

Samvirke

Miss Firenze 1477

- Se side 12-15

DECEMBER 1979-12

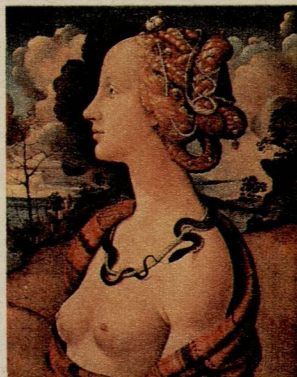
Samvirke

Udgives af FDB og udkommer i begyndelsen af hver måned

NR. 12 – DECEMBER 1979 – 52. ÅRGANG

Forsiden

Billedet viser Simonetta Vespucci, malet 1477 af Piero di Cosimo i Firenze. (Condé-museet i Chantilly. Fot. Lauros-Giraudon).

Læsertilbud

28 Originalgrafik

Månedens læsertilbud – og foreløbig det sidste – er et linoleumssnit af Mogens Kolkær. Billedet og kunstneren præsenteres af Mikael Wivel.

78 Rejserabat

Stjernerejser giver efter aftale med FDB også i den kommende sæson 5 pct. rabat til medlemmer af Brugsen. I dette nummer behandles Cypern som rejsemål.

Forbrugerdemokrati

3 Brugsen ved tiårs-skiftet

Et overblik af FDBs formand, Gunnar Skov Andersen.

Forbrugerorientering

62 Dybfrossen Nissemad

Julenissen behøver ikke længere at sidde på loftet og vente på sin risengrød. Nu kan han købe den dybfrossen i Brugsen. Det er en af de varenheder, Forbrugersiden beskæftiger sig med. Andre emner er citrusfrugters mærkning, dybfrossen julesne, selvslukkende lys og bulgur (d.v.s. knuste hvedekerner).

64 Ny bagebog i Brugsen

Som nr. 5 i Brugsens serie af let håndterlige køkken-håndbøger kommer nu en kage-bog med 120-130 opskrifter. Den fås i Brugsen for en flad tier.

Forbrugerproblemer

7 Spareråd

Nogle anvisninger, som netop nu vil være aktuelle i de fleste familier.

Krigens trussel

40 Mod ragnarok?

Den verdenskendte fredsforsker, dr. Frank Barnaby, ser yderst pessimistisk på mulighederne for at undgå en kernevåben-verdenskrig. Han har skrevet sin vurdering af udsigterne specielt for Samvirke.

44 Neurotisk fortrængning

Psykiateren, professor Villars Lunn, om årsagen til, at han selv og de fleste andre aldrig taler om atomkrigs-truslen.

Redaktion: Aage Büchert (ansvarshavende) og Kaj Christiansen.
Produktionsleder: Peter Wegeberg.
Medarbejdere: Poul Dines, Ilse Groth, Ellen Munkgaard, Jens Povelsen, Vibeke Ramsing.
Adresse: Roskildevej 65, 2620 Albertslund.
Samvirkes børnemagasin: Postbox 95, 2620 Albertslund.
Kryds løsninger: Postbox 89, 2620 Albertslund.
Telefon: redaktion og annonce-afdeling, 02 - 64 88 11.
Tryk: EHP/Egmont H. Petersen, København.
Adresseændring bedes anmeldt af abonnenten på det lokale post-kontor ved vedvarende såvel som midlertidig adresseændring.

Børn

36 Tyrker og danskere

I klubben i Rosengade i Århus er der lige mange tyrkiske og danske børn, og det går fint. Men ellers føler tyrkerne sig ikke velkomne.

66 Børnenes kirke?

Lad de små børn komme til mig ... siger Jesus. Men lever den danske kirke op til denne anvisning?

Dagens samfund

4 Status over et oprør

En af forfatterne til „Oprør fra midten“, Villy Sørensen, beretter om, hvordan „oprøret“ har det og hvad det foreløbig har ført til.

18 Frænder i Nord

Reportage fra Færøerne, hvor fortid og nutid lever side om side.

58 Fondene og fremtiden

Søgelys på de private og offentlige fonde, som i disse år sammenhober vældige milliardbeløb og som kan blive en belastning for kommende generationer.

76 Lagerarbejderen og Det kgl.

Interview med formanden for Lager- og handelsarbejdernes forbund, som har været med til at udarbejde en betænkning om Det kgl. Teaters fremtid.

Billedkunst

12 Klassiske skønheder

Historien om nogle af malerkunstens berømteste kvindeskikkelser, modellerne til dem og malerne, som gjorde dem udødelige.

48 Sport og kunst

Smagsprøver fra Brugsens kalender 1980, der har idrætten i kunsten som tema.

Den tredje verden

24 På besat jord

Besøg hos en gruppe sydamerikanske landarbejdere, som kæmper mod godsejere, politi og lejermordere for at bevare deres eneste eksistensgrundlag: et stykke jord, de egenmægtigt er begyndt at opdyrke.

Historie

52 Digteren og pengene

Guldalderdigteren Adam Oehlenschlägers kunst set fra en lidt usædvanlig side, nemlig som levebrød.

Andet 10-16-22 Læserbreve – 32 Mad – 34

Forbrugernoter – 56 Brugsrunde – 57 Krydsordsopgave – 61 Arkitekt-jubilæum – 71 Børnemagasinet Sesam

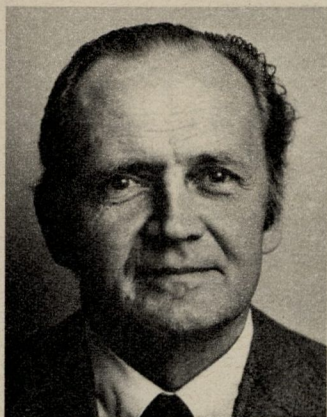
I næste Samvirke – januar – blandt andet:

- Bagsiden af kreditkortet • Vore egne kasteløse
- Hos Færøernes digterkonge

NB!

Farvel til et tiår-hvad bringer det næste?

Af Gunnar Skov Andersen, formand for FDB.

1970'erne var tiåret, hvor omridset af en ny økonomisk virkelighed begyndte at aftegne sig for mennesker i vort hjørne af verden. De gamle måder at løse problemerne på slog ikke længere til. Følgerne har ramt de fleste familier, men mærkes naturligvis mest direkte af landet ca. 150.000 arbejdsløse.

Tiåret startede med fuld beskæftigelse og fremskridts-optimisme. „Det nye år vil fortsat være præget af høj økonomisk aktivitet og beskæftigelse, og der vil vedblivende være god mulighed for fremgang“, hed det i et nytårsbudskab fra FDBs ledelse i januar 1970. Danmarks udlansgæld udgjorde dengang kun små 2500 kr. pr. indbygger. Det tal er siden vokset til 14.000 kr. pr. indbygger, og 1980'erne begynder med en hestekur for at bremse denne gældsstigning, der har redet skiftende regeringer i 1970'erne som en mare. En anden mare er inflationen, der i gennemsnit har udgjort 9-10% om året, så forbrugerpriseniveauet nu er næsten 2½ gange så højt som for 10 år siden.

Den store opgave i 1980'erne vil blive at genskabe en økonomi, hvor alle hænder kommer i arbejde, og hvor levefoden kan oprettholdes uden at bruge mere, end landet har råd til. Energi- og ressourcebesparelser, miljøbeskyttelse og internationalt samarbejde vil komme endnu mere i fokus end hidtil. Og vigtigst af alt vil det være at sikre, at menneskers tilpasning til 1980'ernes nye vilkår gennemføres uden ødelæggende konfrontationer og konflikter i det enkel-

te land og internationalt, og at den demokratiske kontrol over udviklingen bevares og styrkes.

Også i brugsforeningsbevægelsen meldte en ny økonomisk virkelighed sig i tiåret, der gik. Endnu på FDBs generalforsamling i 1970 blev det i beretningen noteret, at Brugsens dividende til medlemmerne udgjorde gennemsnitlig 2,6%. 10 år senere er dividenden borte i de fleste Brugser. Det der blev opnået til gengæld var øget økonomisk styrke til at gennemføre 1970'ernes store fornyelser og forbedringer i bevægelsen: Moderne butikker med gode varer til konkurrencedygtige priser, landvindinger med hensyn til varedeklarationer, forbrugeroplysning og laboratoriekontrol. Resultatet er ikke udeblevet. Forbrugernes køb i Brugsen er mere end tredoblet i 1970'erne, og selv om meget af denne stigning selvfølgelig skyldes inflationen, er der alligevel tale om en vældig vækst i den omsatte varemængde og mere, end hvad konkurrenterne har præsteret. Vor markedsandel for dagligvarer er i de 10 år udvidet fra ca. 17% til 22-23%. Vi håber at nå de 25% i begyndelsen af 1980'erne.

Dividendestoppet i DB fra 1975 blev begrundet med ønsket om at sikre butikkerens sunde økonomi og den fremtidige beskæftigelse. Det er værd at bemærke, at brugsforeningsbevægelsens medarbejdertal har kunnet fastholdes gennem hele tiåret. Tallet ligger på rundt regnet 18.000 helårsansatte.

Blandt 1970'ernes forandringer i vor virksomhed var den, der satte sig de største spor, så afgjort FDBs sammenslutning med Brugsforeningen HB pr. 1. januar 1973. Det var den hidtil største fusion i Danmarks erhvervshistorie og betød bl.a., at næsten 300 HB-butikker i København og provinsen overgik til FDB og fik DB-navnet på facaden. Siden da har ca. 75 andre brugsforeninger fulgt HBs eksempel, og i dag er situationen den, at godt 37% af bevægelsens detailomsætning går gennem FDBs egne butikker. Samtidig har FDB udbygget og moderniseret sit samarbejde med de næsten 1400 brugsforeninger, der formidler de øvrige 63% af omsætningen. Det nyeste

udtryk for dette sammenhold er den voksende tilslutning til Brugsfinansieringsordningen, hvor foreningerne sammen med FDB står som garant for låntagning med sigte på at fremskaffe de bedst mulige finansieringsvilkår for bevægelsens fremtidige udvikling.

Spørgsmålet om, hvordan medlemmernes økonomiske tilknytning til Brugsen kan bevares også uden dividende, har stået centralt i de senere års debat. Det har ikke fundet sin endelige afklaring, men et skridt på vejen er de nye medlemslånbeviser, som nu indføres som resultat af en vedtægtsændring på FDBs kongres i 1979. Til foråret udbydes den første serie på 10 mill. kr. til kurs 75 og nominal rente 8% p.a. Indlånsbeviserne vil lyde på beløb delelige med 100 kr., og indfries efter 5 år til parikurs med tilskrevet rente. Ikke alene FDB, men også brugsforeninger enkeltvis skal kunne udstede sådanne medlemslånbeviser, som kan erhverves enten ved kontante indskud eller ved konvertering af indestående på eksisterende medlemskonti.

Et andet tilbagevendende emne i debatten er udformningen af FDBs demokratiske system. 1970'erne bragte mange forbedringer af medlemsdemokratiets udfoldelsesmuligheder, men ikke alle problemer er løst. Et af dem er det såkaldte mindretalsproblem, der navnlig viser sig ved, at DB-brugserne under den gældende valgordning kan blive underrepræsenteret i FDBs bestyrelse og de syv regionsbestyrelser. Jeg hører til dem, der er skuffet over, at der ikke kunne samles det nødvendige 2/3 flertal på FDBs kongres i 1979 for den tillægsmandatorordning, der var foreslået for at afhjælpe dette problem. Jeg beklager også, at det ikke lykkedes at skabe tilstrækkelig forståelse i kongressen for forslaget om fast medarbejderrepræsentation i en række af vore foreningsorganer (bortset fra bestyrelsen og butiksbestyrelser). Det er min opfattelse, at der må gøres et nyt forsøg på at overbevise kongressen om nødvendigheden af at få løst de nævnte problemer.

En af de mest positive og fremadrettede kongresbeslutninger i mine foreløbig 3½ år som FDB-formand

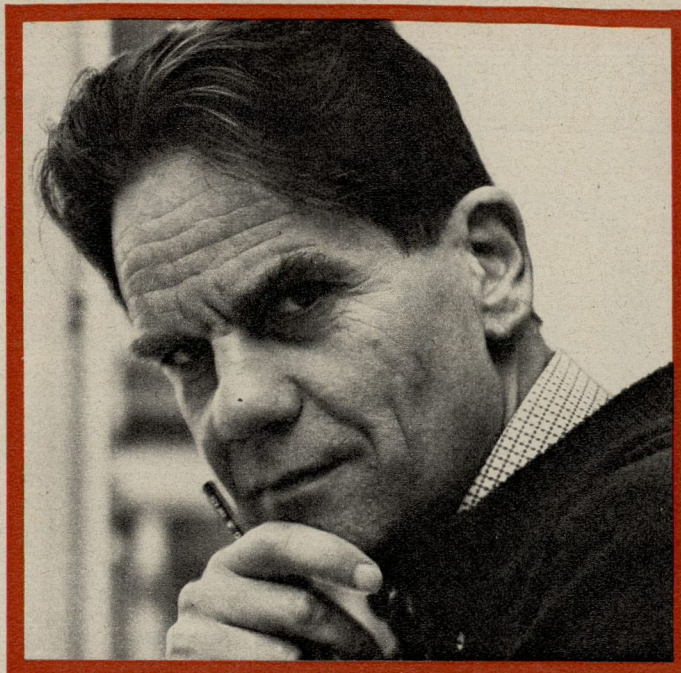
var vedtagelse af Brugsens forbrugerprogram i 1978. Programmet har allerede givet stødet til en del forbrugergavnige initiativer, og det indeholder stof til mange flere i 1980'erne. Programets mål vedrørende forbrugerindflydelse, miljøvenlige produkter, ressourcebesparelser, kulturelle initiativer og internationalt kooperativt samarbejde passer godt til de nye holdninger og krav, der må ventes at præge fremtidens forbrugerbevægelser.

Landbrugets planer om et landsdækkende system af moderne ferskvareterminaller, der kan forsyne butikkerne med slagteri- og mejeriprodukter m.m., har i de seneste måneder givet stof til mange avisoverskrifter, og ikke mindst har der været stor interesse i offentligheden for, hvordan FDB og Brugsen stiller sig til planerne. Vi har fra starten været orienteret og er, mens dette skrives, i forhandling. FDB er i forvejen den virksomhed herhjemme, der er længst fremme med udviklingen af en rationel ferskvaredistribution, der sikrer daglige leverancer af friske varer ved hjælp af kølekæder og EDB-teknik. Det nye system har allerede fungeret forbilligt på Fyn siden starten i foråret. Spørgsmålet for os har været, om vi skulle videreføre vore egne distributionsplaner eller koble os på det moderniserede distributionsapparat, landbruget har bebudet. For at gå med til sidstnævnte løsning har FDB betinget sig, at vi får indflydelse på varernes kvalitet og sikkerhed for fortsat forhandling af egne mærker, der lever op til Brugsens særlige krav. Måske vil forhandlingsresultatet være kendt, når det læses. Personlig håber jeg, det lykkes at finde en løsning, som også på dette vigtige område befæster samarbejdet mellem forbruger og producent – det samarbejde som FDB allerede har gode erfaringer med fra mange andre områder som fx. grønsager og mælkeprodukter.

Både som brugsforeningsmedlemmer, som borgere i det danske samfund og som deltagere i et verdensomspændende samarbejde må det blive erkendelsen af interessefællesskab fremfor interesseforskelle, der skal føre os godt gennem firserne.

Gunnar Skov Andersen

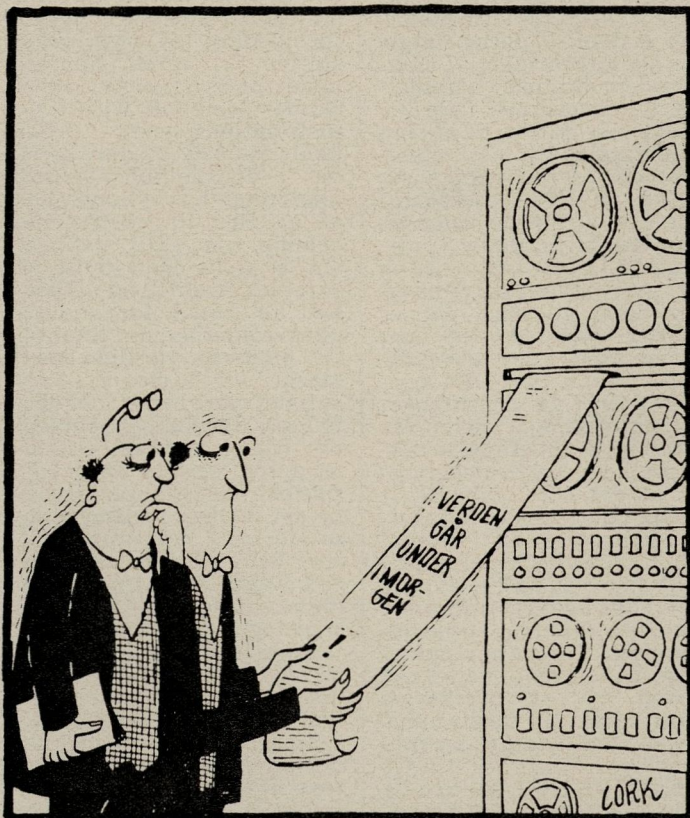
Hvordan går det med oprøret fra midten ?

SITUATIONEN ER GANSKE UTROLIGT ALVORLIG“, sagde en finansminister for nylig i TV. Hans ord har næppe gjort større indtryk end alle de andre alvorsord, vi hyppigt kan høre af ministre, politikere, vismænd – og som vi efterhånden kan sige os selv. Det alvorlige er, at vor udlands-

gæld vokser og vokser; vi – eller de ansvarlige, for vi gør vel ikke så meget – arbejder på at gøre det årlige underskud mindre. At afvikle det årlige underskud og derefter de mange års underskud, er der foreløbig slet ikke tale om, – det ligger langt ude i fremtiden, det bliver en opgave for børnebørnene,

Både begejstring og forbitret modstand mødte bestselleren „Oprør fra midten“, da den udkom for små 2 år siden. En særlig kritisk anmelder (professor Jørgen Koefoed) mente således, at det ville være noget i retning af en national katastrofe, hvis bogen blev alment accepteret som et seriøst indlæg i dansk samfundsdebat. I dag må det konstateres, at den således definerede katastrofe er en kendsgerning. Til dato er der solgt lige ved 114.000 eksemplarer af dette bud på et bedre Danmark – det humane ligevægtssamfund, som det kaldes af de tre forfattere Niels I. Meyer, K. Helveg Petersen og Villy Sørensen. Utallige avisindlæg, diskussionsmøder, studiekredse og højskolekurser er fulgt i kølvandet på bogen, hvis grundtanke om fx. fællesejede virksomheder og demokratisk medbestemmelse er beslægtet med idégrundlaget i andelsbevægelsen og kooperationen. En af bogens fædre, forfatteren Villy Sørensen, beretter her om, hvordan „oprøret“ har det, og hvad det foreløbig har ført til.

snarere end for børnene. Danmark hører til verdens 5-6 rigeste lande. Men vi kan ikke klare os med vort eget, men må låne hos de andre. En stor del – en femtedel eller en fjerdedel – af verdens befolkning lever på eksistensminimum og dør under det.

På TV bliver vi ikke blot konfronteret med bekymrede finansministre, men også med alverdens nød, og på den baggrund kan talen om vor egen utroligt alvorlige situation tage sig temmelig uvirkelig ud. Eller forholder det sig omvendt? Er det vore egne luksusproblemer, der får nok så alvorlige, omend fjernere, problemer til at ta-

ge sig uvirkelige ud? En repræsentant for *Dansk Flygtningehjælp* sagde sidste sommer, at der var grænser for, hvor mange flygtninge vi kunne tage imod i Danmark; de måtte jo have en levestandard som vor egen for ikke at blive gjort til anden klasses mennesker. Det er naturligvis rigtigt, men det viser også, hvor absurd situationen er: vi har ikke råd til at hjælpe ret mange, vi er for rige! Eller vi er for fattige: for at sikre flygtningene vor egen levestandard, må vi låne til dem, hvilket i sidste ende går ud over den nødlidende del af verden, som flygtningene kommer fra.

Villy Sørensen: Vor viden om, at vi har kurs mod sammenbrud, er ikke nok til at motivere en kursændring.

Overklassens oprør mod sig selv

Der er tydeligt nok noget der er galt, ikke blot i betydningen forkert, men i betydningen: vanvittigt. Vi ved, at kløften mellem den rige og den fattige verden må føre til konfrontationer. Der er ingen fortilfælde for, at stadig oprustning ikke fører til krig. Vi ved, at den tekniske udvikling vil gøre flere arbejdsløse. Vi ved, at stigende forbrug fører til ressourceknaphed. Vi ved, at de hidtidige universalmidler: bedre teknologi, øget produktivitet, ikke løser problemerne, – men vor viden om alt dette er ikke nok til at motivere til en kursændring, selv om vi ved, at vi har kurs mod en eller anden form for sammenbrud.

Noget må gøres. Kan vi gøre noget? Kan vi gøre oprør? Tanken er umiddelbart temmelig absurd. Det er materiel nød eller politisk undertrykkelse, der tilskynder til oprør. I et frit land, der hører til verdens rigeste, foreligger disse motiver ikke. Selv om der også hos os er nogle, der er mindre rige og frie end andre, hører vi som nation til den internationale overklasse: vi hører til dem, som et oprør måtte rette sig imod. Vi skulle altså gøre oprør mod os selv. Og det skulle vi måske!

Det sociale fremskridt har i historiens løb haft karakter af, at de undertrykte har tilkæmpet sig rettigheder, selv om historien – i høj grad også Danmarkshistorien – har gode eksempler på, at magthavere frivilligt har afgivet magt (en god tradition at bygge på!). Det er på den baggrund de gamle oprørsideologier, liberalisme og marxisme, kan opfatte kampen for egen fordel som udviklingens drivkraft. De blev formuleret i en tid – liberalismen i 1700-tallet, marxismen i 1800-tallet – hvor det faldt naturligt at opfatte økonomisk vækst som

grundlaget for socialt og demokratisk fremskridt.

I dag er situationen en helt anden. I de rige lande kan øget vækst ikke uden videre betragtes som vejen til øget rigdom for alle, den har hidtil ikke ført til økonomisk udligning mellem rige og fattige, men til spild af livsvigtige ressourcer. I et rigt land, hvor der er nok til alle, må opgaven være at fordele både goderne og byrderne retfærdigt: kampen for egen fordel går ud over de svageste, både nationalt og internationalt.

Den velbjergede som oprører

Man kan derfor mene, at de gamle oprørsideologier ikke er tidssvarende, men står i vejen for en realistisk politik. Men langt fra at de er blevet afløst af nye ideologier, har de tværtimod fået en renaissance i de senere år, marxismen i forlængelse af 60ernes ungdomsoprør, liberalismen i Glistrups fremskridtsbevægelse. De har således bidraget til den „polarisering“ i samfundet, der yderligere har begrænset dets politiske handlekraft. De har trængt midterpartierne i defensiven. Selv om vi i mellemtiden har haft en regering „over midten“, har den ikke gjort denne formulering forældet: „Midten... bliver stedet hvor kræfterne neutraliserer hinanden og alting bliver ved det gamle, ikke det centrale udgangspunkt for virkelig fornyelse... Hvad der er forældet er et tredje oprør, fra midten, et opbrud fra stivnede positioner“.

Med den tilsyneladende selvmodsigende titel „Oprør fra midten“ er det antydnet: ★ at en forandring til det bedre ikke kan udgå fra de dogmatiske yderfløje, ★ at den parlamentariske midte ikke bør give yderfløjene patent på radikalitet, ★ at det store demokratiske flertal, „midten“, der ikke tror på ekstreme løsninger, selv må sætte sig i bevægelse, – for at undgå den skærpede krise, der vil gøre ekstreme „løsninger“ uundgåelige, ★ at et oprør i den forelig-

gende situation ikke må udgå fra de undertrykte, der ikke engang har overskud til at gøre oprør, men fra de velbjergede.

Det kan forekomme urealistisk at bygge et oprør på solidaritet og humane hensyn snarere end på umiddelbar egoisme. Det falder naturligere at kæmpe for øget rigdom til sig selv end for en bedre fordeling, der måske går ud over en selv.

Men der er tilstrækkelig mange tegn på, at de rige landes befolkning, der ikke lider nogen materiel nød, ikke trives særlig godt med deres rigdom, – det er vel derfor vi taler så meget om „trivsel“. Det står klart for flere og flere, at der er grænser for materiel vækst, at målet må være et verdenssamfund i økologisk ligevægt med naturen. Det kræver en styring af produktionen i retning af tilfredsstillelse af elementære behov hos hele verdens befolkning. Det kræver en radikal kursændring. Meget tyder på, at den ikke er mulig. Mere tyder på, at den er nødvendig.

Det nye samfund

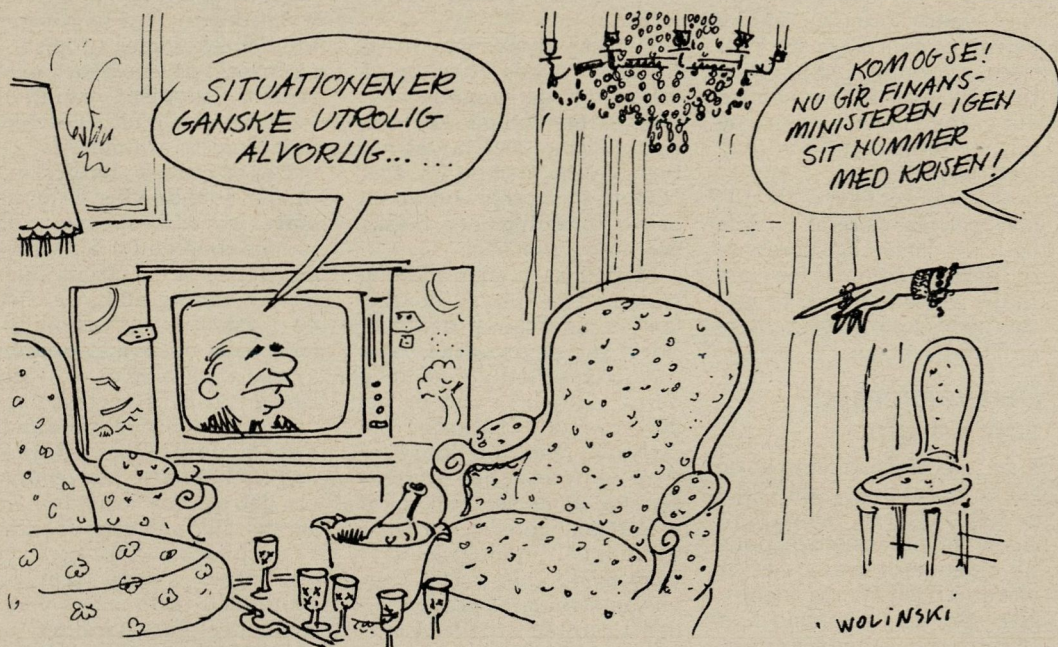
I „Oprør fra midten“ har vi taget konsekvensen af, at det fremtidige ligevægtssamfund forekommer utopisk – og forsøgt at vise hvordan et sådant „utopisk“ samfund kunne tage sig ud, et stykke inde i næste århundrede.

Der er indført „borgerløn“ til alle, som dækker de minimale leveomkostninger, og samme timeløn for alt arbejde; det er altså, trods ligelønnen, stadig muligt at tjene forskelligt, i forhold til indsatsen, men ikke muligt at tjene på andres arbejde. Der er en bedre arbejdsfordeling i det nye samfund, men mindre arbejdsdeling: enhver har ikke nødvendigvis det samme arbejde hele sit liv. Uddannelsen foregår i samspil med samfundslivet og lægger større vægt på alsidighed. Alle større virksomheder har karakter af „fællesvirksomheder“, hvori de ansatte vælger lederne, og hvis udbytte deles mellem virksomheden og det offentlige. Jorden er samfundseje: brugsretten virker iøvrigt

Hvordan gar det med oprøret fra midten ?

Fortsat fra side 5

som ejendomsretten nu. Lokalsamfund og kommuner har størst muligt selvstyre; kun de store fælles problemer sorterer under folkettinget. Folketinget lægger rammerne for produktionen: inden for disse rammer disponerer virksomhederne frit, – erhvervslivet er iøvrigt stadig præget af mindre virksomheder. Eksperternes indflydelse er kanaliseret ind gennem et rådgivende „fagting“.

Flere kritikere har ment, at det mest utopiske ved „Oprør fra midten“ ikke er fremtidssamfundet, men forestillingen om, at det kan skabes ad fredelig vej. Hertil er at sige, at hvis det ikke kan nås ad fredelig vej, bliver resultatet ikke et demokratisk ligevægtssamfund, men et mere eller mindre totalitært samfund. Man kan så mene, at det sidste er mere sandsynligt end det første, men vi er dog ikke allerede tvunget til at acceptere det.

Svarende til det paradoksale ved bogens titel – og indhold: den opfordrer til oprør og fordragelighed, – fremkaldte den modstridende reaktioner, da den udkom i februar 78, og vakte både begejstring og forbitret

modstand. Den er siden udkommet i Norge, Sverige og Vesttyskland (og er på vej i England og Island) og har fremkaldt lignende reaktioner i udlandet, selv om den ikke har fået samme udbredelse der. I Danmark har den sat salgsrekord med over 100.000 eksemplarer på et år. Der er siden udkommet fem bøger om den (sidst en udgave til skolebrug af Birgit Bjørnvig), og bogens forfattere har startet et blad, PÅ VEJ, for at skabe kontakt mellem interesserede og føre debatten videre, som også er løbet videre i pressen indtil nu.

Ideerne brugbare her og nu

Er det blevet til andet end snak? Det kan ikke nægtes, at meget af debatten har været lovlig teoretisk, især har kritikken af fremtidssamfundet ikke synderlig aktuel interesse, hvis de forslag, som fremtidsprogrammet rummer, ikke ses i forbindelse med de aktuelle problemer, som det ikke synes muligt at løse med traditionelle midler.

En bog kan naturligvis ikke umiddelbart ændre no-

get, hvor stor udbredelse den end måtte få, men dens store udbredelse viser i hvert fald, at den har rørt ved noget, og den livlige diskussion omkring den (og de mange studiekredse rundt om i landet) viser, at den også har rørt op i noget. Det giver grund til at tro, at den store „midte“ ikke er så ubevægelig som den bliver gjort til. De fleste er næppe uvillige til at tage ubehageligheder på sig, hvis de føler, de fordeles retfærdigt; de fleste vil sikkert kunne acceptere „upopulære“ beslutninger, hvis de selv kan føle sig medansvarlige for dem. Økonomisk udligning, demokratisk medansvar – i virksomheder og i lokalsamfundet og i samfundet som helhed – er ikke blot fjerne mål, men også nødvendige midler til at løse de påtrængende problemer. Noget – bl.a. de mange nye partier – tyder på, at intersemødsætningerne i folkettinget ikke dækker de reelle interessefællesskaber i befolkningen. Uden opbrud nedefra, intet opbrud ovenfra. „Oprør fra midten“ er kun et udtryk blandt mange andre for, at noget er på vej, ikke blot i Danmark, men også i andre lande.

VILLY SØRENSEN

Få me

af POUL DINES

ARBEJDSLØSHEDEN vil stige. Betalingsbalancunderskuddet og udlandsgelden ligeså. Olieprisstigninger på 20 pct. årligt vil udhule lønmodtagernes indkomster. Reallønnen – eller købekraften – vil dale eller stagnere, så forbrugerne må affinde sig med, at de om få måneder ikke kan få den samme mængde varer for 100 kr. som i dag. Sådant lyder økonomernes og politikernes skøn.

Når lønmodtagerne presses økonomisk, som det sker i øjeblikket, kan det give sig mange underlige udslag. Nationalbankdirektør Erik Hoffmeyer har for nylig på en intern kongres for skatte-

AN	FEB	MA
8.25	-4.90	1
1.60	347.60	3
0.00	10.00	
0.85	346.70	37
0.00	8.00	
0.25	9.25	
0.00	20.00	
0.00	18.35	
0.35	8.35	
1.80	4.80	
5.00	2.00	
0.00	2.00	
0.60	3.60	
0.00	2.00	
5.00	2.00	
2.00	2.00	
0.00	2.00	

Lønstoppet

FORB
RAMN

e ud af færre penge

Det er ikke altid lige spændende at få at vide, at der skal spares. Især ikke hvis det går ud over noget af det, der gør det lidt behagelige at være til. Og heller ikke, hvis det sker i en tone, der bringer tidligere tiders religiøse vækkelsesmøder i erindring. Men når alle politikere her efter valget taler om ulvetider og kriseløsninger, er det sikkert en god idé at se sig om efter sparemuligheder, der påvirker hverdagen mindst muligt.

Vi bringer nedenfor nogle opskrifter på, hvordan der kan spares op til 1000 kr. om måneden på en gennemsnitsfamilies budget.

eksperter fra hele verden berørt nogle af de konsekvenser. Nationalbankdirektøren understregede bl.a., at der har udviklet sig et sindrigt mønster med det formål at undgå at betale skat i fuldt

omfang. Som eksempler nævntes den stadige søgen efter smuthuller i skattelovgivning og den stigende tendens til, at der etableres en *paralleløkonomi*, hvor der slet ikke betales skat. De

fleste kender parallel-økonomien i form af smugleri. Men stadig flere stifter bekendtskab med den gennem alle mulige slags ydelser, f.eks. når tømreren hjælper med en tilbygning mod senere at modtage en anden ven-tjeneste af lignende værdi. Både moms og indkomstskat undgås på den måde. Hvor mange milliarder, der omsættes for i parallel-økonomien, forbliver en hemmelighed.

Nationalbankdirektøren mener, at denne usynlige omsætning er stigende. Og „at en af de vigtigste negative konsekvenser af denne udvikling er, at den medfører en ændring i folks moralske holdning i den forstand, at det anses for acceptabelt at foretage den slags transaktioner. Det bliver

nærmest en sport at snyde staten, ligesom når skolebørn snyder deres lærere.“

Der er fra alle sider lagt op til, at der skal spares. Men hvis man ikke ønsker at bidrage til den moralsk angribelige praksis, som Hoffmeyer nævner, findes der faktisk adskillige andre måder. Uanset livsstil og vaner er der muligheder for at nedsætte sine daglige leveomkostninger. Det kan enten ske i form af helt at afstå fra køb, købe billigere, blive mere forsigtig med, hvordan tingene bruges, udføre flere arbejdsopgaver selv m.m. Det kan for de fleste forbrugere blive til mellem 500 og 1000 kr. om måneden, uden at den daglige levestandard forringes nævneværdigt. Hvordan det kan lade sig gøre, kan anskueliggøres

APRIL	MAJ	JUNI	JULI	AUG	SEPT	OKT	NOV	DECEMBER
62.20	41.70	30.20	62.10	55.65	2.40	16.15	7.05	5.00
4.00	4.00	361.60	361.60	361.60	361.60	361.60	361.60	361.60
18.40	18.40	18.40	18.40	18.40	18.40	18.40	18.40	18.40
422.20	401.70	410.20	422.10	423.35	382.40	320.15	320.00	43.00
68.00	68.00	68.00	68.00	68.00	68.00	68.00	68.00	68.00
19.75	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75
21.00	21.00	21.00	21.00	21.00	21.00	21.00	21.00	21.00
70.00	70.00	70.00	70.00	70.00	70.00	70.00	70.00	70.00
30.00	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00
10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00
8.35	8.35	8.35	8.35	8.35	8.35	8.35	8.35	8.35
4.80	4.80	4.80	4.80	4.80	4.80	4.80	4.80	4.80
5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00
16.50	16.50	16.50	16.50	16.50	16.50	16.50	16.50	16.50
2.50	2.50	2.50	2.50	2.50	2.50	2.50	2.50	2.50
80.00	80.00	80.00	80.00	80.00	80.00	80.00	80.00	80.00
3.60	3.60	3.60	3.60	3.60	3.60	3.60	3.60	3.60
20.00	20.00	20.00	20.00	20.00	20.00	20.00	20.00	20.00
10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00
5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00
2.00	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00
22.00	22.00	22.00	22.00	22.00	22.00	22.00	22.00	22.00

ovene

et

lg
s

prisstop

Billån bliver dyrere

Realløn
ned siger
minister
ligeud

Lukket for
lån til
forbrug

Kris

Få mere ud af færre penge

Fortsat fra side 7

med spareråd på vigtige områder i familieøkonomien.

At lave en oversigt over månedens udgifter er ikke det mest ophidsende, man kan foretage sig. Men som første trin i en sparerunde, er det en god idé. En enkelt måneds regnskab kan give en fornemmelse for, hvor pengene bliver af.

Vil man spare op, er det bedre at anskaffe sig nogle obligationer frem for at sætte pengene ind på en bankkonto på 3 eller 12 måneders opsigelse. Obligationerne giver højere rente, og får man brug for pengene, kan man hurtigt sælge værdipapirerne. Alle pengeinstitutterne står iøvrigt til rådighed med vejledning om, hvordan man får mest ud af sine penge.

Har man brug for at låne, bør man være på vagt. Kontokort, lån i bank eller sparekasse, afbetalingskøb eller det grå lånemarked er nogle af mulighederne. Den sidste, som er den dyreste, skal man holde sig fra. Afbetalingskøbene hører heller ikke til i den billige ende. Effektive renter på mellem 20 og 40 pct. er ikke ualmindelige.

Konto- eller kreditkortene varierer meget i pris. Der kan spares store beløb ved at sammenligne betingelserne flere steder. Og endelig bør man, hvis man let lader sig friste, ikke anskaffe sig et kontokort, der tit fører til unødvendige køb. Lån i pengeinstitutterne vil oftest være den billigste og sikreste måde at få penge til anskaffelse af f. eks. varige forbrugsgoder. Men også her bør man være opmærksom på, at der kan forhandles om afdragsbetingelserne. Og at banken er til for kundernes skyld og faktisk lever af at låne penge ud.

Omkring 1/4 af gennem-

snitsfamiliens indkomst går til fødevarer. Få procent sparet her, kan hurtigt blive til mange kroner tjent.

Første trin er en planlægning af indkøbene. En indkøbsliste sparer tid og penge, hvis den bruges rigtigt. Det vil sige, at man skal være åben over for billigere tilbud. Men alligevel varsom med at gøre brug af de tilbud, der kræver et køb på adskillige enheder. For enkelte varegrupper er det ikke sagen at opbevare dem længe efter, at emballagen er brudt (læs holdbarhedsdeklarationen). Som god sparerregel kan huskes, at jo mindre emballage, der er brugt jo billigere vare. Færdigpakkede tebreve er f. eks. dyrere end løs te i kiloposer. Storkøb kan også virkeliggøres, hvis man er flere om det. Det er dog en usikik at købe mere, end man uden besvær kan opbevare. Og man bør også sikre sig, at der ikke bruges mere end normalt, så gevinsten hurtigt forsvinder.

Udnyttelse af sæsonpriser, dyrkning af egne grønsager og køb af alkohol i udlandet er andre veje til at hente nogle kroner hjem.

Vil man spare, skal man kun handle i butikker, hvor der er angivet priser, der kan sammenlignes. Dvs. priser pr. enhed (kilo, liter m.m.).

Endelig kan man måske tage sig sammen og gøre noget ved sine madvaner. Det er faktisk ikke dyrere – tværtimod – at spise sund kost. Billigere, bedre og mere nærende kost kan man finde mange indgange til i blade og bøger – nyttig er ikke mindst den ernæringsoplysning. Brugsen har bygget op omkring den såkaldte madpyramide (ofte omtalt i Samvirke). Basismaden (i pyramidens bund) dækker

to trediedele af det daglige energibehov og koster for en voksen gennemsnitsforbruger mindre end 6 kr.

Man behøver ikke nødvendigvis at anskaffe sig store bukser med hængebag, selv om modehusene anbefaler det. Mere plan i indkøbene kan øge kombinationsmulighederne og skabe en garderobe, der kan leves billigere med. Det er dog vigtigt, at man ofte skifter (ikke udskifter) sit tøj, bl.a. fordi det holder længere, hvis det hviler regelmæssigt. Mærkevarer i bluser og bukser kan man også klare sig uden. Og det er tit vejen til at spare flere hundrede kroner. En anden mulighed for at spare penge på tøjkontoen er flittigere brug af nål og tråd og at reparere, hvor man før bare har kasseret.

Køkkengrej, fryser, vaskemaskiner m.m. bruger gennemsnitsfamilien ca. 5 pct. af indkomsten til. Før man kaster sig ud i nyanskaffelser, er der en række spørgsmål, man bør stille sig, som f. eks.: har vi brug for det? er det billigere at leje end at købe? kan vi klare os med en brugt model? hvor får vi det billigst? kan det betale sig at købe en billig model? er der fordele ved at ofre lidt mere til en dyr udgave? hvad er udgifterne ved daglig brug? hvor stort er reparations- og vedlige-

holdelsesbehovet? hvad koster reservedelene? og er der nogen salgsmuligheder senere?

Brug af forskellige varemærker er en ofte anvendt salgsmetode, for at gøre forbrugerne opmærksomme på en vare. Man bør undersøge, om den vare, man vil købe, også sælges under et andet varemærke og måske til en lavere pris. Prisforskelle på op til flere tusinde kroner er ikke ualmindelige, især når det drejer sig om varige forbrugsgoder som fryser, køleskabe, farve-tv m.m.

Energiforbruget til opvarmning, husholdningsmaskiner m.m. er en stigende post på husholdningsbudgettet. Omkring 7 pct. af familiens indkomst bruges i dag på betaling for energien. Og andelen bliver ikke mindre fremover. Mere end halvdelen heraf kan forholdsvis enkelt spares. Hvordan gav vi tips om i Samvirke nr. 9, 1979.

Selvgjort er velgjort, hævder en gammel floskel. Men foruden fornøjelsen ved selv at arbejde, er der i dag yderligere mange penge at spare. Næsten alle reparationer ved hus eller lejlighed kan klares af medlemmer af familien. Måske kræver det besøg på biblioteket for at skaffe sig den nødvendige viden om, hvordan tingene gribes an, og måske skal der

anskaffes lidt ekstra værktøj. Men prisen bliver også væsentlig under, hvad en håndværkerregning ville have lydt på. Dog bør man afstå fra visse mere teknisk krævende operationer, som, hvis de ikke udføres korrekt, kan være farlige.

På bøger, aviser, underholdning, tv og ferierejser er der penge at hente. Bøgerne behøver ikke købes. Bibliotekerne bugner med mange af de nyeste udgivelser. Aviserne kan også læses på bibliotekerne. Eller man kan overveje at klare sig med søndagsudgaven og dermed spare mange hundrede kroner årligt. TV-apparatet kan måske anskaffes brugt. Selv farve-tv findes nu til meget nedsatte priser, hvis der er tale om en gammel model. Ferieture kan arrangeres på anden måde end gennem rejseselskaberne. Eller man

kan gøre brug af deres særlig billige tilbud. Overvejes kan det også at arrangere en bytte-hus ferie, hvor man låner sit hus eller lejlighed ud til en udenlandsk familie mod at låne deres.

Ved køb af stereoanlæg er der mange penge at spare. Man behøver f. eks. ikke at anskaffe et anlæg, der er dimensioneret til en sports-hal, hvis det skal stå i en almindelig stue.

Langvarige telefonsamtaler over lange afstande får telefonregningen til at toppe. Prøv i stedet at bruge telefonen til korte beskeder og helst mellem otte aften og otte morgen. Et timeglas ved siden af telefonen kan være et godt middel til at fortælle, at de tre minutter er gået.

Er man en hyppig bruger af telefonvækning, var det måske billigere at aftale med en ven, der også står tidligt op, at ringe.

Endelig kan man overveje at sende breve i stedet for at bruge telefonen. Har man held med de nævnte forslag, skulle man kunne klare sig med en kvartalsregning på 25-50 kr. ud over det faste telefon-abonnement.

En af de poster, der virkelig tynger på budgettet, er bilen. Det er ikke gjort med at skaffe sig benzinen. Skat, forsikring, reparationsudgifter m.m. skal også betales. Har man anskaffet en mindre bil i 40.000 kroners klassen, koster hver kilometer i snit 1,00 kr. Køres der 15.000 km årligt à 1,00 kr. skal der til dækning heraf, med en marginaltrækprocent på 50, tjenes et beløb af størrelsesordenen 30.000 kr.

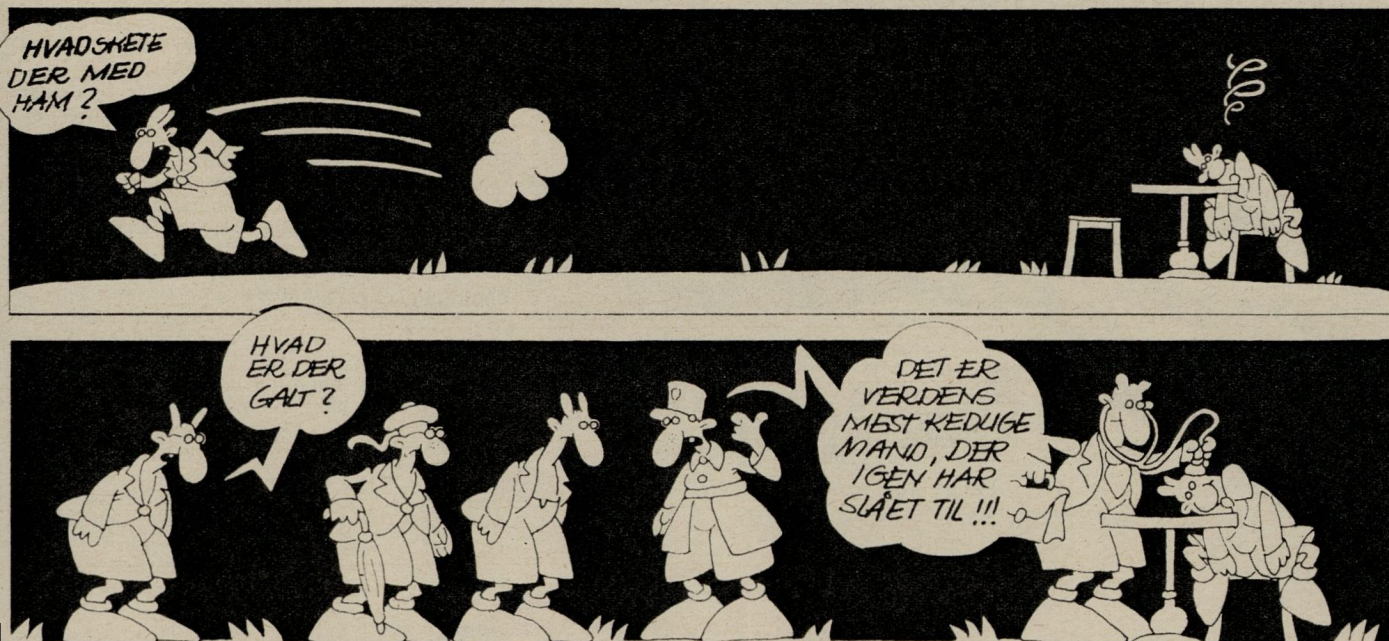
Der kan købes megen offentlig transport for bare halvdelen af det beløb. Og køres mange gange i taxa. De omkring 40 pct. af de 1,6

millioner bilejere, der kører alene i deres bil på arbejde dagligt, kunne spare adskillige kroner ved at gøre brug af den nærmeste offentlige transportmulighed eller ved at fylde deres vogn op med flere passagerer.

Den bedste løsning er dog stadig at skille sig af med bilen og anskaffe sig et tog-og buskort.

Som forbruger skal man ikke affinde sig med, at en vare ikke kan leve op til, hvad sælgeren har lovet. Der findes klare regler for, hvilke rettigheder, forbrugeren har. I Samvirkes serie om Forbrugernes rettigheder er de vigtigste blevet gennemgået (nr. 9, 10, 11 og 12 i 1978, og nr. 1, 2 og 3 i 1979, se også nr. 6 og 9). Bruger man sine muligheder, viser klagenævnenes afgørelser, at man ofte vil kunne spare mange kroner. POUL DINES

pet.t.voulet

Brugsen

Nougatbolde.
Overtrukket med marcipan,
dyppet i cacao.

Marcipan/Nougatsnitter.
Marcipan og nougat lagt i lag, skåret i
snitter.

Marcipan
i madeirablomme.
Svesker lagt i blod en nat
i madeira, skåret op og
fyldt med marcipan.

Marcipantoppe
med chokoladeovertræk.
Konfektmasse i toppe,
overtrukket med chokolade,
pyntet med hasselnødder.

Marcipan/nougatbåde.
Små ovale marcipaner med nougat-
indmad, overtrukket med chokolade,
pyntet med smuttede mandler.

Kæmpe marcipanbrød.
Konfektmasse teltet op med cognac, portvin
eller reven appelsinskal.
Formet til brød, overtrukket med chokolade,
pyntet med valnødekerner og sølvkugler.

Nougatkiks.
Nougat lagt imellem Royal, Nöt eller Mjölkruller.

Så godt og billigt laver du selv julens konfekt

Konfektmarcipanmasse. Pakke med 500 g 18,75

Royal rulle.
70 g 3,25

Mjölkrulle.
73 g 3,25

Nöt rulle.
70 g 3,25

Blod nougat.
Pakke med 200 g 7,75

Overtræks-
chokolade.
Plade med
100 g 5,75

Brug Brugsen

LÆSERNE SKRIVER

Samvirke forbeholder sig ret til af
pladshensyn at forkorte læserbreve

Hvad kortene betyder

Artiklen om spillekortene i Samvirke nr. 10 får mig til at tænke på følgende historie, som skal være passeret, mens kong Frederik den syvende var kronprins:

Der var en soldat i kirke. Under gudstjenesten tog han et spil kort op af lommen og betragtede det nøje. Der var en sergent i kirke samtidig, og han så det og meldte det til stedets kommandant, som efter sigende var kronprins Frederik. Han kaldte soldaten op til sig og sagde til ham at han var anklaget, fordi han havde haft kort med i kirke.

Du har jo bespottet gud og menigheden, og derfor skal du sikkert løbe spidsrod, sagde kronprinsen.

Soldaten gjorde stram honnør, idet han sagde:

Deres kongelige højhed: Jeg har aldrig i min barndom lært at læse, så enhver bog vil være mig uden nytte, derimod har min moder lært mig, hvad kortene betyder.

Forklar mig det lidt nærmere, sagde kronprinsen.

- Det skal jeg gerne, Deres kongelige højhed, når jeg må blive fri for at løbe spidsrod.

Det lovede kronprinsen ham, og soldaten forklarede:

- Når jeg ser på en 1'er, den minder mig om, at der kun er een gud til, og han har skabt himlen og jorden samt alt, hvad der er på jorden. En 2'er siger mig, at Jesus har 2 naturer, en guddommelig og en menneskelig, en 3'er siger mig, der er 3 personer i guddommen, fader, søn og helligånden, en 4'er minder mig om de 4 evangelister, Mathæus, Markus og Lukas og Johannes, en 5'er betyder de 5 vidundere, en 6'er siger mig at der er 6 dage i ugen til at arbejde i, en 7'er siger mig at den 7. dag skal jeg holde hellig, en 8'er siger mig, der blev kun 8 mennesker frelst under syndfloden, en 9'er siger mig, at da Jesus helbredte de 10 spedalske, var de 9 utaknemlige.

Derefter tog soldaten klør knægt og lagde den tilside, idet han sagde: Den er udelig.

De 4 konger betyder Herodes samt de 3 vismænd fra Østerland, som ville tilbede Jesusbarnet, de 4 damer betyder jomfru Maria samt de 3 andre kvinder.

som ledsagede Jesus til graven, de 3 knægte betyder de 3 bød-
delknægte, som korsfæstede Je-
sus, der er 12 billeder i et spil
kort, der er lige så mange måne-
der i året, der er 52 kort i et spil,
ligeså mange uger i et år, der er
365 øjne i et spil kort, lige så
mange dage i et år.

Klør betyder Jesu kors, spar
hans grav, ruder de 4 verdens-
hjørner, hjerter siger, vi skal gå i
kirke med glæde og andagt. Det
er min forklaring Deres Konge-
lige Højhed.

– Du har endnu ikke fortalt
noget om klør knægt?

– Klør knægt betyder Judas,
som forrådt Jesus, eller den
sergent som anklagede mig.

Kronprinsen gav soldaten 2
specier til belønning for hans
udtydning af kortene, thi mage
til forklaring havde han aldrig
hørt.

Nydam Jensen
Vegavej 22, Hadsten

Den glemte Aakjær

I sin gode artikel „Den glemte
Aakjær“ i Samvirkens oktober-
nummer skriver Hans Jørn
Christensen kun ganske kort om
Aakjærs „glemte“ digte. Den
side af Aakjærs digtning synes
jeg godt, HJC kunne have gjort
lidt mere ved.

Den socialt engagerede
Aakjær var optimist:

„Jeg fandt Grønt paa den ødeste
Tue,

jeg saa Knop paa den tørreste
Kvist.

– O, hver Sjæl har sin
brændende Lue,
som hver Sten har sin
springende Gnist!“

Denne optimistiske tiltro til
folkets muligheder går igen i
mange af hans digte. Musikeren
og sangeren Ole Bundgaard har
fundet 11 af de bedste Jeppe
Aakjær-digte frem og har sat
musik til dem, og netop i år er de
blevet udgivet på plade af for-
laget Oktober. Der vil man kun-
ne høre disse dejlige digte med
en musik til, som helt falder i
tråd med Aakjærs egen opfattel-
se af, hvordan kunstnerens og
kunstens funktion i samfundet
må være:

„Jovist er jeg en Spillemand,
en Landsbysjæl, en stille Mand,
forgjort i Rytmedaaben,
men stærkest er jeg Tidens

Mand,
en Kampens Mand, en Stridens

Mand,
staar retfærds Port ej aaben –
hejsa, da blir mit Strøg tilfals
for anden Dans end Bondevals,
da tar jeg Fjolen ved dens Hals
og bruger den som Vaaben!“

Eva Hansen,
Skovvejen 28, Århus

Brugsen

Ambassador Medium Sherry

Gylden og fyldig.
Lige midt imellem
det søde
og det knastørre.
(+ fl.pant 1,-)
70 cl. kr.

Ambassador Medium Portvin

Rød Ruby Port.
Saftig dessertvin,
der smager af sol
og sødme
(+ fl.pant 1,-)
70 cl – kr.

Medium Madeira Ambassador

Mørk og sød
med den pikante
»brændte« smag
som kendetegner
en god madeira.
(+ fl.pant 1,-)
70 cl – kr.

**Nogle julegaver
bli'r pakket op,
før juletræet bli'r tændt**

**Brug
Brugsen**

Udødelige dame

Et kik ind i det hjørne af verdenskunstens atelier, hvor mødre, koner, elskerinder og veninder har lagt krop og sjæl til udødelige mesterværker.

af ALEX STEEN

HUNDREDTUSINDER står hvert år i kø ved Louvre for at se kunstværker som „Mona Lisa“ og „Venus“ fra Milo“.

Leonardo da Vinci ville ikke have troet sine egne øjne, dersom han i dag – knap fem hundrede år efter maleriets tilblivelse – så det postyr og alle de afhandlinger, som „Mona Lisas smil“ har været årsag til.

I dag er hun kunsthistori-

ens mest kendte kvindeskikkelse, malet i årene 1503 til 1507. Hun er uudgrundelig og mangetydig. Måske er det hans husholderske, der har stået model, måske er det Leonardos ellers ukendte moder. De lidt udviskede træk går igen i flere af hans andre billeder. Hende elsker de han og ofrede en stor begravelse. Hvilke kvinder der iøvrigt var i hans liv kender man ikke noget til. Måske slet ingen. Det store universalgeni var et ensomt menneske. I de unge år blev han betinget frikendt for ho-

moseksualitet. Som ældre noterede han på en papirlap: „Åndens lidenskab forjager al sanselig lyst. Når du er alene, tilhører du kun dig selv“.

På den tid var renæssancen i fuld gang med at kvæle den puritanisme, som billedkunsten – i hvert fald hvad kvinderne angår – havde lidt under adskillige århundreder forud, hvor den katolske kirke havde lagt en dæmper på den frie kunstneriske udfoldelse. Ville en kunstner male „det nøgne kvindelegeme“ var han nærmest pisket til at dække sig ind under et religiøst motiv. Det var der til gengæld heller ikke få, der benyttede sig af.

Nogle af de sidste eksempler herpå oplevede man i det ellers så livsglade Fi-

TINTORETTOs maleri „Susanne badet“, malet ca. 1560 (Louvre Paris). Det viser hans forkærlighed for bevægelser og kontrasterende lys. Kunsthistorikeren Ridolfi hævder, at Tintoretto har været elev af Tizian, men i så fald er det meget lidt, han bruger af sin lærdom derfra i sine billeder. Hans store mesterværk er billedcyklusen Scuola di San Rocco i Venezia, som inspirerede ham til kosmiske visioner. Til hans læremestre hører også Michelangelo og Paolo Veronese, hvis poesi Tintoretto følte sig tiltrukket af.

renze, hvor de rige Medicier havde regeret i mange år og samlet Europas mest berømte kunstnere om sig. De store vanskeligheder opstod da bodsprædikanten Savonarola dukkede op og satte byen på den anden ende. En maler som Sandro Boticelli

og diller

JEAN-AUGUSTE DOMINIQUE INGRES (1780-1867) hørte til de kunstnere, der forskønnede modellerne og motiverne i sit maleri. Han var klassicist og søgte det ideelle, det tidløse og evige. På en studietur i sine yngre dage i Rom forelskede han sig i den danske arkæolog Zoëgas datter Laura, men da han i 1912 bad om tilladelse til giftermål hos sine forældre, fik han afslag. Maleriet her hedder „Det tyrkiske bad“, malet i 1863 (Louvre, Paris).

REMBRANDT VAN RIJNs maleri „Batseba“, malet i 1654 (Louvre, Paris). Det er Hendrickje Stoffels, hans anden kone, der sidder model for ham. „Batseba“ læser her et brev fra Kong David, som senere dræbte hendes mand Hettiteren Uria for derefter at gifte sig med hende. Hun blev mor til Kong Salomon. Nogen skønhed er hun jo ikke, men Rembrandt malede sine modeller, som de så ud og gjorde ikke noget for at forskønne dem, som man oplever det hos mange andre malere, der skildrer den slags historiske motiver.

(1445-1510), som var let påvirkelig i det religiøse, lod sig fange ind af denne munk, der senere i 1494 fordrev Medicierne, Boticellis mæcener, fra Firenze.

Når han kom ud i så store religiøse kriser, skyldtes det, at han ved siden af de religiøse anfægtelser higede efter at skildre den fysiske skønhed, ikke mindst det nøgne kvindelegeme. Medicierne tilskyndede ham dertil, når de bestilte deres malerier. Men skønt Boticelli i den værste kriseperiode havde Savonarola på nakken af sig, så gennemførte han sit livs mesterværk „Venus Fødsel“ på den tid. Blandt de mange andre kunstnere, som Medicierne havde trukket til Firenze, var også maleren *Piero di Cosimo*, der i ca. 1477 malede det spændende portræt „Simonetta Vespucci“ (se forsiden).

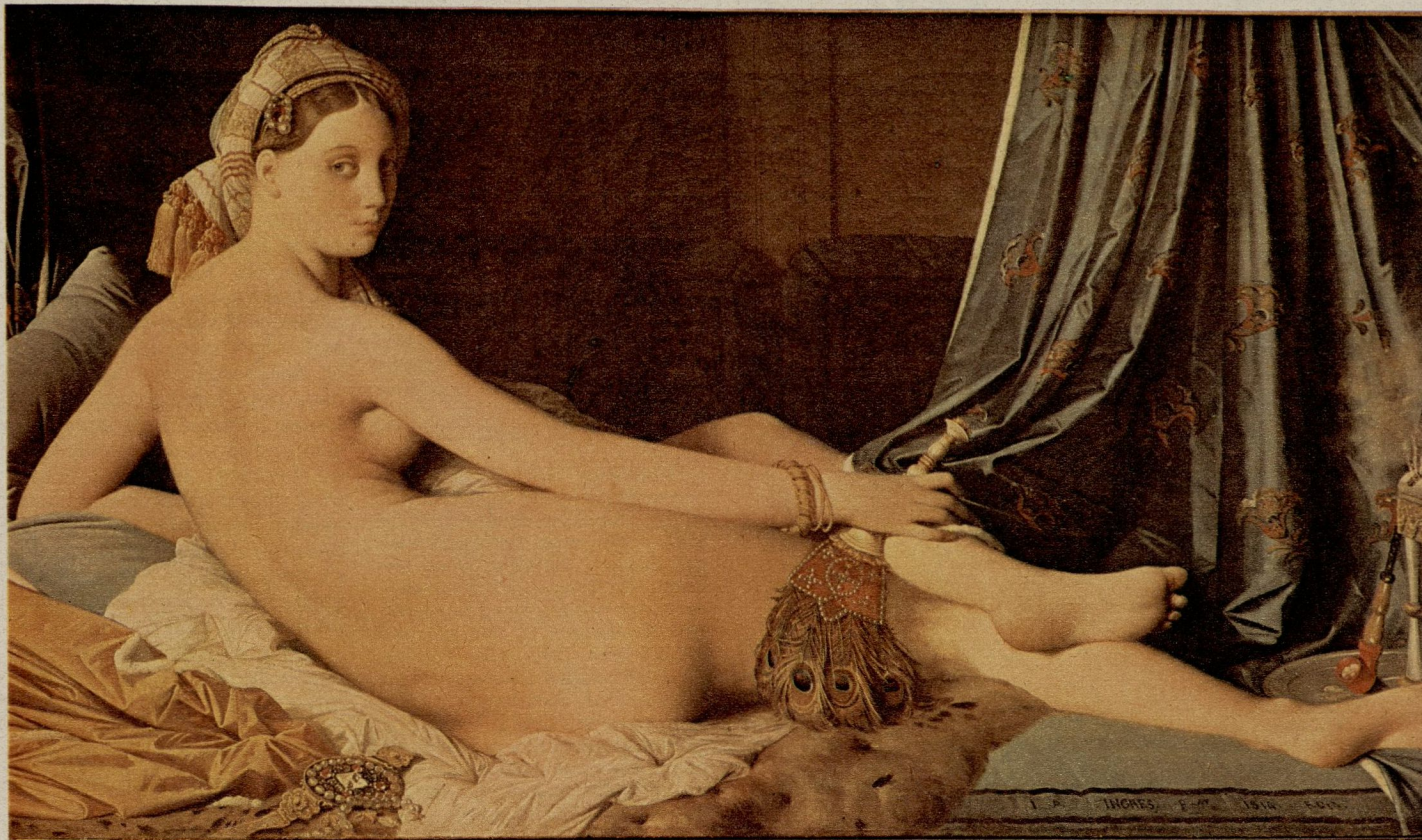
Hun var *Giuliano Medici* elskerinde og døde formentlig ganske ung, måske i samme år, som hun blev malet. Billedets dramatiske indhold og ikke mindst de allegoriske symboler (slangen om halsen, kontrasten mellem det nøgne og de løvrige træer m.m.) tyder på noget i den retning. Giuliano Medici faldt selv som et offer for et attentat i Firenzes domkirke året efter.

Renæssancens største kvindeskildrer var *Tizian* (1477-1576), bjergbondens søn, der kom i malerlære i Venezia, hvor han var fast besluttet på at gøre sin lykke. Han var forretningsmand til fingerspidserne. Politisk durkdreven og forstod at mænge sig med de rigtige, på den tid statens politikere og fyrsterne, som sad på pengene og så på billedkunsten som en luksus, der gav prestige og anseelse. Han blev hurtigt kejser Karl den 5.s livmaler, selv greve af det lateranske palæ, kejserlig hof- og statsråd med ret til at udnævne notarer og dommere.

Hans kunst skildrer livsnydelsen og livsglæden, og han kunne male, ja hvad-

Udødelige damer og duller

Fortsat fra side 13

somhelst. Bare det blev betalt – og betalt godt. I årene 1516-18 malede han „Marias Himmelfart“ til Franciskankirken i Venezia, men man nægtede at modtage det, fordi man fandt Maria anstødelig, altfor sanselig. Men de modtog det alligevel, da de fra kejserens gesandt hørte, at kejseren „himsel“ kunne tænke sig at erhverve det. „Mennesker værner sig ikke let til fornuft uden ved autoriteters mellemkomst“, skal Tizian bagefter horende have sagt.

Det centrale i Tizians enorme produktion er hans billeder af nøgne kvindeskikkelser. I det berømte maleri fra 1538 „Venus d'Urbino“ bærer ansigtet Hertuginde af Urbinos træk, mens kroppen skal være malet efter en prostitueret.

Han gør det nøgne legeme til noget smukt, akkurat som de gamle grækere gjorde i deres klassiske skulpturer. Middelalderens opfattelse af noget syndigt og vulgært ligner ham uendelig fjernt. Ofte brugte han fingrene mere end penslerne, når han skul-

le give kroppens fine hud den rette lød.

To af de verdensnavne, som bl. a. lærte af Tizians malemåde og teknik, var *Peter Paul Rubens* (1577-1640), og *Rembrandt van Rijn* (1606-1669), der brugte først konen Saskia og senere sin husholderske og anden kone Hendrickje Stoffels som modeller. De to kunstnere har skabt mesterværker, som vil blive stående i kunsthistorien til evige tider. Rubens var den store romantiker, som nok forskønnede sine modeller i al deres svulstighed, mens Rembrandt blev mere og mere realistisk i sine portrætteringer og nøgenstudier.

Den franske maler *François Boucher* (1703-70) malede den fuldendte maitresses skønhed og sanselighed og skabte nogle af det 18. århundredes bedste pigebilleder.

Næst efter „Mona Lisa“ må *Francisko Goyas* (1746-1828) to billeder af den påklædte og afklædte Maja være de mest berømte kvindestudier, der er lavet. Efter sigende hængte de i hertug-

inden af Albas soveværelse. Den påklædte Maja hængte yderst, men ved et håndgreb skal hun have været i stand til at bytte om på dem, så hun kunne forarge de mænd, der havde adgang her. Ansigtet på de to billeder skal være Hertuginde af Alba, mens kroppen skal være en models.

Verden var fyldt med malerier af kvindelig skønhed, da kunsten gik ind i det 19. århundrede, hvor man opfandt fotografiet og dermed frigjorde kunstnerne for mange af dokumentarismens lænker. Med impressionismen i sidste halvdel af det 19. århundrede skete der noget af en revolution i malerkunsten. Nu behøvede motiverne ikke længere at ligne, nu blev der givet frit spil for fantasien og ikke mindst farven.

Men det skabte kolossale bryderier og den ene maleriskandale efter den anden. Da *Eduard Manet* (1832-1883) udstillede maleriet „Frokost i det grønne“, som i dag har en hædersplads på Louvre, forårsagede det panik i kunstverdenen, og sel-

veste Napoleon d. 3., som ellers ikke gik af vejen for piger, blev dybt forarget og kaldte det „sårende for anstændigheden“. Den officielle salon i Paris havde kasseret det, så Manet var tvunget til at vise det på Salon de Refusée (de afviste).

Det var ikke pigens nøgenhed, der forargede, men den sammenhæng, hvori hun er placeret, siddende i skovbunden med frokostkurven ved siden af sig sammen med to fuldt påklædte mænd, den ene endda med både hat og stok. Det var denne situation, der chokerede.

Det pragtfulde maleri er en inspiration efter Rafaels billede „Paris' dom“, hvorfra Manet, som kunsthistorikeren *Gustav Pauli* udtrykker, „tog de to guder, gav dem jakke og bukser på, udstyrede dem med lommeure, satte en baret på hovedet af den ene og stak ham i stedet for sivstængelen en spadserestok i hånden. Kun pigebarnet lod han vedblivende være nøgen, fordi han syntes godt om det sådan.“

Helt så galt gik det ikke

DEN STORE ODALISK, malet af Jean-Auguste Dominique Ingres, hænger i dag på Louvre i Paris. En Odalisk er et tyrkisk udtryk, som betyder slavinde. De blev brugt som kammerpiger i de tyrkiske sultaners haremer.

HENRI TOULOUSE-LAUTREC – maleriet „Toilettet“, som han malede i 1896 (Louvre, Paris). Motivet er hentet på et af de bordeller, som han ofte hjemsøgte for at skildre de prostitueredes liv. Han blev født i 1864 og døde 37 år gammel, efter et kunstnerliv, hvor han usentimentalt skildrede tingene, som han oplevede dem. Han var en mester i at skabe bevægelse med sin stregs spændstighed og vitalitet. Han har malet og tegnet i tusindvis af det lettere kavaleries damer...

med Manets andet hovedværk, billedet „Olympia“, da han udstillede det to år senere. Der måtte dog placeres to opsynsmænd ved siden af for at hindre, det blev mishandlet af gæsternes stokke og paraplyer. Også i dette Manet-billede fornemmer man store forbilleder. Det er nærliggende at drage en parallel til Goyas „Maja“ og for den sags skyld også Tizians „Venus“. Men det er et maleri, som Manet har ladet med sin egen personlighed og kvalitet. Modellen i billedet var en lille letsindig dame, som voldte ham mange knuder ved kun at ville sidde model for ham, når hendes tilbedere og el-

EDUARD MANETs berømte „Olympia“, her kun i udsnit. På det fulde billede ligger hun på langs på en divan, kun iført sin lidt sære nøgenhed. Maleriet blev præsenteret første gang på Salonen i 1865, og i dag hører det til Louvres store klenodier.

skere svigtede hende og lod hende i stikken...

Der kan skrives tykke bøger om kvinden i billedkunsten, for hverken kunsternes, modellernes eller billedernes tal er til at gøre op. Her er nævnt nogle få af dem, ikke engang alle de vigtigste. For så burde også *Rafael, Dürer, Velasques, van Eyck, Degas, Renoir, Bonnard*, ja mange flere have haft en nærmere omtale. Det store emne har aldrig været gjort til genstand for en samlet analyse og litterær behandling, simpelthen fordi det er så uoverskueligt, som det er. Vi kunne også være søgt tilbage til det klassiske Rom og Grækenland, ja til forhistorisk tid, 12-15.000 år før Kristi fødsel, hvor den første nøgne kvindefigur er et lille klipperelief „Venus fra Laussel“ i Frankrig, lavet af en primitiv jæger som en slags gudinde for frugtbarheden. Det er et mesterværk, skabt af et menneske, som næppe har kunnet forestille sig, at det tusinder af år senere ville blive karakteriseret som verdenskunst.

ALEX STEEN

Brugsen

Nu fås Safir mel i 2 kg poser ligesom andre melmærker

Nu vejer en pose Safir mel 1/2 kg mindre
– og koster 1/2 kg mindre.

Kilo-prisen er nemlig den samme som før. Derfor koster en pose Safir mel mindre. Safir mel gi'r de fineste lette brød og kager, og vil du bage grovbrød, har Brugsen flere forskellige grove melsorter til at blande i Safir melet: Rugmel, grahamsmel, fuldkornsmel og skårne rugkærner og sigtemel, som alle fås i poser med 1 kg. Safir mel fås også i poser med 1 kg og i økonomi-poser med 5 kg

5⁹⁵

2 kg Safir mel
kg-pris 2,98
rabat 1,15

Brug Brugsen

**LÆSERNE
SKRIVER**

Samvirke forbeholder sig ret til af
pladshensyn at forkorte læserbreve

Husk de seriøse motorcyklister

Da jeg har læst Deres artikel ang. motorcykler i Samvirke's september udgave, vil jeg tillade mig at gøre opmærksom på nogle væsentlige ting.

Først vil jeg fortælle at jeg selv kører motorcykel på niende år og at jeg er med i en stor landsdækkende motorcykelturningklub, der tæller ca. 2400 medlemmer.

Mit indtryk af Deres artikel er, at De er medvirkende til at puste endnu mere til ilden omkring hele det emne, der hedder motorcykelbander og forskellige mere eller mindre voldelige personer, som ofte bliver omtalt af pressen som tilhørende motorcykelgrupper, tit alene på grund af deres påklædning.

Jeg tør roligt udtale mig om at i Danmark udgør den gruppe højst 5% af den samlede mængde, der er ejer af en motorcykel.

Jeg kan ikke se, hvordan man skal få unge mennesker mellem 14 og 18 år til at blive ordentlige samfundsborgere, så længe De og mange andre pressefolk på det nærmeste glorificerer hele den voldelige side og på det nærmeste aldrig kommer med en seriøs omtale af de resterende 95% der kører på motorcykel.

Der er mange af den før omtalte gruppe fra 14 - 18 år der på et tidspunkt vil erhverve sig en motorcykel og da de er præget af massemedierne, har de svært ved at sætte sig uden for den rolle, som der bliver lagt op til igennem sådanne artikler.

Disse unge, sammen med mange ukvalificerede pressefolk er skyld i, at det bliver sværere for os seriøse MCister at blive akcepteret som almindelige borgere der har motorcyklen som hobby på linie med lystbåd eller violin.

Lars Kremerbak
Skovvej 23, Tommerup

I den pågældende artikel blev det udtrykkeligt nævnt, at der findes en stor gruppe motorcyklister „der hverken vil kaldes vilde engle eller flippere, men som simpelthen kører på motorcykel, fordi det er billigt og praktisk eller fordi de gerne vil stimuleres af vibrationerne fra en ung, vital, fri verden...“ red.

„ANVA“ – Brugsens butik?

Butikken ANVA – beliggende midt i Københavns centrum, på et af de mest befærdede strøg – er en del af virksomheden Brugsen, troede jeg da.

Indtil jeg en dag modtog en brochure fra ANVA, med efterårets nye tøjmode for damer og herrer.

Spændt bladrede jeg rundt i kataloget og så „underligt“ modetøj fra alverdens fornemme firmaer – uden et eneste sted at finde Brugsen omtalt.

Det gælder både Brugsen ved navns nævnelse eller nogle af de sædvanlige kendetegn, som man ellers normalt anvender i anden annoncering, eks. i Samvirke, dagbladsannoncer og i DB-butikkerne landet over.

Et katalog på 24 sider uden en rød Brugs-trekant eller overhovedet noget kendetegn på, at det er Brugsbevægelsens stormagasin, der vil sælge mig nogle varer.

Nu er det, at jeg stiller mig selv (og FDB) det spørgsmål: „Vil ANVA ikke være sit tilhørsforhold til FDB bekendt?“

På den anden side af Vesterbrogade har Irma fornyligt åbnet et supermarked i Industriens bygning. Var det så ikke rimeligt og fornuftigt, at Brugsbevægelsen markerede sig, bl.a. ved at gøre opmærksom på, at ANVA er en del af bevægelsen.

Henrik Poulsen

Medlem af butiksbestyrelsen
DB-Høje Gladsaxe

Direktør Jørgen Skovlund, Anva, svarer:

I løbet af 1979 har Anva's fødevareafdeling i Esbjerg og Ålborg skiftet navn til DB Brugsen. De er placeret centralt i vore to jyske afdelinger og lader ingen tvivl om, at Anva er et barn af brugsforeningsbevægelsen.

I København er vi genbo til Brugsen i Centrum – og det gør vi opmærksom på i såvel annoncer som ved skiltning her i Anva.

Vi er faktisk stolte af at være med i brugs-familien. Vi vil fx gerne benytte den røde brugs-trekant, der af alle opfattes som symbolet på kvalitet. Men dels bruges det mest på fødevareområdet, dels har vi i Anva så dybt og bredt et sortiment inden for tøj og bøsætning, at kvalitetsmærket ville „drukne“ på disse vareområder.

Brugsen

**Naturligvis
er der en hemmelighed bag
julens bagværk**

Nogle har nogle himmelske vanillekranse, som det er helt umuligt at efterligne. Andre har nogle sprøde brune kager med et særligt krydderi, som ingen anden formår at gøre efter.

Enhver har sine egne julebage-traditioner. Brugsens Margarine har kun en lille del af æren.

Men den er i al beskedenhed altid friskkærnet af de bedste råvarer og datomærket. Uanset tradition, Brugsens Margarine i alt godt julebagværk.

Brug Brugsen

Et forunderligt land mod nord

På Færøerne lever fortid og nutid side om side. Her gnider ældgamle traditioner næse med bilernes mangfold, farvefjerssyn og moderne brugser

ØERNE højt mod nord dukker op af Atlanten, som lå de hvor havene ender. Forrevne, forblæste med himlen trukket godt ned over ørene. Skyerne hænger lavt over fjeldene, som røg. Parate til at skjule de øverste gråbrune toppe eller uden nævneværdigt varsel sende tæt tåge eller silende regn ned over de grønne sider. Lyden af mågeskrig og fårenes brægen hænger i luften. Det er Færøernes sang med hav og vind som akkompagnement, og den følger en overalt på de sær-

prægede øer, der er en bid af Danmark.

Færøerne er ikke et stort og mægtigt land. Det dannes af 18 øer, der tilsammen dækker et areal på 1397 kvadratkilometer – i størrelse som Lolland. Men landet virker stort i kraft af sin vældige natur. Her er mennesket den lille, og dets huse kryber sammen ved vandet med ryggen mod fjeldene. Heroppe føles ensomheden håndgribelig, og tanken er nær: Sådan kan verden have set ud, da den var ganske ny.

Spredt over disse majestætiske øer bor 40.000 mennesker, det svarer sådan nogenlunde til Roskildes befolkning. Men hver især har noget mere albuerum, måske lige med undtagelse af de 12.000, der bor i Torshavn. Skandinaviens uden sammenligning mindste hovedstad – men ikke den mindst

støjende. Her trænges nyt og gammelt, biler og knallerter i stejle, smalle gader, der er højst uegnede til moderne trafik og voldsomt trafikerede. Mere end en trediedel af Færøernes godt 9.000 biler og motorcykler kører i hovedstaden på Strømø. Samt en ikke ringe del af de 3.000 knallerter, øerne er berigede med.

Færøernes bilbestand vokser konstant og hurtigt. Sidste år indregistreredes næsten 2.000 nye biler. Der er også brug for bilen som transportmiddel, for det offentlige transportnet er ikke særlig veludviklet. Der går både mellem øerne, og i juli fik Torshavn bybusser – bortset fra det er man henvist til egen maskine.

Vejnettet vokser i takt med bilbestanden. Og der sprænges tunneler gennem fjeldene, så også de fjerneste

bygder efterhånden får forbindelse med omverdenen. Det er et led i mange bestræbelser på at give folk mulighed for at blive boende, hvor de hører hjemme i stedet for at tvinge dem til større bysamfund.

Der findes dog stadig bygder, hvis eneste forbindelse foregår pr. båd – når vej og vind tillader det. En af de mindste huser kun to familier – og de er rivende uvenner. Så galt er det, at da det endelig lykkedes at skaffe en lærer til bygdens få børn, kunne undervisningen ikke komme i gang. Familierne stredes om, i hvis hus skolegangen skulle foregå!

Nu har både præsten i Torshavn og medlemmer af skolekommissionen talt alvorligt til familierne. Om striden er bilagt vides endnu ikke.

Det kan lyde voldsomt at

De færøske bygder kryber sammen ved vandet med ryggen mod eldene. Billedet er fra Bøør på Ågø.

Tekst og fotos: Ilse Groth

De store grindehvaler tages i øjesyn på havnekajen, før de parteres og deles mellem dem, der har deltaget i drabet.

Stærke farver og græstørv på taget er typisk for færøske huse.

skaffe en lærer til så få børn, men det skyldes ønsket om at lade børnene blive i deres hjembygd så længe som muligt. Der er kun 7 års skolepligt på Færøerne, men ca. 10 pct. af børnene fortsætter valgfri 8.-10. klasse. Vil de derefter i gymnasiet, må de til Torshavn, hvor det eneste gymnasium findes. HF-uddannelse kan også fås på den ydligste ø, Suderø eller i Klaksvig på Bordø. Administrationen af skolevæsenet er i øvrigt blevet overtaget af det færøske hjemmestyre i september i år.

Udstrakt selvstyre

Siden vedtagelsen af en lov i 1948 udgør Færøerne et selvstyrende folkesamfund i det danske rige. Indtil da var der et dansk amt med en amtmand i spidsen. Nu styres de færøske forhold, der har alder under hjemmestyret

(det gør flere og flere), af et folkevalgt lagting med lagmanden som en færøsk Anker Jørgensen. Som bindeled til Danmark i de sager, der hører under riget, fungerer rigsombudsmanden. Øerne har eget flag, eget sprog – der undervises dog også i dansk i skolerne.

Fiskeriet er hovederhvervet, som beskæftiger ca. en fjerdedel af de erhvervsaktive. Omkring 96 pct. af eksporten er fisk og fiskeprodukter. Afhængigheden af fiskeriet fik Færøerne til at holde sig uden for EF, da Danmark gik ind. Landet regnede med at kunne skaffe sig bedre fiskeriaftaler på egen hånd. Det har vist sig at holde stik.

Den dag grinden kom

En særegen form for fiskeri er stadig jagten på grindehval, grindedrabet. Meget

omdiskuteret, men færingerne holder fast ved det, som de holder fast ved alle traditioner. Selv om grinden nu har mistet forne tiders store betydning som kosttilskud.

Jeg oplevede grindedrabet en regnmorgen i Torshavn. Som en løbeild gik ordet „grind“ gennem byen. Mænd på vej til arbejde styrtede til den lille bugt, hvor bådene drev grinden ind fra havet. Og den morgen under den lave færøske himmel kunne man se mænd i kontortøj med slips og jakke, mænd i skjorteærmer, i færøtrøjer eller hvad som helst vade ud i bugten med kniv i hånd. Her stod de i vand og blod til halsen og slagtede de store dyr, hvis haler piskede vandet til rødt skum. Et fantastisk skuespil – som tyrefægtning til vands.

Samme aften blev grinderne skåret ud på havnekajen og kød og spæk fordelt efter indviklede regler. På bygderne får alle husstande efter gammel skik hver deres del – det er Torshavn blevet for stor til, så her deles byttet, denne gang på godt 100 hvaler, mellem fangerne.

Den aften var hele byen i en gyngende festrus, ikke helt uden brug af alkoholiske drikke. Selv om spiritus ikke sælges i forretningerne, er øerne ikke tørslagne. Hver borger over 20, som har betalt sin skat (restancerne er få), har ret til at importere 9 liter spiritus pr. kvartal samt øl og vin ad libitum.

Fortid og nye brugser

Sådan en aften må nutiden vige pladsen for fortiden. Den ligger altid og lurar lige om hjørnet, ikke mindst ude på bygderne. Her lever fol-

Brugsen

Brugsen gør
juleforberedelserne nemmere
- med ny, dejlig
og dybfrossen risengrød...

6⁹⁵

Dybfrossen
risengrød
pakke med 600 g
kg-pris 11,58

Der er nok at gøre,
når alle juleforberedelserne
skal nås. Bagværk, juleindkøb, gaver,
papirnusseri med saks og klister...

Brugsen gør det lidt nemmere for dig

- risengrøden er kogt og frosset ned
- og lige til at tilberede - både fra frossen og fra optøet tilstand.

Enten til den dejlige
julegrød med kanel sukker,
saft og en god smørklat - eller til
ris à l'amande. Det eneste, du skal huske
- er mandelen!

Brug Brugsen

Et forunderligt land mod nord

Fortsat

kedansene som for århundreder siden. Her synges de gamle kvad og viser, som nu skrives ned for aldrig at gå tabt. Fjeldene med de græsende får er de samme, som præsten i „Barbara“, Jørgen-Frantz Jacobsens berømte roman, kæmpede sig over i uvejrsnatten. Man sejler mellem øerne i små fragtbåde, som i dag ganske vist er proppede med biler. Men de runder de samme skær som altid og lader næste lille bygd dukke op med sine mangefarvede huse. Mange af dem stadig med græstørv på taget.

Inde i husene må fortiden dog vige for nutiden. Her er alle tænkelige tekniske hjælpemidler i form af opvaskemaskiner - dem er der forholdsvis flere af på Færøerne end i Danmark - vaskemaskiner og køkkenmaskiner af alle slags. Endog fjernsynet har holdt sit indtog på øerne. Endnu dog kun i Torshavn, hvor der sælges farve-TV, så det batter, og antennerne vokser som en skov over tagene. I øvrigt den eneste form for skov på øerne.

Og den færøske forbruger går i Brugsen og køber ind. Her findes de samme varer at vælge imellem som i Danmark, plus engang imellem nogle færøske specialiteter.

I 30'erne blev der gjort to mislykkede forsøg på at starte brugsforeninger. Først i 1952 lykkedes det i Torshavn, hvor arbejderforeningen og en gruppe mennesker med interesse for kooperationen startede en forening med butik i et lokale på størrelse med en slikbutik i en lille provinsby. Dens motto var „Ikke at tjene på andre, men at tjene hverandre“ - det motto gælder stadig for Brugsen på Færøerne. (Se også Brugsrunden på side 56).

I 1965 blev de dengang tre foreninger slået sammen under Føroya Keyppssamtøka (Færøernes Brugsforening), og to år senere blev det solidariske ansvar afskaffet. Det hjalp på medlemstilgangen, for efter 30'ernes mislykkede forsøg var der man-

ge, der var bange for at miste penge. I dag står den færøske brugsforeningsbevægelse stærkt – omkring 65 pct. af alle husstande er medlemmer i Brugsen. Kun medlemmer har ret til at handle der, det står uden for hver butik på indtil flere sprog, bl. a. russisk.

Kvinderne er meget aktive i bevægelsen. Det er ofte dem, der tager ordet på generalforsamlingerne. Der afholdes en for hver butik, af den gammeldags slags med kaffe og gratis røg, men uden bankospil eller andre forlystelser. Her vælges butiksudvalgene, som har en stærk stilling. De driver faktisk hver butik som en selvstændig enhed i samråd med uddeleren. Alle brugser giver dividende. Det betragtes som principelt vigtigt at give medlemmerne del i overskuddet – ellers er man bange for, at foreningen udvandes.

Andelstanken vinder indpas

Brugsforeningsbevægelsen er kommet for at blive og vokse på Færøerne – der mangler kun to af de største øer, før den er landsdækkende. På den ene er der startet en forening, der formodentlig inden længe får butik.

Nu ser det ud til, at også producent-andelsbevægelsen får fodfæste. I oktober 1977 startede en gruppe bønder andelsselskabet „Landbrugernes mejeri“ og gik i gang med at få bygget produktionslokaler i Hoyvik, en investering på ca. 15 mill. kr. Byggeriet forventes at være klart til brug inden udgangen af i år.

Det nye mejeri kommer til at konkurrere på produkternes friskhed mere end på prisen – den bliver nok lidt højere end for de importerede danske mejerivarer. Men bønderne regner med, at det nok skal lykkes. Deres optimisme bygger på den voksende forståelse, der er i landet for, at det er nødvendigt med en udvidet egenproduktion. Både for at skaffe beskæftigelse og for at give landet så stor selvstændighed og uafhængighed som muligt. Og er der noget, færinger sætter pris på, så er det uafhængighed og frihed til at være sig selv.

ILSE GROTH

Brugsen

For de fleste er juledekorationen en del af juletraditionen

Noget man samles om en af de sidste aftener før jul. Evt. over en gløgg og en nybagt småkage.

Og nemt er det jo nu om dage at få fat i tingene.

Det hele fås i Brugsen. Både ler, 2 kg til 2.75, Nobilisgran, der ikke drysser til 8.95 pr. bundt.

Forskellige tørrede blomster fra 5.95 til 7.95 bundtet. Lakbær, kugler, klokker og paddehatte osv. til 2.95 posen.

Så kom endelig ikke og rør ved den tradition.

© copenhagen press

Brug Brugsen

Brugsen

Endelig noget der ikke er sødt til decembers små sammenkomster

Er du godt træt af gløgg og æbleskiver,
kan du regne med at andre også er det.
Byd på ost og rødvin. Gode oste bliver ingen trætte af,
og når du køber dem i Brugsen, er der
nok at veksle imellem. Mange flere end du ser her.

Luxus Havarti, 45%
Lagret, Pr. 1/2 kg **20²⁰**

Kohave Brie 300 g
kg-pris 43,83 **13¹⁵**

Guld Danbo, 45%
Mellemlagret.
Pr. 1/2 kg **18⁹⁵**

Blå Castello
150 g
9⁶⁰
kg-pris 64,00

Flødehavarti,
60% 450 g
kg-pris 40,56 **18²⁵**

Høng
Camembert
150 g **7¹⁵**
kg-pris 47,67

Danablu
170 g.
kg-pris 47,06 **8⁰⁰**

Romrulle 125 g
kg-pris 79,20 **9⁹⁰**

Tatare
løgost
80 g
5⁹⁵
kg-pris 74,38

© Copenhagen Press

Brug Brugsen

LÆSERNE SKRIVER

Samvirke forbeholder sig ret til af
pladshensyn at forkorte læserbreve

Transcendental meditation

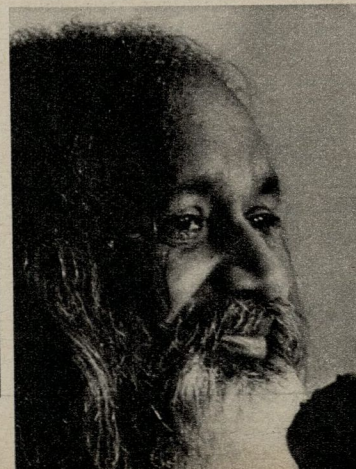
„En bombe af stilhed“ hed en artikel i „Samvirke“, oktober 1979. Emnet var Transcendental Meditation (TM). En læge, Bent Eikard, lagde navn og titel til en lovprisning af dette „alternative lægemiddel“.

Mon ikke de 40 læger, som går ind for TM er en smule for naive? Lægen kalder det et „broderskab“ (!) og afviser, at nogen vil tjene penge på dette „broderskab“ ... Det lyder lidt fantastisk, når man tager i betragtning, at det koster op til 950 kr. at få sit mantra og lære „systemet“. – Jeg har selv lært det. Man møder op 7 gange og oplever, at „lærerne“ lirer den samme udenadlærte lektie af hver gang i forskellige versioner. I virkeligheden kunne det indtales på et bånd på en halv time. Lærerne kan alligevel ikke svare på noget, der går ud over det tillærte, eller de må ikke – de kunne jo røbe „hemmelighederne“!

TM-lærerne har et vist ensartet præg. De minder om en mellemting mellem en salgschef og en af Jehovas Vidner. Varen skal sælges og troen er fast og „teksten“ er åbenbart hævet over enhver diskussion.

Det påstås, at man får et personligt mantra, der passer til ens psyke. Det er løgn. Mantraerne uddeles efter alder – så enkelt er det, det behøver man ikke at være meditationslærer for at finde ud af.

Men når man ikke må røbe mantraet, er der ingen, der opdager svindelen.

(Jeg er kommet i besiddelse af såvel mantraerne som indvielsesritualet, som er en lang tilbedelse af hinduistiske guder).

At TM er uskadelig er også en tilsnigelse. Men de mennesker, der kommer til TM-lærerne med deres psykiske og fysiske skader kan ingen hjælp hente der, de bliver afvist som kværlanter. Og læger har svært ved at forstå, at man kan blive skadet af at sidde i en stol og jonglere med et hinduistisk gudenavn.

TM kan normalisere forhøjet blodtryk, påstås der. Ja, men man „glemmer“ at gøre opmærksom på, at det kan være farligt for folk med lavt blodtryk.

For det kan det, har jeg erfaret. Min læge bad mig om at stoppe meditationen omgående.

Lis Mortensen har i sin nye bog: „Når jeg ser din himmel“ skildret, hvor galt det kan gå. (Den være anbefalet).

Meditationen virker – sært nok, synes man. Men det er ganske enkelt, man behøver såmænd hverken hinduistiske gudenavne eller røgelse eller offer eller alterbilledet af gurun. Og man behøver heller ikke betale de mange penge for fidusen. Det kunne læres på en halv time.

At man kan købe en lille reklamenål i guld for 630 kr. understreger kun niveauet.

Kristoffer Damgaard
Midgården 27, Holstebro

Mantraer og kørekort

I artiklen om Transcendental Meditation i Samvirkes oktober-nummer nævntes – med et skrift fra Lærernes Missionsforening som kilde – de mantraer, som udleveres til folk, der gennemfører et TM-kursus. Det har givet anledning til følgende læserbrev:

Lærernes Missionsforening er sikkert glad for, at I i oktober-nummeret er med til at udbrede formodede TM-mantraer. Men der er flere tusinder udøvere af Transcendental Meditation, som ønsker ro omkring deres lydord. Forhåbentlig har I ikke inspireret nogen til at eksperimentere med meditation på egen hånd. I kunne lige så godt uddele stjålne biler til folk uden kørekort! Forresten har et par af de formodede mantraer en slående lighed med nogle pigenaevne (dog savnede jeg Maria, der i West Side Story synges ud som verdens skønneste lyd). Selv om TM immervæk ikke kræver nogen bestemt tro, har visse såkaldte kristne travlt med at fortælle os, at TM-udøverne er hinduer. Omtalte pigenaevne kan – med lidt paranoia – også opfattes som hinduistiske, hvorfor de fluks bør forbydes ved den kristne døbefond.

Per Gade Halberg,
Spøbjergvej 15, Brabrand

Brugsen

12 store, herlige julesnaps i en halv Svendborg

Hvad er julefrokosten uden den gode, danske snaps?

Klare eller gyldne dråber,
som smager så godt til det kolde øl og de lune retter.

Svendborg har to at vælge imellem
– den klare akvavit med smag af karske krydderurter
– og den gyldne med en fin, ren og mild smag.

Og i Brugsen er det blevet juletradition
at sælge Svendborg snapsen med rabat!

Svendborg Akvavit

1/2 flaske, 35 cl.
Spar 2,00 – nu

35⁴⁵

+ fl.pant 0,50
ltr-pris 101,29

1/1 flaske, 70 cl.
Spar 5,00 – nu

68⁹⁵

+ fl.pant 1,00
ltr-pris 98,50

Svendborg Gylden

1/2 flaske, 35 cl.
Spar 2,00 – nu

36³⁵

+ fl.pant 0,50
ltr-pris 103,86

1/1 flaske, 70 cl.
Spar 5,00 – nu

69⁸⁵

+ fl.pant 1,00
ltr-pris 99,79

Brug Brugsen

© Copenhagen Press

I KAMP FOR EN BID

Roden til meget ondt i de fleste u-lande er den skæve jordfordeling, og mange steder har jordløse bønder og landarbejdere ikke set anden udvej end at „tage selv“ og forsvare den „besatte“ jord med alle midler. En gruppe unge danskere, som i et par måneder har levet sammen med beboerne i en landsby i Colombia, der er oprettet på denne måde, giver her et indtryk af dette samfund, hvor de var med til at bygge en skole for 2500 kr. Gruppens medlemmer, som også har taget billederne, er: Jørgen Hvid, Ib Jensen, Else Marie Pedersen, Jesper Ravn, Vibeke Larsen, Eigil B. Pedersen.

LANGT uden for landslov og ret i Sydamerika, ude på den endeløse slette i det østlige Colombia, hvor store floder gennemskærer landet, og hvor man kan gå i dagevis uden at møde et menneske, dér ligger landsbyen *Guichiral*. Til denne landsby, der består af 25 usle palmehytter langs *Metafloden*, ankom vi – 6 danskere – en aften i bælgravende mørke og silende regn. Hele landsbyen var mødt op for at tage imod os, da vi stod af bussen, og førte os på en time lang vandring gennem sump og søle. Regntiden var endnu ikke helt forbi, så hele sletten stod under vand, og der var hverken veje eller stier. Da vi endelig nåede frem, gennemblødt og beskidte, blev vi ført ind i en lille hytte, hvor *Felina* serverede skoldhed suppe for os. Den bestod af *yuca* (en rodfrugt), kogebananer, majs og en smule linser. Et efter fattige colombianeres målestok overdådigt måltid, fordi der var proteinrige linser i.

Der var hverken borde eller stole i den lille hytte, så vi satte os på familiens tre nødtørftigt sammenflickede senge og begyndte at slubre den tynde suppe i os, mens vi spekulerede over, hvordan 2 voksne og 6 børn kunne sove og bo her. Vi kiggede forsigtigt på de folk, der nysgerrigt stod om os i en rundkreds og betragtede os i stearinlysens skær. Det var hærgede, tandløse ansigter, der vidne-

de om dårlig ernæring, sygdomme og hårdt slid. Men de var slet ikke præget af den elendighedens håbløshed, vi havde mødt i storbyens slum. Tværtimod udstrålede de alle en harmoni, optimisme og værdighed, som stod i skarp kontrast til de elendige forhold, de lever under.

Det eneste valg: Jord eller slum

Vi forstod, at vi var havnet midt i en virkelighed, som nok bedst kan sammenlignes med forholdene i Danmark for adskillige hundrede år siden. Vi var i det Colombia, hvor en lille håndfuld godsejere ejer næsten al jorden, mens resten af befolkningen lever i den dybeste fattigdom som landarbejdere, småbønder eller i storby-slummen.

I Colombia ligger enorme, frugtbare jordområder uopdyrkede hen. Det er jomfrujord, som reelt tilhører staten. Men godsejerne *hævder*, at de har ejendomsretten til jorden, og i Colombia er rige godsejeres ord lov. I 1961 blev vedtaget nogle jordreformer, som skulle modvirke den skæve jordfordeling, men der var ikke tilstrækkelig politisk vilje til at føre dem ud i livet, og de fik aldrig nogen egentlig betydning. Tværtimod bliver stadig flere småbønder forrevet fra deres jord, og for landarbejderne bliver situationen også stadig vanskeligere.

Godserne mekaniserer, arbejdsløsheden vokser, og lønningerne falder.

Tilbage er der kun to muligheder for de jordløse bønder og landarbejdere: at rejse til storbyen og prøve lykken dér, eller at gå i gang med at besætte og dyrke den uopdyrkede jord. Hvordan det går dem, der vælger storbyen, havde vi set i hovedstaden *Bogotá*. For det store flertal af de 300.000 jordløse bønder, der årligt flytter til *Bogotá*, er der kun elendighed og dyb armod at finde. De bor klumpet sammen i små skure, og kun de færreste finder et arbejde. Familien må klare sig som klunse-re, gadesælgere og lignende, og mange griber til kriminalitet som en sidste udvej for at overleve. Ofte er der ikke mad nok til alle i en familie, så nogle af børnene bliver smidt på gaden, hvor de må forsøge at klare sig selv. Derfor lever der i dag mange tusind drenge på gaden i *Bogotá*. Man ser dem ligge og sove i klynger for at holde varmen, på fortovene eller i de store nordamerikanske bankpaladssers marmorpor-taler – som et symbol på de skærende sociale modsætninger, der præger landet.

De fattige bønder i *Guichiral* havde valgt den anden mulighed: kampen for jorden frem for storbyens håbløse slum.

Vi fik forbindelse med *Guichiral* gennem den store bondeorganisation *ANUC*,

Hovedparten af den danske gruppe. Al transport foregår til fods, og i regntiden står alle stier under vand.

På det ugentlige fællesmøde bliver alle fælles spørgsmål diskuteret, og afgørelser træffes på demokratisk vis.

Forneden til venstre: Boligforholdene bærer stærkt præg af, at godsejerne gentagne gange har ladet landsbyen brænde af.

Nederst til højre: Kød er en sjældenhed, og bønderne har lært ikke at være kræsne.

hvis hovedkontor vi op søgte i *Bogotá*. Vi blev overstrømmende venligt modtaget, og *ANUC*-folkene fortalte os om den kamp, hundrede tusinder af fattige bønder og landarbejdere overalt i Colombia kæmper for at overleve. Over hele landet er der skudt hundredvis af små landsbysamfund op, der lever på „besat“ jord, i stadig konflikt med politi, militær og godsejernes private lejermordere. Alligevel lykkes det ofte bønderne at beholde jorden, og dermed holde sul-ten fra døren, ved at op-bygge lokalsamfundet på fællesskab og samarbejde.

Vi fik lyst til at opleve, hvordan sådan et samfund fungerer i praksis. *ANUC* havde netop fået et støttebidrag, og det skulle der bygges en skole for i en lille landsby, og *ANUC*-folkene foreslog os at tage ud for at

Fortsættes side 26

JORD AT LEVE PÅ

I kamp for en bid jord at leve på

Fortsat fra side 24

hjelpe bønderne med at bygge skolen. Vi havde ikke mange erfaringer med byggeri og var en smule betænkelige ved at binde an med en skole. Men de beroligede os: *Bønderne derude har endnu mindre erfaring, så I holder bare et fællesmøde for hele landsbyen, og så finder I ud af noget sammen!*

På den måde kom vi til landsbyen Guichiral.

Landsbyens 25 små hytter af grene og blade ligger med godt 50 meters mellemrum langs floden, i en overdådig tropisk frodighed. Bananpalmer, sukkerrør, majs og mange slags blomstrende træer og planter vælter op overalt på de små jordlodder. Hver familie har 3-4 ha jord, hvorpå de dyrker fødevarer til eget forbrug.

Vores hjem i de næste 2 måneder blev en lille bambushytte helt ned til floden, lige ved vaskepladsen, byens hjerte. Her er også landsbyens forsamlingsplads, og her kom folk forbi på vej til og fra markarbejdet og fik en sludder med hinanden og med os fremmede. Alle var meget hjertelige og gavmilde med det lidt, de havde. Kød er en sjældenhed, som bønderne kun får, når de har held til at fange forskellige krybdyr og fugle, eller når de om sommeren kan fiske i floden. Alligevel kom børnene tit, på deres vej ned for at hente vand, inden vores

hytte med en lille godbid fra forældrene.

Nærdemokrati og sikkerhedsnet

Den i Colombia allestedsnærværende vold og kriminalitet sætter også sit præg på dagliglivet i Guichiral. Omstrejfende røverbander og morderiske godsejerlaka- jer udgør en permanent trussel mod det lille samfund. Hver nat patruljerer bønderne på skift, to og to, rundt i hele området for at holde vagt. Landsbyen er før blevet overfaldet midt om natten, og de har oplevet for meget til, at de tør tage nogen chancer.

Alle anliggender eller problemer, bliver diskuteret på det ugentlige fællesmøde. Her tropper hele landsbyen op, mænd, kvinder og børn i alle aldre, og alle kan komme til orde. Her diskuterer man f. eks., hvad man skal gøre, hvis nogen bliver alvorligt syge, hvis nogen prøver at snyde sig fra nattevagten, hvis nogen ikke får passet deres marker ordentligt osv. Fællesmødet er landsbyens sociale sikkerhedsnet. Det fremgik tydeligt, at folk følte sig ansvarlige over for hinanden, og at ingen fik lov at gå til grunde.

Baggrunden for et så veludviklet, demokratisk lokalsamfund i et så uudviklet og udemokratisk land må søges i den kamp, som bønderne fører for at overleve - dvs. i kampen for jorden. I denne kamp har de lært, at de må diskutere tingene ordentligt,

støtte hinanden og stå sammen for at beholde jorden - deres eksistensgrundlag.

På et af de første fællesmøder fortalte de os om stedets historie. For seks år siden boede de alle i den nærliggende by. De var landarbejdere, men det blev stadig mere vanskeligt at få arbejde, fordi godserne blev stadig mere og mere mekaniserede. Arbejdsløsheden betød også, at lønningerne faldt. Fødevarerne blev færre og dyrere, fordi godserne i stor stil gik over til at dyrke eksportafgrøder. Et par kilometer uden for byen lå store, frugtbare områder uopdyrkede hen. Folk sultede, og der var en uhyggelig stor børnedødelighed. Tilstandene var efterhånden så håbløse, at de 25 familier simpelt hen ikke så anden udvej end at flytte ud og opdyrke jorden. Det var i 1973.

Godsejer, politi og lejermordere

Imidlertid dukkede der snart en godsejer op, som gjorde krav på jorden. Han havde i forvejen 150.000 ha jord rundt omkring i landet (svarende til næsten det halve af Fyn). Selv om han ikke havde papirer på den „besatte“ jord, var hans ord nok til at få politi og hær til at jævne bøndernes huse og de nyplantede afgrøder med jorden. Først kom bulldozere, og siden slap han kvæg løs på markerne.

5 gange er afgrøderne blevet ødelagt på denne måde, og 3 gange er husene væltet om. Mændene blev arresteret, og kvinder og børn med magt fjernet i store lastbiler. De blev kørt op på godset og holdt indespærret nogle dage. Alligevel blev de ved at vende tilbage. De havde ingen alternativer.

Politiet har været der yderligere 3 gange med 200 betjente for at smide dem ud. Men det er hver gang mislykkedes, fordi flere hundrede mennesker fra nær og fjern strømmede til for at protestere.

I stedet forsøgte godseje-

ren sig så med private lejermordere. En dag mens bønderne gik og arbejdede sammen på et stykke fællesjord, kom to af godsejerens mænd, som begyndte at skyde på dem. Heldigvis kom der i samme øjeblik nogle flere bønder til, og de fik ret hurtigt overmandet og afvæbnet revolvermændene. Nogle af bønderne tog ind til den lokale politistation for at anmelde overfaldet og aflevere våbnene. Men politiet, som ikke ville miste „ekstra-indtægten“ fra godsejeren, nægtede at skrive rapport og anholdt i stedet to af bønderne for ulovlig våbenbesiddelse. Landsbyen måtte betale for at få dem løsladt igen. Bønderne slap trods alt billigt denne gang, kun to blev lettere såret. Massakrer på bønder er daglig kost i Colombia. Mens vi opholdt os i Guichiral, blev 8 bønder myrdet af lejermordere i naboprovinzen *Casanare*. I Guichiral har godsejeren sværere ved at lave massakrer, fordi hele omegnens befolkning - og kirken - støtter bønderne. Og det er den brede opbakning, der er årsag til, at bønderne stadig bor på deres jord.

Senge og borde som byggemateriale

For at få undervist deres børn regelmæssigt, og for at fortælle omverdenen, at de er kommet for at blive, havde folkene i Guichiral besluttet at bygge en skole. Byggeriet blev planlagt og koordineret på fællesmøderne. Der blev nedsat en arbejdsgruppe - 4 af dem og 2 af os - som skulle udarbejde et forslag til, hvordan skolen skulle se ud, hvilke materialer, der skulle bruges osv.

Budgettet var på 2.500 kr., så det krævede lidt fantasi at finde ud af, hvordan man bygger en skole for de penge. På det næste fællesmøde blev planen diskuteret, revideret og enstemmigt vedtaget. Resultatet blev et murstenshus på 8 gange 5 meter, med 5 vinduer og en dør. Fundamentet skulle laves af sten fra floden, da der ikke var råd til ret megen cement. Murstenene fabrikkeredes af ler. Forskallingen måtte laves af de brædder, som senere skulle bruges til vinduer og døre, og suppleres op med hvad vi i øvrigt

Bøndernes brugs i Anserma. En bedre fremtid nås ikke gennem regeringen, men ved fælles hjælp - det siger bøndernes bitre erfaringer.

kunne skaffe af træ. Taget blev lavet af blikplader, og spærene var træstammer, vi selv fældede.

Vi købte 20 sække cement til fundament og mørtel. De skulle hentes en times vej derfra og slæbes på ryggen, for der er ingen transportdyr i landsbyen. 50 kg er meget at bære en time i glødende sol, og vi gjorde store øjne, da vi så en lille spinkel kvinde komme slæbende med en sæk. Da vi nåede til forskallingen, var der ikke brædder nok, men folk gik hjem og splittede deres senge og borde ad for at skaffe, hvad vi manglede.

Efter 2 måneders arbejde stod skolen færdig, og vi skulle rejse. Dagen før vores afrejse blev taget lagt på, og om aftenen fejrede vi begivenheden med manér – en stor fest til den lyse morgen.

Andelsbevægelsen er løftestangen

Bønderne i Guichiral har nu, med nød og næppe, hævet sig over sultegrænsen, men sygdom og fejleren har de endnu ikke fået bugt med. Dertil kræves en udvikling af dyrkningsmetoderne. Midlet for bønderne til at udvikle deres produktionsformer, og dermed hæve levestandarden, er andelsbevægelsen. Guichiral er tilsluttet en andelsforening i nærheden, hvor de bl.a. har lånt penge til at sætte nye (og mere givende) afgrøder i gang. Andelsforeningen opkøber også, i det omfang det er muligt, bøndernes afgrøder og afsætter dem til noget bedre priser, end de ellers ville kunne få. Derudover forsøger den at stable mindre forarbejdningsindustrier på benene, sukkermøller, rismøller o. lign.

Bøndernes største ønske er at købe en traktor. I øjeblikket er hakken og den store kniv, macheten, deres eneste redskaber. En traktor vil give dem helt enorme muligheder for at udvikle produktionen. Men en traktor koster i Colombia 100.000 kr., og det er umuligt for fattige bønder at låne de penge på almindelig vis. Derfor arbejder de på at udvikle andelsforeningen, så den en dag bliver i stand til at låne dem penge til en traktor. Og de er ikke i tvivl om, at den dag vil komme! ●

det er dejligt at være bil... juleaften

OK gaver kan du få over hele landet i Kvickly og Brugsen.

Benzindunk - 5 liter Flad model, der ikke vælter i bagagerummet 33,00

Ginge pulverslukker 1 kg pulverslukker, med holder til montering i bilen. 69,85

Stebel kompressorhorn, 12 volt To-tonet til indbygning under motorhjelen. Komplet sæt. 109,75

Advarselstrekanter, E godkendt 49,85

Sneskovl. Totallængde 73 cm med kraftigt aluminiumsblad 29,75

Nylon-isskraber. Med hård skraber og gummiskraber. 5,65

Ratovertræk sort kunslæder med trykknapper 13,75

Hjælpelygter, 12 volt. Vælg mellem tågelygter og fjernprojektorer. Hvert sæt indeholder 2 lygter H3pærer, ledning og kontakt. 183,00

Vaskebørste. Spaltede PVC børster på træskaft. 12,00

© copenhagen press

Kvickly og Brugsen

Høkerbilleder

Månedens grafiske kunstner i Samvirke er Mogens Kølkjær, født 1941. Her skriver Mikael Wivel om Mogens Kølkjærs udtryksladede og ejendommelige billeder. De er ikke altid lige lette at gå til – heller ikke det, der er månedens medlemstilbud til Samvirkes læsere – men til gengæld er der meget at hente i billederne, når man først er blevet fortrolig med dem. På side 30 fortsætter Eli Ponsaing fra Kunstakademiet sin „grafiske forbrugorientering“ med at fortælle om fremstillingen af silketryk, der ved siden af linoleumsnit med forkærlighed anvendes af Mogens Kølkjær.

DET BILLEDE, der denne gang tilbydes Samvirkes læsere – se siden til højre – er et landskabsbillede. Men det er ikke sådan lige til at gå ind i. For selv

om der både er en vej at gå ad og et hus at komme til og også et ordentligt himmelrum, så man kan trække vejret, er det alligevel vanskeligt nok at orientere sig.

Hvor er horisonten henne? Er det nat eller dag? Ja hvordan ligger landet overhovedet?

Da Kølkjær skar sit billede, havde han et ganske bestemt landskab i tankerne, ét han ofte færdedes i, og som han var dybt fortrolig med. Rent geografisk ligger det placeret i Sydsjælland rundt om landsbyen Sørup, men selvfølgelig ligger det også i mere overført betydning, strakt ud inde i Kølkjærs eget hoved. Det vil sige, udgangspunktet er Sørup, men stedet bliver vedvarende bearbejdet til billeder i malerens fantasi.

Videobånd som mellemed

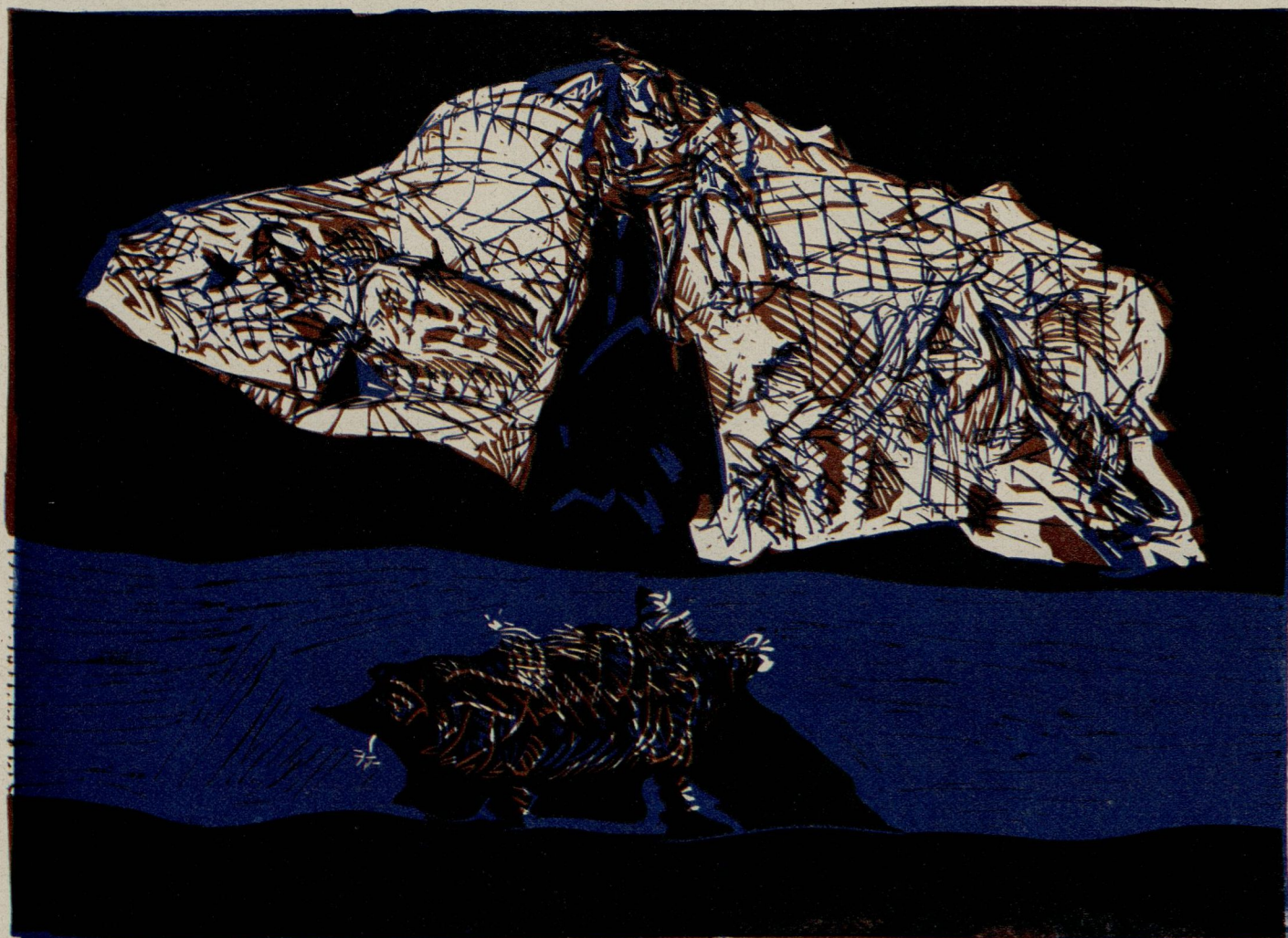
I begyndelsen af 70'erne opholdt Kølkjær sig ofte nede

LÆSERTILBUD: Det her afbildede farvelinoleumssnit „Landskabsdele“ af Mogens Kølkjær (1974) kan af Samvirke-abonnenter erhverves for en favørpris på kr. 220,- så længe oplag haves. Brug bestillingskuponen på side 31. Billedformat: 500×364 mm. Papirformat: 640×490 mm.

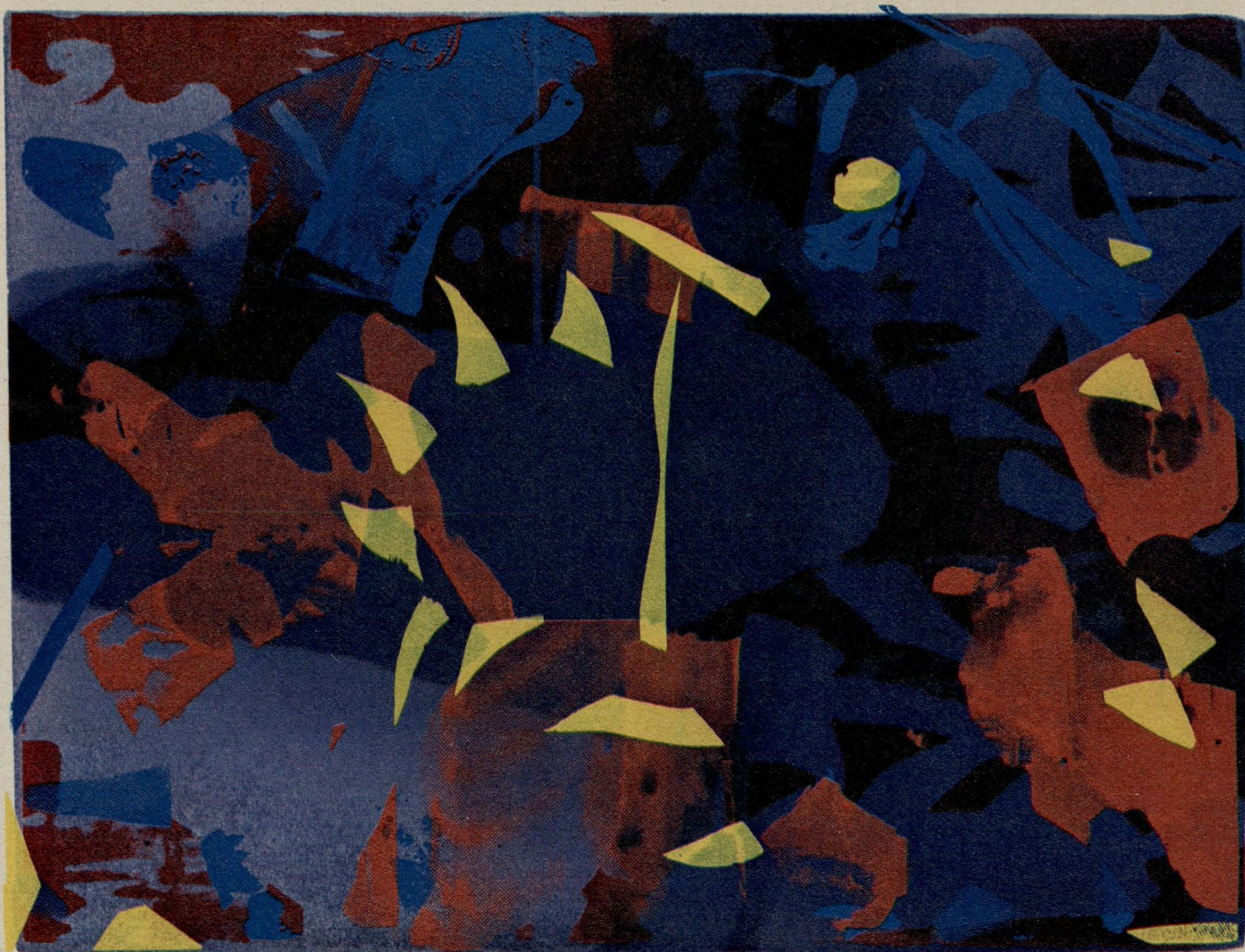
på denne egn, han lærte de mennesker at kende, som var fastboende, kom i deres huse, talte med dem og blev fortrolig med dem. Så nær kom han dem i al fald, at han kunne optage et video-bånd dernede og filme folk i deres egne stuer og få dem til at henvende sig til kameraet og fortælle noget af det, som faldt dem ind i netop de øjeblikke, båndet kørte.

Kølkjær kaldte dette for

Fortsættes side 30

To brødre. 1977. Serigrafi. 335×438 mm.

Høkerbilleder

Fortsat fra side 29

„Høkerbilleder“ og har siden, på grundlag af det, lavet mange andre og mindre flygtige billeder med samme titel. Især i form af silketryk, men da også som linoleumssnit, som nu det, der her tilbydes Samvirkens læsere.

Ud af båndet har han hentet en masse små stillbilleder. Disse små fotografier har, måske især på grund af deres slørede, uhåndgribelige karakter, en stor stofflig virkning. Og det er den, som har sat Kølkjær i gang, enten han nu har overført billederne, som de var, og lagt dem ind som elementer i sine silketryk, eller han har bearbejdet dem mere frit grafisk i sine linoleumssnit, og søgt at genskabe stofligheden i det nye materiale og få hele den voldsomt diffuse

bevægelse fra sort mod hvidt overført intakt.

Billede med masser af lyd

På linoleumssnittet (side 29) aner man et stort dyr i forgrunden, en hund velsagtens, der løber bjæffende rundt, og bagved den en lysende vej, som med et ordentlig sug drejer sig omkring nogle bygninger og fører hen mod et stille hus, Kølkjærs eget måske, midt i billedet. Der er masser af lyde i luften, de flyver op som fugle og blæser hid og did som askeflager over landskabet. Øverst oppe er der sat et par flængede skyer ind under himmelhvelvet, og en planet styrter sig ned i et dybt fald ude til højre. Eller er det nu bare et hønseæg, der bliver lagt?

Billedet skal ses som en sammenfatning af indtryk fra en øgn af Danmark, som

maleren kender godt. Voldsomme indtryk tilsyneladende, af natur, mennesker og menneskers natur. Hvis man da skal dømme efter den heftighed, hvormed tingene er kastet ned og lagt fast i papiret.

Denne udtryksladende meddelelsesform er måske nok særegen for Mogens Kølkjær, men er dog ikke i sig selv enestående. Kølkjær er som alle andre et barn af tiden, han var ung i tresserne, gik på akademiet og var selvfølgelig netop da modtagelig for de strømninger, der rørte sig. Såvel i billedkunsten, som også udenom. Og han blev, som så mange andre, dybt præget af mødet med *Svend Wiig Hansens* voldsomme billedfantasier. Som han, malede Kølkjær en tid lang billeder, hvori særlige og udefinerbare menneskeskikkelser tumlede omkring i stærk bevægelse og i klaustrofobiske omgivelser.

Nysgerrighed og eksperimenterelyst

Men siden, da denne udtryksform mistede sin gyldighed, tog af i styrke og blev tom konvention, forlod Kølkjær den villigt og vendte sig mod grafikken. Og her var det, foruden linoleumssnittet, i særlig grad de nye, billige grafiske teknikker, som silketrykket og offsetlithografiet, han betjente sig af.

Han har her i langt højere grad eksperimenteret med teknikkerne og undersøgt deres muligheder og begrænsninger, end hengivet sig til produktion af gold og blank salgsgrafik, sådan som så mange andre. Meget få af hans tryk er ens, og denne eksperimenterelyst og faglige nysgerrighed har selvfølgelig i længden vist sig at være givende. Kølkjær er efterhånden en af de eneste herhjemme, der er i stand

til at yde noget fremragende på området og lokke noget både smukt og interessant og ikke mindst noget tidsvarende ud af de oprindeligt industrielle trykmetoder. Og hermed bevist deres gyldighed som billedkunstnerisk udtryk på lige linie med de mere hårdt prøvede, som træsnit, kobberstik og radering.

Måske er det ikke blot faglig nysgerrighed, der har drevet værket, men også en vilje til at finde frem til en form for ordentlig billedkunst, som ikke er dyr at

fremstille og derfor heller ikke dyr at erhverve for folk. Kølkjær er medlem af den overvejende socialistisk orienterede kunstnersammenslutning „Trykkerbanden“, og det er ingen tilfældighed. For den har netop sat sig som et mål at trykke og sælge grafik, som både er godt håndværk og værd at se på, og som dog alligevel kan købes for rimelige beløb.

Også i en sådan, socialistisk sammenhæng skal Kølkjærs billeder ses. Såvel høkerbillederne, som alle de andre.

MIKAEL WIVEL

Serigrafi som kunstnerisk udtryksmiddel

Den originalgrafik Mogens Kølkjær i denne måned tilbyder Samvirkens læsere er udført i farve-linoleumssnit. Da linoleumssnittet og hermed beslægtede teknikker tidligere er beskrevet på denne plads, vil jeg i stedet benytte lejligheden til at omtale den *serigrafiske* teknik, som er den teknik, hvorved Mogens Kølkjær har skabt de to øvrige grafiske arbejder, der præsenteres (side 28 og 30).

Serigrafi er en amerikansk opfindelse fra omkring år 1900. Det er en raffineret form for *skabelonering*, hvis historiske forudsætninger rummer de gamle japanske ju-zen-hårskabeloner. Problemet med at skabelonere består i at fastholde de løse elementer i motivet, f. eks. hullet i et O. Det kan klares ved at forbinde de løse elementer med strenge, men de har den ulempe, at også de aftegner sig på trykket. I de japanske ju-zen-skabeloner indlimes derimod menneskehår til fastholdelse af elementerne. Det geniale ved at benytte hår er, at dette *ikke* aftegnes i aftrykket, fordi hårets runde form bevirker at farven glider omkring håret og efterlader farvefladen ubrudt.

Udviklingen fra de japanske skabeloner til serigrafien, som vi kender den i dag, er gået over benyttelsen af vævstyper, egentlig fremstillet til andre formål, f. eks. møllergaze, et silkevæv til sigtning af mel. Heraf kommer navnet silketryk,

som teknikken dengang blev kaldt. I begyndelsen af 1950'erne fremkom nylon og polyesterbånd, som nu fremstilles til serigrafiske formål. Dette meget fintmaskede stof spændes stramt som et trommeskind over en metalramme, hvortil det limes. Det er dette kunststofbånd, der bærer skabelonens elementer. På nylonbåndet kan man tegne og male, og ved en vende-proces byttes om på det tegnede og det ikke-tegnede. Herved opnås det, at vævet bliver blottet, hvor der er tegnet, og tildækket dér hvor der ingen tegning er. Trykningen foregår ved at farven, der er fremstillet i en ganske bestemt konsistens, spartles over vævet med en hård, skarp gummi-kant, en såkaldt rakel. Trykfarven presses herved gennem de åbne partier i vævet, under hvilket anbringes det papir, som skal modtage farven. Trykningen kan foregå såvel ved håndkraft som maskinelt.

Metoden åbner også muligheder for fotomekaniske overførsler, der svarer til almindelig reproteknik. Det er denne teknik, Mogens Kølkjær har taget i anvendelse i de på side 28 og 30 viste serigrafier. Billederne er skabt som en slags film-montage, hvor hver farve er monteret for sig. Montagerne overføres til serigrafivævet ved lyskopiering. Derefter trykkes hver farve for sig, og først ved farvernes samtrykning fremstår billedet, som det er tænkt.

ELI PONSAIN

Samvirke-grafikken 1979 -og planerne fremover

Serien „Månedens grafiske kunstner“ med tilhørende læsertilbud om et stykke originalgrafik til favørpris begyndte i Samvirkens martsnummer i år med præsentation af *Rasmus Nellemann*. Siden fulgte *Ole Sparring* (april), *Jane Muus* (maj), *Frede Christoffersen* (juni), *Knud Hansen* (juli), *Poul Bjørklund* (august), *Tage Stentoft* (september), *Poul Skov Sørensen* (oktober) og *Bodil Brems* (november). Med præsentationen af *Mogens Kølkjær* i dette nummer er serien foreløbig afsluttet, men også i 1980 vil De møde grafiske kunstnere i Samvirke, dog kun én pr. kvartal. Samvirkens grafikserie er tilrettelagt i samarbejde med professor *Dan Sterup-Hansen* fra Kunstakademiets grafiske skole og museumsinspektør *Jan Garff* fra Den kgl. Kobberstiksamling på Statens Museum for Kunst. Nogle af de hidtil præsenterede kunstnere vil i den kommende tid udstille et mere fyldigt udvalg af deres arbejder på vandrestillinger i en række større Brugers blomsterafdelinger. Udstillingerne – én for hver kunstner – annonceres i den lokale presse. Der bliver mulighed for at bestille et eller flere af de på udstillingerne viste arbejder til senere levering direkte fra den pågældende kunstner.

Samvirkens læsertilbud: Originalgrafik

Klip her

Jeg bestiller herved Mogens Kølkjærs signerede linoleumssnit „Landskabsdele“ – 1974. Billedformat: 500×364 mm. Papirformat 640×490 mm. Fremsendes i forsvarlig emballage med postopkrævning på kr. 220,- incl. forsendelse. Der kan kun bestilles ét eksemplar, da oplaget er meget begrænset. Der er tale om et direkte salg fra kunstneren, idet FDB dog af praktiske grunde påtager sig ekspeditionen. Såfremt der indkommer flere bestillingskuponer end svarende til oplaget, trækkes der lod. Indsend bestillingskuponen senest 20. december 1979 i en kuvert påført:

**Samvirke-grafik
Roskildevej 65
2620 Albertslund**

(Skriv tydeligt med blokbogstaver)

Navn: _____

Medlemsnummer (står i øverste linje på Deres adresseetiket på Samvirkens bagside): _____

Gade, nr., etage: _____

Postnr.: _____

By: _____

Underskrift: _____

Klip her

31

Fyldt kalkun

Udbenet, fyldt minikalkun lyder af den højere kogekunst. Udbeningen kræver da også både lidt tid og lidt tålmodighed, men det er ikke så svært, som man på forhånd kunne tro, og til gengæld for den ekstra umage med forberedelserne får man en kalkun, der er lettere at skære for, drøjere og ofte mere saftig end en kalkun stegt på sædvanlig vis.

Udbeningen gennemgås i den lille billedserie her på siden. Det kan tilføjes, at en kniv med skarpt, bøjeligt og ikke for bredt blad er bedst til formålet. Desuden er det vigtigt at følge skroget så tæt som muligt med kniven og passe på, at skindet ikke går i stykker. Skulle skindet få en større rift, må den lige som opskæringen i kalkunens ryg sys sammen, inden farsen fyldes i.

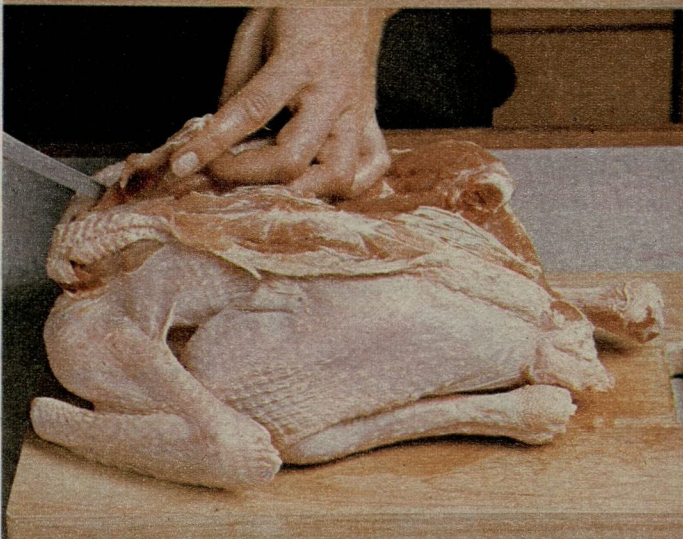
Minikalkuner er i sig selv forholdsvist magert fjerkræ, men næringsindholdet i den færdige ret afhænger naturligvis også af fyldet og tilbehøret.

Næringsberegningerne til opskrifterne her gælder hele portionen og bedømmes bedst ved sammenligning med den anbefalede fordeling af energien i en dagskost: Mindst 10 procent fra protein, højst 35 procent fra fedt og cirka 55 procent fra kulhydrat.

Udbening af minikalkun

De yderste vingespidses skæres af. Lidt af halsskindet skæres af. Der skæres ned langs den ene side af rygsojlen.

Med kniven løsnes kødet fra skroget indtil lårknoglens øverste led, som skæres igennem. Skulderknoglen skæres fri, som vist her (eller skæres igennem på samme måde som lårknoglen).

Kødet løsnes videre ned mod brystbenet. Pas på skindet ved brystbenets spids. Den anden side af kalkunen udbenes på samme måde. Lårbenenes øverste knogle løsnes fra kødet og knæleddet skæres igennem. Vinger og lår skal ikke udbenes.

Skroget og den udbenede kalkun med brystsiden opad. Kalkunen gnides ind- og udvendig med lidt salt og sys sammen i ryggen. Farsen fyldes i, og kalkunen sys sammen forneden. Skroget koges af til suppe, der eventuelt kan bruges i saucen.

Peberfars til minikalkun

(6-7 pers.)

Lever, hjerte, kråse
300 g hakket flæskeked
150 g champignon
1 tsk. tørret grøn peber
1 tsk. reven citronskal
1 tsk. salt
1/2 tsk. basilikum
1 dl rødvin
1 spsk. rasp

Til stegning:
1 dl rødvin
2 1/2 dl vand

2 tsk. maizena
salt, peber
evt. 1 spsk. cognac

Tilbehør: Små smørristede kartofler, bønner eller ærter. Rødvinsgelé.

Lever, hjerte og kråse fra kalkunen hakkes fint.

Champignon hakkes.

Peberen knuses.

Kødet røres med indmad, champignon, peber, citronskal, salt, basilikum, rødvin og rasp.

Farsen fyldes i kalkunen og den steges.

Skyen hældes fra.

Jævnes med udrørt maizena og smages til med salt, peber og evt. cognac.

Energi: 20980 kilojoule (5010 kalorier) fordelt på 34 procent fra protein, 40 procent fra fedt og 26 procent fra kulhydrat.

Nøddefars til minikalkun

(6-7 pers.)

Lever, hjerte, kråse
50 g valnødekærner
1 syrligt æble
300 g hakket flæskeked
1 tsk. salt
groftkværnet peber
1/2 tsk. salvie
1 dl fløde

Til stegning:
1 dl fløde
2 1/2 dl vand
150 g grønne vindruer (halverede)

1-2 tsk. maizena
evt. kulør
salt, peber
1 spsk. sherry

Tilbehør: Aspargeskartofler, julesalat med æbler og nødder.

Lever, hjerte og kråse fra kalkunen hakkes fint.

Nødderne hakkes fint.

Æblet skæres i små terninger.

Kødet røres med indmad, nødder, æbler, salt, krydderier og fløde.

Farsen fyldes i kalkunen og den steges.

Skyen hældes fra og sies.

Jævnes med udrørt maizena.

Tilsættes evt. kulør og smages til med salt, peber og sherry.

Energi: 22630 kilojoule (5410 kalorier) fordelt på 31 procent fra protein, 47 procent fra fedt og 32 procent fra kulhydrat.

Grønne druer kan halveres, udstenes, varmes i lidt smør og serveres til kalkunen.

Stegning

Kalkunen lægges i en lille bradepande med brystet opad.

30 g smeltet eller 2 spsk. flydende margarine (Plante 60) pensles på bryst og lår, og den drysses med 1 tsk. salt. Stilles i ovnen 30 min. ved 160°.

Væde hældes ved og kalkunen steger yderligere ca. 1 time ved 160°.

Skyen hældes fra.

Kalkunen står 10-15 min., inden den skæres for.

Lårene skæres af, og kalkunen skæres i skiver nedefra og opåder.

Når vingerne nåes, skæres de fra, og man fortsætter med at skære skiver.

Opskrifterne er beregnet til minikalkuner på 2500 gram.

Brugsen

Julegaven der kan alt fra frikadeller til det nye franske køkken

Det er måske ikke så meget danske frikadeller som franske patéer og farserede fugle franskmændene har haft i tankerne, da de opfandt Moulinex Moulinette mixeren.

I hvert fald er den god til det hele og værd at gi' og ønske sig til jul, med al dens dejlige tilbehør. Ligesom dens følgesvende Moulinex grill-ovnen og den automatiske brødrister.

Måske var det lige en af de idéer du stod og manglede!

– de franskmænd ved noget om, hvordan man laver mad.

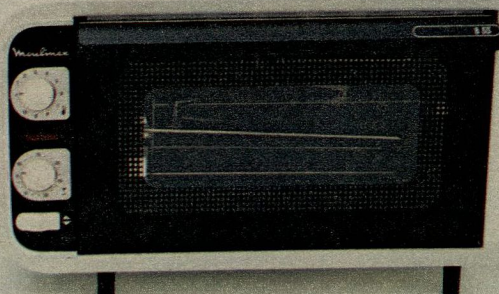
Den automatiske brødrister

Til 2 stykker ad gangen.
Kan også riste boller
kr. **215,-**

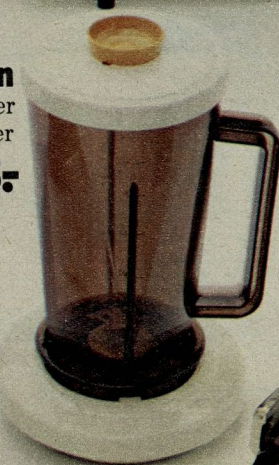
Blenderen

Til drinks, saucer og puréer
kr. **98,-**

Bage-/stege-grill-ovnen B 55

En fiks sag med tidsur og termostat
til 280° – kr. **795,-**

Dejrøreren

Ælter og rører al slags dej og fars på ganske få sekunder – kr. **140,-**

Moulinex Moulinette mixer

Hakker, rører, blender
kr. **310,-**

Grøntsagssnitteren

river og skiver alle slags grøntsager
208,-

Brug Brugsen

**FORBRUGER
NOTER**

Ved Poul Dines

Fra forbrugerforsknings frontlinie

Større krav til *prisinformati-*onen, ønske om en fælles *rets-*håndhævelse på forbrugernes vegne, krav om *længere levetid* for forbrugsgoderne, *fødevarer-*annoncernes mangelfulde indhold og forslag til indgreb over for salg af *ens varer under forskellige varemærker*. Det er et udpluk af, hvad danske forbrugerforskere beskæftiger sig med i dag. På en nylig afholdt forskningskonference blev disse emner samt endnu flere diskuteret af ca. 150 forbrugerorienterede forskere og andre interesserede.

Mange reklamer indeholder *prisoplysninger*, der er misvisende for forbrugerne, nævnte Jørgen Hammer Hansen fra forbrugerombudsmandens kontor. På den baggrund har forbrugerombudsmanden fået gennemført en undersøgelse over forbrugernes opfattelser af bestemte prisangivelser. Det har givet anledning til overvejelser om de krav, der bør stilles til forståeligheden og præcisionen af prisoplysninger. I praksis har man bl.a. set på prisoplysninger, hvor en detailhandler fx sammenligner sin pris med en tidligere gældende højere pris (førnu, udsalg, rabat mm.) eller sammenligner med en fremtidig pris (introduktionspris).

At der hersker betydelig usikkerhed hos forbrugerne om, hvad prisangivelserne dækker over, afslører undersøgelsen klart. Begrebet *normalpris* fortolkes således både som forretningens sædvanlige/tidligere pris og som den almindelige gældende pris på markedet. Tilsvarende usikkerhed konstateres over for en del andre udsagn, som fx opfattelsen af lavprisvarehuses prisniveau. En bestemt type annonceinformation giver forbrugerne et særlig positivt indtryk af prisniveauet. Det drejer sig om annoncer, der oplyser om en "prisgaranti", hvor forretningen fx lover at betale differencen, hvis forbrugerne kan finde den samme vare billigere hos konkurrenterne. Mere end halvdelen af forbrugerne i den nævnte undersøgelse svarer, at annoncen sælger sine varer til billigere priser end andre handlende. I praksis er det meget få forbrugere, der undersøger hele markedet og vender tilbage med en lavere pris. Derfor er det risikofrit for

detailhandelen at annoncere på denne måde.

Undersøgelsens konklusion fastholder, at en stor del af prisreklamen er mere vild- end vejledende for forbrugerne på grund af de mange forskellige prisudtryk, der bruges. En del af dem er reguleret af retningslinier udarbejdet af Forbrugerombudsmanden. Men da der er grænser for hvor langt man kan komme med markedsføringsloven i denne sammenhæng, kan behovet for mere vidtgående lovgivning blive aktuelt.

Fælles retlige aktioner mod virksomheder, der har forsynet sig mod forbrugerne, blev bragt på bane af lektor *Peter Møgelvang Hansen*. Det skete bl. a. på baggrund af mange enkelt-sager hos Forbrugerklagenævnet mod Standardforlaget. Som lovgivningen er indrettet i øjeblikket, er man nødsaget til at gennemføre individuelle retssager for samtlige forbrugere, der er blevet offer for en virksomheds overtrædelse af loven. Møgelvang Hansen fastslog bl. a. at virkningen af en fælles retshåndhævelse på alle berørte forbrugeres vegne ville få langt større forebyggende virkning end den nuværende praksis. Samtidig vil det betyde, at fx klageinstanser vil kunne frigøres fra at gennemgå adskillige ens klager for at tage stilling i hver sag. Et system med fælles retshåndhævelse kendes fra USA.

Mediepolitik – herunder udviklingen inden for radio og tv – er også et forbrugeremne. Med opsendelse af tv-satellitter vil tv-programmer kunne bringes ud til flere millioner seere. Det er bl. a. aktuelt i forbindelse med den såkaldte nordsat satellit, der skulle sprede de nordiske landes tv-programmer over hele Norden.

Medieforsker *Morten Gier-sing* mener, at det kan skabe amerikanske tilstande. Det betyder bl. a. en forøgelse af reklamens magt både direkte i form af reklamer i tv og indirekte som indflydelse på hvilke tv-programmer, der købes ind. Den danske seer vil om 5-10 år tilbringe 25-30 timer hver uge foran skærmen, hvis de amerikanske spådomme holder stik. En anden mulighed er at forbyde, at der bringes reklamer i satellit-tv. Og at kræve at der på nationalt plan fortsat produceres tv-programmer i samme omfang som i dag. Opfyldes disse krav mener Gier-sing, at en nordsat satellit rummer muligheder for at opretholde et kulturelt råderum, der ikke er påvirket af kommercielle hensyn.

Samtlige indlæg fra Forbrugerforskningskonferencen vil i løbet af nogle måneder blive offentliggjort i bogform under titlen: *Forbrugerforskning i Danmark* (Forlaget Samfundslitteratur).

Brugsen

Ny Braun multiquick. Hakker alt. Hakker helt. Hakker hurtigt

Alene det, at kunne finthakke et løg uden at fælde en eneste tåre vil kunne få enhver husmor til at spidse øren.

Og så er det endda den mindste af Braun multiquick's kunster:

Den hakker et helt bundt persille på et sekund.

Knuser en stor portion rasp på to. River en gulerod på tre sekunder.

Og hakker en bøf på fire.

Sikkerhedslåsen forhindrer motoren i at gå i gang, før låget er sat rigtigt på. Låget er klart, så du hele tiden kan se hvad der sker. Og alle dele er afrundede og lige til at skylle rene under rindende vand.

Netto kontant

348-

Blender alene,
netto kontant

152-

Multiquick i sæt med
ekstra kraftig
blender som tilbehør.

Netto kontant

445-

© Copenhagen Press

Brug Brugsen

36 børn fra to verdener

– Her i vores lille andedam er tingene lykkedes, siger lederen af en juniorklub i Århus, som har det princip, at der skal være nøjagtig lige mange tyrkiske og danske børn i klubben. Der findes ikke anelse af racisme mellem børnene, trods de mange problemer, som opstår, fordi de kommer fra to kulturelt helt forskellige verdener. Men uden for klubben føler både de tyrkiske børn og deres forældre, at de er uvelkomne gæster her i landet.

af HANNE BRANDT

Vi har ingen fremmedarbejderpolitik i Danmark, og hvad nytter det, vi kan sidde her i en lille gruppe og have det rart med hinanden og synes, vi løser nogle problemer, når der bliver råbt efter vores tyrkerbørn, lige så snart de runder det næste gadehjørne?

Inge Thorning bliver som altid vred, når „hendes børn“ ikke bliver behandlet ordentligt. Børnene er 36 danske og tyrkiske børn i alderen 7-14 år, og stedet er Klubben i Rosensgade i Århus.

– Der er nøjagtig lige mange af hver, siger Inge. – Der kommer aldrig et dansk barn ind, uden at vi sørger for, der også kommer et tyrkisk, og omvendt. Det finder man ikke i nogen andre klubber. De kræver støttepædagoger, hvis de skal have mere end et par udlændinge...

Tyverier og deres baggrund

Inge er ellers ikke vred, men tværtimod meget glad for det arbejde, hun nu i en lille halv snes år har haft med børnene.

Det hele startede, da hun gik på Kunstakademiet og delte en taglejlighed med en veninde. Ungerne i kvarteret i den indre by i Århus begyndte at komme hos dem. De havde ikke andre steder at være. Det greb om sig, fritidsloven blev taget i brug til oprettelse af en klub.

Derefter årelange kampe med myndighederne for at blive anerkendt med fastansatte pædagoger. I mellemtiden var det blevet ramme alvor for Inge, hun skyndte sig at læse til fritidspædagog og er i dag leder af den etablerede klub, som har status af socialministeriel juniorklub.

Der er 1500 tyrker i Århus, og i øjeblikket henter flere og flere af dem deres store børn hertil fra Tyrkiet.

– Det har givet nogle problemer, siger Inge. – Det er meget nemmere med de 7-8 årige, der er født her. For de lidt ældre sker der simpelt hen et kultursammenstød af dimensioner.

Det har bl. a. betydet en del tyverier i den sidste tid, og man kan mærke, det har slået de voksne lidt ud.

– Vi har aldrig haft den slags før, siger Inge. – Jeg prøver at forklare de store børn, hvad danskernes reaktion er: der kan du selv se, tyrkerne stjæler. Sandheden er, at disse børn søger deres egne grænser. Fra den tyrkiske skole, hjemmefra, ja fra hele det feudale samfund, de kommer fra, er de vant til klø, og de kan slet ikke finde ud af, at vi ikke slår.

Klø og kærlighed

Her falder Kirsten Glarbjerg ind. Hun har været med i klubarbejdet i halvandet år.

– En dag var jeg på besøg hos en tyrkisk mor. Jeg kunne godt mærke, hun var lidt sur, men vi fik da snakket. Jeg var der egentlig for at høre, hvorfor hendes datter ikke kom i Klubben. Mode-

rens begrundelse var, at hun havde hørt, at de store drenge tog på pigerne, når de voksne ikke så det, og at hun også havde hørt, at nogle børn sagde luder til os, uden at vi reagerede. Derfor måtte pigen ikke komme.

– Og så fortalte hun om sin barndom i Tyrkiet. En dag havde en dreng i skolen taget på hendes veninde, klap-pet hende bagi eller sådan noget lignende. Venindens far skød drengen! Og det blev accepteret!

– Det siger noget om forskellen på opfattelse af moral. Og noget om, hvor dumme vi havde været, fordi vi ikke sagde stop, da drengene sagde sådan til os. Det havde alle været bedre tjent med.

Inge fortsætter: – En lille pige havde forset sig i Klubben, og vi havde talt med hendes forældre om det. Næste dag stillede faderen og viste pigens blå mærker frem efter de klø, han havde givet hende: syntes vi, det var godt nok, ellers skulle hun have nogle flere?

– Så hjælper det da ikke, at vi sidder og siger, at det er vel nok forfærdeligt. Vi må huske, at pigen er indforstået, og at der trods kløene i øvrigt hersker et så varmt og kærligt forhold mellem tyr-

Her bor jeg rigtigt. En tyrkisk dreng viser på det primitive landkort, hvor hans hjemlige landsby ligger.

kerne og deres børn, som vi sjældent ser det i danske familier. For at forstå dem, må vi bare finde ud af endnu mere om deres baggrund.

Hellere hjem til fattigdommen

Det har Inge og hendes mand Bent gjort ganske grundigt. To gange har de taget turen til Tyrkiet, nemlig i somrene 1976 og 77. De fleste af tyrkerne i Århus kommer fra samme egn, og Inge og Bent besøgte adskillige af „deres børns“ familier.

– Og hvad så vi? Fattigdom, javist – også så meget, at vi kunne se nødvendigheden af at komme væk derfra. Men samtidig en bunke glade børn som fik masser af knus og kram af deres bedsteforældre, og som ikke var udsat for at blive drillet og råbt efter på gaden.

– Derfor var vi glade, da et af tyrkerbørnene fra Klubben for nylig skulle rejse hjem til Tyrkiet. Vi spurgte, om han ikke glædede sig, og han strålede som en sol. Førhen syntes vi, det var en

Endnu må hun gerne lege med de danske drenge. Men når hun bliver bare 12-13 år, vil hun antagelig blive henvist til en indelukket tilværelse hjemme i lejligheden.

katastrofe, når et barn skulde til Tyrkiet. Men når vi ikke kan finde ud af at behandle dem bedre, ja, så tvivler man på værdien af deres ophold i dette højt udviklede land.

– Ellers er det underligt at se landsbyer så fattige, at folk nærmest bor i jordhuler, samtidig med at man må springe for store Volvoer, som de har taget med hjem fra Danmark! Vi har i hvert fald lært dem noget om statussymboler, om ikke andet.

12-13 årige piger lukkes inde

Inge fortæller, at en del tyrker gerne vil arbejde på at blive integreret i det danske samfund, mens flere regner

med at komme hjem til Tyrkiet og derfor forsøger at holde liv i deres egen kultur.

Det har bl. a. givet sig udslag i, at tyrkerne i Århus har skillinget sammen for at kunne hente deres egen præst herop fra Tyrkiet til at undervise børnene i 6 timer om ugen. Desuden går de i tyrkisk skole 4 timer ugentlig og så naturligvis i dansk skole.

Mange af tyrkerne synes ikke, det er så nødvendigt at lære dansk, og for pigerne er det slet ikke nødvendigt at gå ret længe i skole i det hele taget. Inge kender eksempler på, at familier har taget deres døtre med til Tyrkiet for at få rettet i dåbsattesten, så de kunne komme hurtigere ud af skolen.

En chokerende oplevelse for de tyrkiske børn: en dreng, der vasker op.

– Af de tyrkerbørn, der gik ud af 9. klasse i dette skoleår, er kun én gået videre i uddannelsessystemet. Resten får de dårligste jobs eller bliver arbejdsløse. Og især går det ud over pigerne, fortsætter Inge. – De bliver opdraget til at passe hjem, mand og børn, og når de bliver taget ud af skolen, er det også for at beskytte dem mod de farer, der ligger i at omgås store drenge. Derfor forsvinder pigerne fra Klubben, når de er 12-13 år. Og henvises til en indelukket tilværelse i lejligheden.

– Forleden dag skulle jeg på besøg hos en tyrkisk fa-

milie. Jeg ringede på, men der blev ikke lukket op. Den store pige var alene hjemme og havde fået besked på ikke at lukke op for nogen!

Sommerlejr og kønsroller

– Kønsrollemønstret sidder fast. Jeg har set en 14 års pige rejse sig for en 3 års dreng, fordi han som den ældste dreng var børnenes overhoved!

Kirsten: – En dag så jeg en af pigerne sidde og gynge ude på legepladsen. Så kom en af de store drenge, og uden videre hoppede hun af gynge, så han kunne få den.

Inge: – Der er tyrkiske forældre, som er bange for at sende deres børn med på vores sommerlejr, for sæt nu, drengene kom til at vaskes op! Vi bryder os ikke om at blande os i deres levevis, men vi kan altså ikke stå og se på, at pigerne automatisk smører drengenes mad, hver gang der skal spises.

– Der er nok et punkt, hvor de måske kan lære no-

FISKARS®

Fiskars sakse er lavet til at holde, og klip for klip bli'r man gladere for dem... man får ligefrem lyst til at klippe i noget mere, når man har brugt en Fiskars saks.

Derfor er saksene med det hånddrigtige design, nogle af verdens mest efterlignede - men de kan heldigvis altid kendes på, at de klipper bedre - længere.

Der er flest skarpe klip i Fiskars sakse!

1. Trimmer 2. Brodersaks 3. Lommesaks 4. Køkken- og hobbysaks 5. Linnedsaks

36 børn fra to verdener

Fortsat fra side 37

get godt af os, nemlig noget om ligestilling mellem kønnene. Det bliver de nødt til, hvis de skal blive her. Til gengæld har de så meget, vi kan lære af dem.

Og så bliver Inge meget varm i blikket, når hun fortæller om den ugentlige kvindeaften for børnenes mødre, hvor danske og tyrkiske kvinder mødes til hygge, tøjsyning og meget andet.

- De tyrkiske kvinder er så varme og hjertelige og glade, at det overgår alt, hvad jeg har set mellem danskere. Der synes jeg somme tider, det kan være lidt påtaget med omfavnelser, men med de tyrkiske kvinder er det ægte. Hvis andre danske kvinder kunne se deres tyrkiske medsøstre, som de kender sky og tilhillede fra gaden, på den måde, ville de se helt anderledes på dem.

Stenalder-metoder i baggården

Når Inge snakker om tyrkerbørnene, må hun hele tiden referere til forældrene.

- Uden et nært samarbejde med dem, kan vi ingenting, og vi må hele tiden prøve at få mere at vide om deres levevis. På den måde kan vi tillade os at være mere kritiske over for dem, fordi vi kommer til at holde mere af dem.

Inge kommer ind på spørgsmålet om penge. Alle tyrkerne sender penge hjem til Tyrkiet, en disposition, hun ikke er enig i.

- De må spare alt for meget til, at de rigtig får noget ud af deres dagligdag. F. eks. kender jeg adskillige baggårde her i byen, hvor kvinder og piger sidder og tørrer deres eget korn og maler det mellem 2 sten, som vi gjorde det i stenalderen!

- Og når deres adfærd irriterer os, så må vi bare lige huske et par ting: 1. vi har selv hentet dem herop, 2. deres baggrund er et middelalderligt feudalsamfund. Jeg kender mange tyrkiske kvinder, der konstant har hovedpine og ondt i maven. Hvorfor det? Ja, jeg er overbevist om, at de lider af stærk

hjemve. Bl. a. fordi de føler sig så lidt velkomne her.

For at de danske børn skal kunne forstå deres tyrkiske kammeraters baggrund bedre, har Klubben søgt 70 fonds om støtte til at rejse til Tyrkiet med 10 børn – danske og tyrkiske. De skal besøge deres tyrkiske kammeraters miljø i Tyrkiet og lave lysbilleder og radio. Desværre er der ikke kommet positive svar, så måske bliver det slet ikke til noget.

**„Jeg bestemmer“
er altid hankøn**

Men til daglig er det i Klubben, det foregår.

– Vi laver mad to gange om ugen, hvor tyrkerne lærer at spise efter danske forhold, og vi lærer af dem. De kan noget med grøntsager, som vi ikke kan, og de danske børn lærer, at vi aldrig får svinekød på grund af de tyrkiske børns muhammedanske tro.

– Der må kun tales dansk. Men selv om vi forlanger dansk, er jeg alligevel begyndt at lære tyrkisk. Det er meget lærerigt at se, f. eks. hvordan sproget kan bruges som undertrykkelsesmiddel. Således findes udtrykket *jeg bestemmer* kun i hankønsform. Når man ved det, er det straks lettere at forstå, hvad der foregår i hovedet på en dreng, når han siger til mig: *jeg bestemme – du ikke bestemme*. Det kan han naturligvis slet ikke forstå, at jeg har nogen ret til.

– I øvrigt kom jeg lidt uheldigt af sted med det sproglige en dag. Vi havde fået lavet vores folder om Klubben på tyrkisk, og stolt viste jeg den frem for en tyrkisk bedstemor, som bare rystede på hovedet. Indtil det gik op for mig, at hun slet ikke kunne læse.

Inge: – Vi tager på mange ture sammen. Og selv om vi kan være pessimister m. h. t. det øvrige samfunds reaktion på tyrkerne, så må vi sige, at her i vores lille andedam, der er tingene lykkedes. Langt over forventning. Der findes ikke anelse af racisme mellem vore danske og tyrkiske børn.

Og optimismen sejrer endnu en gang. Næste mål på vejen er en børnehave. Naturligvis med lige så mange tyrkiske som danske børn.

HANNE BRANDT

Brugsen

Julegaven man ikke brænder sig på

Gryde
3,0 liter
128-

Gryde
5,0 liter
159-

Kasserolle
1,5 liter
105-

**Kasse-
rolle**
2,0 liter
114-

Grydepande
2,0 liter
124 -

Gunda er en dejlig finsk el- og gas-grydeserie med låg, gennemtænkt helt ud i fingerspidserne.

Så du behøver ikke vedlægge grydelapper, hvis du får lyst til at gi' en af gryderne i julegave.

Serien, som er i rustfrit stål, har nemlig varmeisolerende håndtag. Med andre ord. de forbliver kolde og er til at holde om, selv over fuldt blus.

Andre gode ting: Ekstra rund aluminiumsbund, som gi' en fantastisk god varmfordeling og er nem at gøre ren. Også i maskine. Og så er der det kønne udseende. Glædelig jul.

Fremstillet for FDB af Hackman, Finland

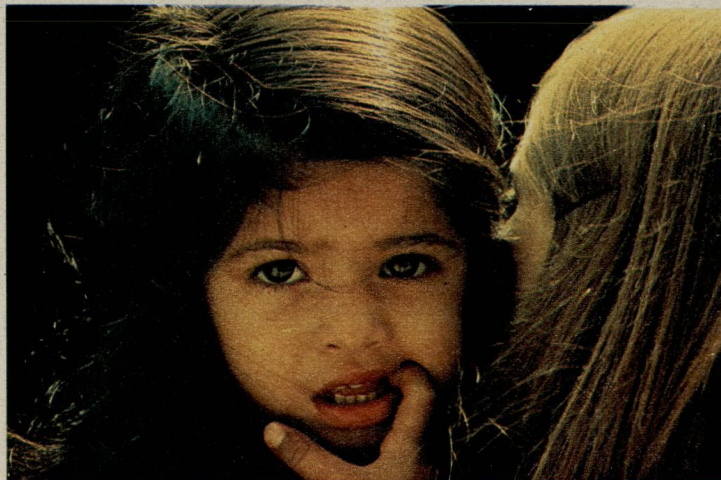

© copenhagen press

Brug Brugsen

Vi driver støt mod ragnarok

Ingen politisk leder ved sine fulde fem ønsker en kernevåben-krig. Ikke desto mindre drives vi hen imod den af den militære teknologis ideoende kraft, hævder lederen af det verdenskendte fredsforskningscenter i Stockholm, englænderen dr. Frank Barnaby, som har skrevet denne artikel specielt til Samvirke. Det største og måske det eneste håb for fremtiden er, at offentligheden klargør sig kendsgerningerne og tvinger tøvende politikere til at standse oprustningskapløbet. Overlades de til sig selv, vil de politiske ledere ikke være i stand til at forhindre et kernevåbenragnarok, skriver dr. Barnaby.

Et slående og deprimerende træk ved mange verdensproblemer er deres tilsyneladende uundgåelighed. Sammen med et voksende antal mennesker tror jeg, at menneskeheden langsomt men sikkert driver mod en katastrofe. Og i det mindste ved første øjekast ser det ud til, at det er ynkeligt lidt, der vil blive gjort for at forhindre den.

Jeg antyder ikke, at en eller anden gruppe af ond-sindede mænd planlægger tingene på denne måde. Men jeg antyder, at mennesket måske ikke råder over den art intelligens, som kræves for at skabe de politiske og sociale institutioner, der er en forudsætning for løsning af mange verdensproblemer. I særdeleshed er der kun lidt, som tyder på, at vi er i stand til at udvikle de organer, som er nødvendige for at kontrollere visse typer af teknologi. Dette gælder med sikkerhed den militære teknologi. U hæmmet af kontrol følger tekniske revolutioner hverandre med forvildende hast ganske uden hensyn til, at nogle teknologiske fremskridt har meget ugunstige, sociale virkninger. Vi driver imod ulykken, ikke fordi politikere ønsker, at dette skal ske, eller fordi de er uvidende, men på grund af menneskets og samfundets natur.

Alle anstrengelser forgæves

De problemer, som er skabt af militær teknologi illustrerer særlig slående, hvad man kunne kalde „teknologisk uundgåelighed“. Siden den anden verdenskrig er der udfoldet vældige anstrengelser for at kontrollere militær teknologi og standse kernevåbenkapløbet mellem Amerika og Sovjetunionen. Mange af verdens mest strålende begavede mennesker har været inddraget i disse bestræbelser. Intet andet problem er blevet behandlet

så indgående i FN og andre internationale organer. Bogstavelig talt hundreder af internationale konferencer er blevet afholdt i *Geneve, New York, Wien, Helsingfors* o.s.v. for at diskutere rustningskontrol. Der er skrevet hele biblioteker om nødvendigheden af at kontrollere den militære teknologi og stoppe våbenkapløbet. Men der er i realiteten ikke opnået resultater. Kapløbet om udvikling af kernevåben og andre våben fortsætter mere eller mindre så hurtigt, som menneskenes dygtighed i det amerikanske og det sovjetiske samfund tillader det. Fremskridtene i militær teknologi har stort set været u hæmmet af hensyn til finansielle og menneskelige ressourcer. Jeg tror, konsekvensen er, at muligheden for en verdenskrig på kernevåben øges støt, som tiden går.

Ingen politisk leder ved sine fulde fem ønsker en kernevåbenkrig. Ikke desto mindre drives vi hen imod den af den militære teknologiske iboende kraft. Det skæbnesvangre spørgsmål, vi nu er stillet overfor, er, om vi kan opnå kontrol med denne teknologi, før den ødelægger os.

Måske menneskets undergang

Militær teknologi er et særlig barsk eksempel på „teknologisk uundgåelighed“, fordi det mulige slutresultat – en verdenskrig på kernevåben – ville være den helt store katastrofe. Verdens kernevåben-arsenaler ligger inde med ti-tusinder af kernevåben, muligvis mere end 60.000. Deres totale eksplosionskraft svarer til mere end en million Hiroshima-bomber. De fleste af disse sprængladninger er rettet ind mod den nordlige halvkugle. Hvis de alle, eller en betydelig del af dem bliver brugt i en krig, vil følgerne være uoverskuelige.

Alle de store byer på den nordlige halvkugle vil blive ødelagt. Størstedelen af befolkningen på den nordli-

ge halvkugle vil blive dræbt af sprængvirkningen og ild, og størstedelen af befolkningen på landet dræbt af stråling. Mange millioner mennesker på den sydlige halvkugle vil blive dræbt af udstråling fra radioaktivt nedfald. Og ulykken vil ikke engang slutte med det.

Langtidsvirkningerne af en kernevåben-verdenskrig er uforudsigelige, men kan indbefatte en ændring af det globale klima, svære forandringer i arveanlæg som følge af strålepåvirkning og en alvorlig reduktion af ozonlaget – det stratosfæriske skjold, som beskytter livet på jorden mod for voldsom ultraviolet bestråling. Ingen videnskabsmand kan med overbevisning forsikre os om, at det menneskelige liv ville overleve en kernevåbenkrig. Og dog tror jeg, at muligheden for en sådan krig stadig øges. Hvorfor gør jeg det?

Videnskabens uhyggelige triumf

Hovedgrunden er, at den militære teknologi er i færd med at skabe våben, som egner sig bedre til udkæmpning af, end til forhindring af en kernevåbenkrig. Nogle af disse våben er allerede udviklet af videnskabsmænd, som arbejder med militær forskning og udvikling.

Den omfattende brug af videnskabsmænd, specielt fysikere og ingeniører, inden for våbenudviklingen begyndte under anden verdenskrig. I dag arbejder nærværd en halv million videnskabsmænd udelukkende med militær forskning og udvikling – omkring 40 pct. af alle de videnskabsmænd, der er beskæftiget med forskning og udvikling. Hvis kun fysikere og ingeniører tælles med, er procenten et godt stykke over 50, altså over halvdelen.

Militær forskning og udvikling er solidt finansieret – med et beløb, der svarer til over 200.000 millioner kroner om året, en sum, der er væsentlig større, end hvad

regeringerne giver ud på frede-
lig forskning.

En anstrengelse i den størrelsesorden kan ikke undgå at frembringe forbløffende resultater. Jeg vil blot give to eksempler:

Den atom-bombe, som blev kastet over *Hiroshima*, eksploderede med en kraft svarende til ca. 12.000 tons TNT, som er en kraftig form for „almindeligt“ sprængstof. Den vejede ca. 4 tons, så forholdet mellem sprængvirkning og vægt – et mål for bombens effektivitet – var omkring 3000. En almindelig, højeksplosiv bombe har et sprængvirkning:vægt-forhold på mindre end 1. Den første atom-bombe var nemlig mere end 3000 gange så effektiv som konventionelle bomber. Alligevel var *Hiroshima*-bomben, målt med vore dages målestok, en pygmæ. De sprængladninger, som er ved at blive anbragt i de mest moderne, amerikanske interkontinentale *Minuteman*-raketter, har en eksplosionskraft svarende til omkring 350.000 tons TNT og vejer kun omkring en syvendedel af et ton, så forholdet virkning:vægt er omkring 2,5 millioner – nær ved det teoretiske maksimum.

Teknik bestemmer strategi

Hiroshima-bomben blev kastet fra en B 29-bombemaskine med en træfsikkerhed, der afhang af bombeskyttens øjemål. Stort set gav dette så dårlige resultater, at det er svært at beregne et mål for træfsikkerheden. Men en moderne, interkontinental våben-raket har en træfsikkerhed, så den rammer indenfor ca. 200 meter fra målet over en afstand af omkring 15.000 kilometer.

Den forøgelse, der er sket med hensyn til sprængkraft og træfsikkerhed antyder de utrolige resultater, der er opnået i den militære teknologi gennem de sidste nogle-og-tredive år. Og udviklingstakten i denne teknologi sættes stadig op. I de næste tredive år kan vi for-

Vi driver støt mod ragnarok

Fortsat fra side 41

Nedrustningsaftalen SALT II klar til underskrift.

vente teknologiske revolutioner med hensyn til rumkrigsførelse, den automatiserede slagmark, antiubåds-krigsførelse, den militære brug af laser-stråler og på mange andre områder.

Den igangværende udvikling af meget præcise raketter fører til, at der lægges øget vægt på en strategi, hvis hovedtræk er at lamme fjendens raketvåben ved at slå først. Med den større præcision kan man sigte mod mindre (og derfor mange flere) militære mål end hidtil. En anden vigtig nyudvikling er, at man meget hurtigt kan ændre våben-raketternes sigte ved hjælp af et nyt datasystem. Hidtil har det taget mange timer at ændre de indkodede informationer i de interkontinentale raketers styringssystem, men dette arbejde kan nu gøres på meget kort tid. Stor præcision og mulighed for meget hurtigt at vælge et nyt mål er nødvendige for den nye strategi.

Teknologisk uundgåelighed

Selv om mange strategiske kernevåben altid har været rettet mod militære mål, har den officielle kernevåbenpolitik, i det mindste i USA,

altid været baseret på en *gensidig garanteret ødelæggelse*. Fjendens storbyer var simpelt hen en slags gidsler. Teorien var, at fjenden ikke ville angribe, hvis hans storbyer og industri kunne ødelægges som gengældelse. Bevægelsen mod en ny strategi sker ikke, fordi forudsætningerne for en kernevåben-afskrækkelsespolitik har ændret sig. (Fjendens psykologi er trods alt den samme), men fordi den militære teknologi har stillet slå-først-våben til rådighed. Når våben først er til rådighed, bliver de som regel også stillet op. Derefter må den valgte politik ændres for at retfærdiggøre opstillingen.

Sovjets kernevåben-strategi har øjensynlig altid i højere grad end USAs lagt vægt på at ramme fjendens raketvåben, til trods for, at Sovjets raketbårne våben er mindre præcise og pålidelige end modpartens. Efterhånden som kvaliteten af de sovjetiske raketvåben forøges, vil denne strategiske doktrin muligvis blive mere rendyrket. Og des mere de to stormagter indstiller sig på doktrinen om at slå først, des større bliver muligheden for en kernevåbenkrig. Det kan da blive en „teknologisk uundgåelighed“, at den

militær-teknologiske vej fra Hiroshima ender med en kernevåben-verdenskrig.

Land-baserede interkontinentale raketter vil snart være at betragte som første omgangs-våbnene – i stand til at ødelægge fjendens landbaserede våbenraketter i deres betonsiloer. Men missiler affyret fra ubåde er endnu forholdsvis usårlige. Omkring en tredjedel af Sovjets og Amerikas systemer til affyring af strategiske kernevåben befinder sig i ubåde. Et overraskelsesangreb ville blive overlevet af så mange af disse ubåde, at det vil afskrække enhver anden end en totalt irrationel fjende fra et sådant angreb. Ubåde udgør i dag langt det mest sikre våben, når der er tale om den gensidigt sikrede ødelæggelsesafskrækkelsesvirkning. Men ubådens relative usårlighed varer måske ikke så meget længere.

Undervandsbådenes skæbnetime

Enorme anstrengelser er sat ind på forskning og udvikling af teknik, der kan anvendes i anti-ubådskrigsførelse. Disse anstrengelser er så omfattende, at de iflg. teorien om den teknologiske uundgåelighed på et eller andet tidspunkt må føre til succes. Det kræver ikke nødvendigvis et teknologisk gennembrud. Blot en stadig række af mindre fremskridt m.h.t. at begrænse den skade, fjendtlige kernevåben-ubåde kan forårsage, vil måske føre til en situation, hvor et første-angreb kan fremstå som muligt og måske endda ønskeligt.

Den eksisterende amerikanske anti-ubådskrigs-teknik kan allerede i følelig grad begrænse (omend ikke reducere til nul) den skade, Sovjetunionens strategiske ubåds-flåde kan anrette i et anden omgangs slag. Denne flåde er under alle omstændigheder forholdsvis handi-

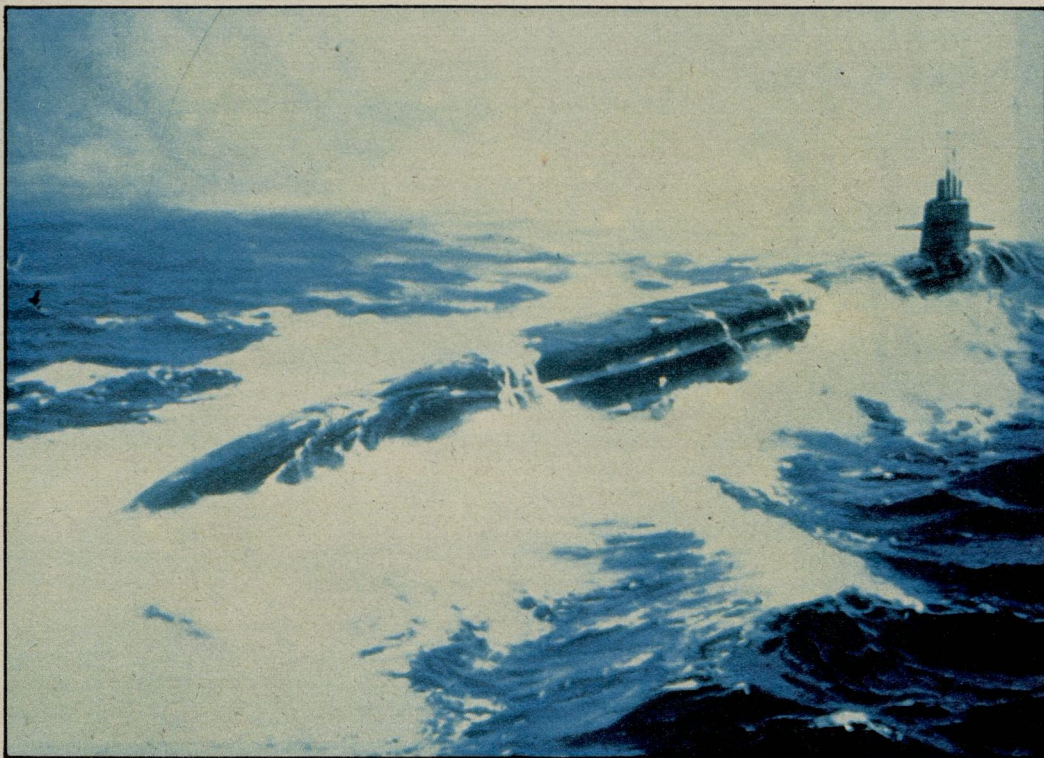
cappet af geografien. Dens adgangsveje til Atlanterhavet og Stillehavet er begrænsede kanaler, som forholdsvis let kan kontrolleres med eksisterende anti-ubåds-udstyr.

Det kritiske problem i anti-ubåds-krig er opsporingen af ubådene. At ødelægge en ubåd er forholdsvis let, når den engang er lokaliseret. Til denne jagt råder man i dag over en mangfoldighed af sporings-apparatur installeret i fly, satellitter, skibe og ubåde. En skov af den slags apparater er desuden anbragt på havbunden.

Som på næsten alle den militære teknologiske områder halter den russiske ubåds- og anti-ubåds teknologi nogle år bagefter den amerikanske. Russerne har omkring 70 strategiske kernevåben-ubåde. Men kun 5-6 af dem er i et givet øjeblik til søs. Det uhyre amerikanske anti-ubåds-net søger derfor blot efter et halvt dusin ubåde eller noget i den retning. Modsætningsvis er på et hvilket som helst tidspunkt omkring 27 af Amerikas 41 strategiske kernevåben-ubåde til søs.

Hr. præsident! Tør vi vente?

Når engang, måske henimod slutningen af 1980'erne, amerikanerne tror, at de kan ødelægge Sovjets strategiske kernevåben-ubåde, træder formanden for USAs militære stabschefer måske en dag ind i præsidentens kontor og siger: *Hr. præsident! Vort efterretningsvæsen meddeler, at russerne snart vil være i stand til at rette et lammende første-slag imod os. De kan ved et overraskelsesangreb reducere vore strategiske styrker så meget, at vi i et gengældelsesslag kun vil være i stand til at udslutte 20 eller 30 millioner af Sovjets befolkning. Og husk, hr. præsident, kunne generalen tænkes at sige, at*

Som tegneren forestiller sig den nye amerikanske atom-u-båd TRIDENT. Den er dobbelt så stor som POLARIS-u-båden og vil være armeret med 408 atomladninger. En Trident skulle altså kunne ødelægge 408 storbyer. Rækkevidden opgives til ca. 9000 km.

russerne var i stand til at bære sådanne tab under den 2. verdenskrig. De ved, hr. præsident, hvor store kræfter fjenden fornylig har sat ind på civilbeskyttelse. Meget af hans industri er beskyttet mod kernevåben. Hvis vi ikke angriber dem, mens vi har muligheden, vil de muligvis angribe os snart. Hvis vi slår først, kan vi måske holde vore tab nede på 20 til 30 millioner mennesker. Det er så sandelig frygteligt nok. Men hvis vi venter, indtil fjenden slår først, bliver tabet måske 100 eller 150 millioner menneskeliv. Tør vi stole på russerne, når vor nations overlevelse står på spil? Har vi råd til at vente, hr. præsident?

Dette argument, hvis det nogen sinde bliver fremført, vil være fejlagtigt, fordi det ignorerer eftervirkningerne af en kernevåben-verdenskrig. De er, som vi har set, uoverskuelige. Men militær og strategisk tænkning er sådan, at den slags indvendinger ikke vil hindre, at argumentet kan fremføres. Og i den slags situationer er politiske ledere normalt stærkere påvirket af deres militære chefer end af deres civile rådgivere.

En amerikansk præsident eller en sovjetisk leder (hvis

Sovjet når foran i kernevåbentechnologi) vil ikke være i en misundelsesværdig position, dersom han stilles overfor en sådan afgørelse. Den ville være særlig vanskelig, hvis den skulle træffes under en international krise, som en Mellemøstkrig, eller i en periode med ekstraordinær stærk spænding mellem USA og Sovjet. Og hvis den pågældende leder var en dumdristig eller overilet person, ville situationen være endnu mere farlig.

Atomkraft og kernevåben-krig

Optrapningen af en regional konflikt til en omfattende kernevåben-krig er muligvis mere sandsynlig end et direkte kernevåbenangreb fra den ene part mod den anden. En fremtidig lokal konflikt, lad os sige et sted i den tredje verden som f.eks. Mellemøsten, kunne tænkes at begynde som en konventionel krig og derefter blive optrappet til en begrænset kernevåben-krig, i hvilken de lokale magters kernevåben bliver anvendt. Dette kan videre føre til en yderligere optrapning endende med en almindelig kernevåben-krig med supermagter-

ne som deltagere. Optrapning er formentlig mest sandsynlig, hvis disse magter er hovedleverandører af de konventionelle våben til den oprindelige konflikt. Det er derfor den internationale våbenhandel, som nu foregår helt ukontrolleret, og udbredelsen af kernevåben er så farlig.

Vi synes nu at stå på tærsklen til en ny runde af kernevåben-udbredelse med Pakistan som en mest sandsynlig næste kernevåbenstat. Evnen til at producere kernevåben er til stede verden over på grund af spredningen af fredelig atom-teknologi. Denne var oprindeligt selv et biprodukt af de militære kernevåben-programmer. Og hvad end fortalene for atom-industrien vil sige, så vil der efter min mening altid være en intim forbindelse mellem fredelige og militære atomer.

Des flere atom-reaktorer, der bygges til produktion af elektricitet, des større vil antallet af lande være, som erhverver forudsætningerne for at lave kernevåben. Efterhånden som antallet af lande med kernevåben øges – og efter min opfattelse vil det forøges – tror jeg, at også muligheden for en kernevåben-krig øges.

Men vi står ansigt til ansigt med et frygteligt dilemma. Den kommende mangel på energi vil sandsynligvis blive så udpræget, at konsekvenserne af den kan øge muligheden for kernevåbenkrig. I den udstrækning, atom-kraft kan afhjælpe energi-kriser, kan den tænkes at mindske sandsynligheden for kernevåbenkrig. Hvorvidt det større antal af kernevåben-stater vil øge muligheden for en kernevåbenkrig mere end atomkraft vil mindske den, er et rent gæt. Men min fornemmelse er, at jo færre kernevåben-stater, der findes, des bedre – også selv om verden bliver lidt koldere.

Folkelig reaktion eneste håb

Det største (hvis ikke det eneste) håb for fremtiden, jeg kan se, er at offentligheden vil gøre sig kendsgerningerne klart i tide, og at en opskræmt, folkelig opinion vil tvinge tøvende politikere til at standse oprustningskapløbet og formindske rustningernes omfang. Jeger overbevist om, at hvis de overlades til sig selv, vil de politiske ledere ikke være i stand til at forhindre et kernevåben-ragnarok, selv om de måske oprigtigt ville ønske at gøre det. Jeg er lige så overbevist om, at hvis offentligheden kendte sandheden om kernevåbenkapløbet, ville den kræve, at de politiske ledere standsede det.

Atomalderens virkelige dilemma er, at mennesket har den art intelligens, som sætter det i stand til at gøre fremragende brug af teknologi, i særdeleshed til ødelæggende formål, men synes ude af stand til at udvikle de sociale og politiske institutioner, som er nødvendige for at kontrollere sin teknologi. Teknologisk uundgåelighed er måske et iboende træk i menneskets natur.

FRANK BARNABY

Atomkrigs- truslen og sommer- huset

Hvorfor beskæftiger den offentlige og den private debat sig kun i forsvindende grad med den overhængende trussel om en kernevåbenkrig, som oprustningsforskeren, dr. Barnaby, redegør for i artiklen på de foregående sider? Skyldes det en neurotisk fortrængning, ugidelighed, sløvhed eller hvad? Psykiateren, professor Villars Lunn siger her noget om, hvorfor hans patienter aldrig taler om atomkrigsfaren, og hvorfor man i hans egen omgangskreds hellere taler om sommerhuset eller den næste charterrejse.

af JENS BRANNER

PSYKIATEREN, professor Villars Lunn, har gang på gang måttet stille sig selv det spørgsmål: – Hvorfor hører vi aldrig vores patienter tale om atomfaren? Den enormt utrygge situation vi lever under, og som kunne være skyld i at mange sindsslidelser opstår?

Villars Lunn taler om en gennemført fortrængning: – Men den forekommer i grunden ikke så mærkelig, siger han, når vi tænker på, hvor

massivt næsten alle mennesker fortrænger tanken om deres egen død.

Fortrænger den ubærlige angst

Det er Villars Lunds erfaring, at det store flertal oplever døden, som noget der vedrører de andre, ikke en selv – måske er det en beslægtet mekanisme, der fortrænger vores dødsens farlige situation i skyggen af atomoprustningen.

– At holde angstvækkende tanker uden for bevidstheden er indbygget i det men-

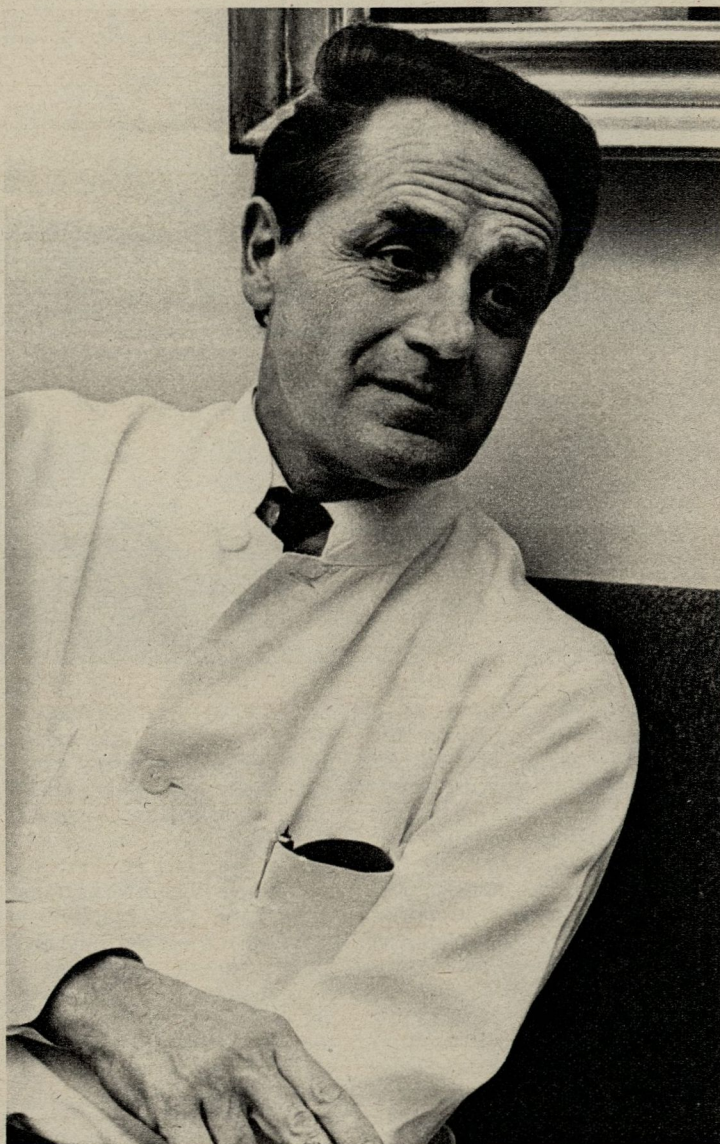
neskelige sind, siger Villars Lunn, den ubærlige, utålelige angst må ikke blive bevidst – selv om vi vitterlig alle sammen er i livsfare. At fortrænge tanken om at verden kan gå under indenfor vores egen tid må sammenlignes med den neurotiske fortrængning. Vi lever som om vi ikke er i fare, for den fuldkomne udslettelse overstiger den menneskelige fattæevne.

– Nej, jeg mener ikke, at vi bevidst skubber problemet til side, siger han. Vi kan simpelt hen ikke fatte det. Kun et fåtal af mennesker vil have overskud til at opleve atomfaren bevidst.

Villars Lunn: I hvor mange år har man kræfter til at føle, at det, man selv ønsker og vil, går helt hen over hovedet på de afgørende, politiske kræfter ...

– Menneskeheden vil nægte at tro på den totale udslettelse, lige som det enkelte menneske nægter for sig selv, at det skal dø.

Tegning af den 16-årige Jeremiyah. Illustrationen er fra bogen „Livets tråd. Världen genom barnets ögon“. Rabén & Sjögren, Stockholm. Dansk udgave: Livets træ. Forlaget Sesam. 118 kr.

Sløvet af varsels-råbene

Villars Lunn ser en anden grund i terrorbalancen, der har vist sig at være holdbar i snart 20 år, så hvorfor skulle det ikke kunne fortsætte, tænker vel de fleste.

– En tredje grund kan være, at vi så mange gange under den kolde krig har råbt i skoven: Ulven kommer! Råbet om alle de millioner af mennesker, som ville dø, har år efter år været stadig tilbagevendende. Vi har fået det som manden, der bliver grebet af en isnende angst ved at styrte ud fra 12te etage, men efter et hændelsesløst fald på 10 meter begynder at tro det alligevel

nok går. Og han falder 10 meter til, og når at blive overbevist om, at han bestemt har en chance. Der er 20 meter ned til stenbroen.

I begyndelsen af 30'erne gik videnskabsmændene ud fra, at forsøget med at spalte atomer var et grundforsøg, som aldrig kunne få praktisk betydning. Så lykkedes den meget indviklede proces, og det blev i første omgang følt som en videnskabelig triumf. Meget få atomfysikere som *Niels Bohr* appellerede til politikerne på et tidligt tidspunkt.

Forskerens samvittighed

– Hvem er de videnskabs-

mænd, der i dag lader sig bruge i neutronbombens tjeneste?

– De fleste har vel simpelt hen følt deres personlige ærgerrighed enormt stimuleret, siger Villars Lunn. Jeg tror de fleste atomfysikere har haft en ren samvittighed. Det har ikke været følt som noget uetisk at fremtvinge en afslutning på krigen mod nazismen. Senere har mange videnskabsmænd været overbevist om, at de medvirkede i fredens tjeneste under truslen fra Sovjetunionen. Da russerne fik atombomben, har den for dem stået som et beskyttende skjold af fædrelandet og kommunismen. Der var en klangbund i befolkningerne, en forståelse for våbnet snarere end det modsatte både i øst og vest.

– Regner videnskabsmændene i dag med, at bomben skal bruges?

– Umiddelbart har det nok stået for dem, at atombevæbning var den eneste måde at undgå en krig, svarer Villars Lunn. Men siden de nu kan pege på de og de fordele ved det avancerede våben og åbent tale om neutronbombens fordele, så må de vel gøre sig tanker om at den skal bruges. Eller når det ikke deres bevidsthed?

Engagementet, der blev væk

Det er nemmere for os andre at skubbe ansvaret bort. Og-

Brugsen

Små, bløde barnenumser skal plejes og passes...

Babys sarte hud fortjener den blideste pleje.
Numsen især. Ekstra bløde bleer – blidt, køligt pudder
– og mildt badevand.

Babinol-serien er fremstillet af råvarer af særlig høj
kvalitet, der beskytter den sarte, fine hud,
og omfatter det meste af det,
du har brug for til babys daglige pleje.

Babinol bleer nr. 3

til børn over 9 kg – ekstra blød
og hurtigt sugende.
60 stk.....
stk-pris 0,67

39⁹⁵

Babinol sæbe

1 stk. à 100 g

3⁰⁰

Babinol vatpinde

til nænsom rensning af ører og
næse. Pose med 90 stk.....

7⁶⁵

Babinol skumbad

erstatte sæben i badevandet.
Flaske med 220 ml....
ltr-pris 57,27

12⁶⁰

Babinol lotion

til beskyttelse af huden i det
kolde vejr.
Flaske med 220 ml.....
ltr-pris 69,32

15²⁵

Babinol shampoo

er meget mild – og svider ikke
i øjnene.
Flaske med 220 ml.....
ltr-pris 52,82

12⁵⁰

Babinol børnepudder

Dåsen kan genopfyldes med
pudder fra plastpose.
Dåse med 100 g

6⁶⁰

Brev med 100 g

5³⁵

© copenhagen press

Brug Brugsen

Atomkrigs- truslen og sommer- huset

Fortsat fra side 45

så Villars Lunn må melde sig som medlem af den meget store gruppe mennesker, som ikke kunne holde engagementet i live fra atommar- chernes dage.

– Vi har oplevet, at vores spæde indsats var nyttesløs, siger han. Engang troede vi oprigtigt, at hvis tilstrække- lig mange mennesker sagde nej, hvis tilstrækkelig man- ge forstod at verden havde ændret sig, så ville vi kunne finde frem til andre midler end udslettelsesvåbnene til at løse op for den politiske situation. Vi var optimisti- ske i begyndelsen, også yng- re. For en dels vedkommen- de stod kampen mod atom- våben på baggrund af vores oplevelser under besættel- sen. Hvad skal det nytte fik vi at vide dengang. Og så oplevede vi, at det alligevel nyttede.

– Men det føltes som om den nye modstandsbevægel- se mod atomvåben år efter år ikke førte til noget. Der skete ikke andet end der kom den ene rabiante oprust- ningsbølge efter den anden. I hvor mange år har man kræfter til at føle, at det man selv ønsker og vil, går helt hen over hovedet på de afgø- rende politiske kræfter? Skuffelsen lammede os vel. Mange af os har kastet det vi kunne og ville af i de nær- meste krav til arbejde, hjem og børn. Det kan være derfor mange engagerede ikke har ladet høre fra sig så længe.

Villars Lunn spørger: Kan vi vente en ny folkelig bevæ- gelse med større kraft? Mod det der overstiger den men- neskelige erkendelsesevne. SS 20, det trehovedede uhy- re af en atomraket. Det hele er ved at hedes op igen. Jeg oplever det alvorligere end nogen siden siden Cuba kri- sen. Men jeg føler ikke, at andre har det på samme måde, hverken blandt mine

patienter eller i vennekredsen.

Udtrættede og hjælpeløse

– I min generation omgås jeg vel mennesker, som ikke har været ukendte med et engagement hverken under krigen eller i årene efter, slutter Villars Lunn. På et tidligt tidspunkt af aftenen bestemmer vi, at vi ikke vil tale om rejser, og ikke om vores sommerhuse. Vi vil tale om noget alvorligt, det der ligger i tiden. Men det falder næsten altid til jorden, det lykkes sjældent at få samtalen ind på disse ting efter en lang arbejdsdag. Og så når vi ikke længere end til de sidste bøger vi har læst. Af sig selv drifter samtalen mod vores vilje ind på en charterrejse til Rhodos eller efterårsgravningen omkring sommerhuset. De politiske og militære kræfter er vel blevet så enorme, at vi føler os hjælpeløse over for de kræfter.

– Er det ugidelighed eller sløvhed? Eller er det en forfærdende fortrængning? Det kan være begge dele.

I min generation kan det også være en udtrættethed, siger Villars Lunn. Men de unge taler heller ikke om krigen, ikke om atomvåbnet. De kaster sig ud i miljøbevægelsen og anti-atomkraft engagementet, skønt risikoen ved atomkraftværkerne er forsvindende lille i sammenligning med brugen af våbnene. Og alligevel er der hos de unge tale om en vis optimisme. I hvert fald tror de på, at vi overlever de næste 20 år. Og det er trods alt mere anstændigt end sløvheden hos os ældre, som slet ikke foretager os noget.

JENS BRANNER

Brugsen

Leni giver klar besked.

På alle Leni-pakninger findes en varedeklaration, som angiver kvalitet, længde og vægt. En selvfølgelighed synes vi, som gør det let for dig at sammenligne. Og at vide, hvad du får for pengene.

De fleste Leni-produkter indeholder meget returpapir. Derved værner vi om naturens ressourcer.

Brug Brugsen

Håndbold. Udsnit af et billede malet af franskmænden *Henri Rousseau* i 1908.

SPORTEN I KUNSTEN

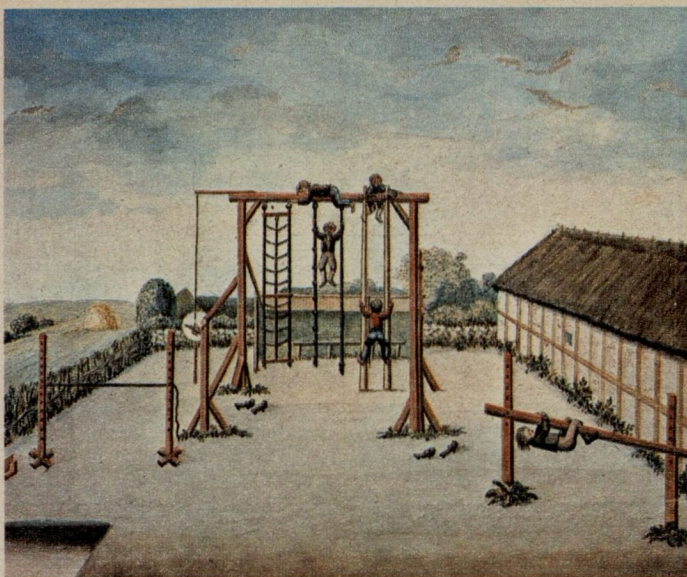

Brugsens kalender 1980 er et festligt billedværk om idrætten som leg og som underholdning.

AKTUELT op til de olympiske lege i Moskva handler Brugsens kalender 1980 om sport. Men da det er *Broby Johansen*, der har redigeret kalenderen, skal man ikke vente sig en idolernes parade. Stjernedyrkelsen er ikke lige hans sag. Det er kunsten derimod, og i kalenderen har han samlet billeder af sporten i kunsten.

Billedvalget afspejler Broby Johansens skarpe blik for sportsdyrkelsens problemer.

Romersk brydekamp skildret af hollænderen *Michael Sweerts* i 1625.

Efter størrelsesforholdene at dømme var gymnastikpladsen det vigtigste ved skolen i Gjerrild i 1826. Akvarel i Rigsarkivet.

Akrobatik for 3000 år siden. En bronzefiguralfigur fra Greven Vænge ved Næstved.

Japanske svømmere. Hokusai fra begyndelsen af 1800-årene.

Modsatningen mellem sporten som en glad, befriende leg, sport for sjov, og konkurrencesporten, sport for show, hvor nogle få aktive dyster til underholdning for masser af tilskuere. Konkurrenceræset fremelsker „overnormale“ egenskaber, som støder grelt mod de oprindelige forestillinger om et sundt legeme, og sporten bliver nemt afhængig af pengeinteresser, åben for udnyttelse i reklamen eller som led i en national propaganda, der skal demonstrere hjemlandets fortrinlighed fremfor alle andre nationer.

Med vanlig sikker fornemmelse har Broby Johansen fundet frem til malerier, tegninger og skulpturer, der

Fortsættes side 50

Sportsstævne ved Kratholm malet af Chr. Pedersen-Bellinge i 1954.

Buskmandsrytter. Klippemaleri i Steel Shelter, Drakenberg, Sydafrika.

Sporten i kunsten

Fortsat fra side 49

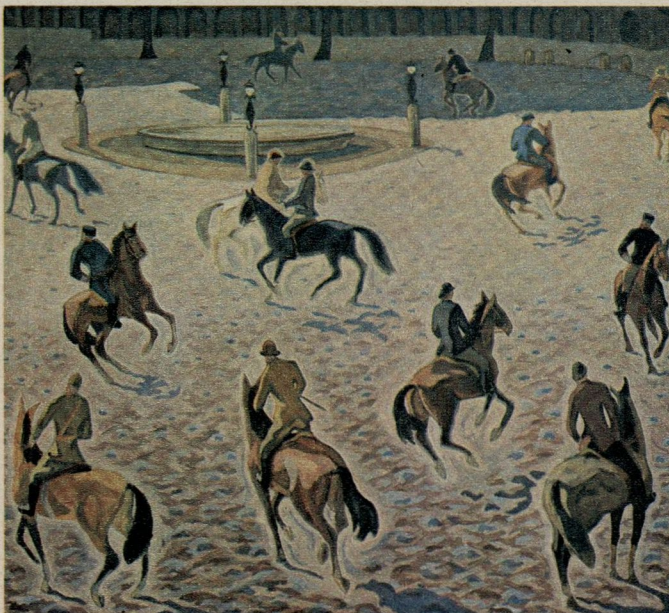
fortæller om sporten og dens udøvere i mange kulturer. Han henter stoffet fra forhistorisk tid, fra det klassiske Grækenland, middelalderen og vor egen tid. Hver måned har sit tema samlet under titler som Sport på hjul, Til hest, Løb og Spring, Gymnastik. En stribe frimærker belyser også hvert emne – sport har været et populært frimærkemotiv overalt i verden.

Broby får sagt en masse væsentlige ting om sport i en kort præcis indledning. Om de olympiske lege i det antikke Grækenlands demokratiske bysamfund, og om romerne der gjorde sporten til en folkeforlystelse, holdt

masserne i ave med „brød og cirkus“ og med gladiatoren, der blev dyrket som vor tids sportshelte.

Men Broby Johansen er optimist. Han mener, at det snart må gå op for den tænkende menneskehed, at almindelige menneskers kropslige livsudfoldelse er en vigtigere sag end toppræstationerne. Han slutter: Banen er fri for SPORT FOR SJOV.

Kalenderen er både sjov og smuk. Med sine næsten halvandet hundrede illustrationer er den en fornøjelse at bladere i, hvad enten man interesserer sig for sport, kunst eller blot for menneskers liv i al almindelighed. Tilmed er Brugsens kalender som sædvanlig en utrolig billig gave – 3,85 kr. er prisen. EM

Ryttere på Christiansborg Slotsplads – efter Christiansborg-rideskolens lukning i år næsten et historisk billede. Helge Jensen malede det i 1972-75.

De vender tilbage til »gerningsstedet«

FDB overlader ikke til hvem som helst at udforme rammerne for Brugsens aktiviteter. I de sidste 50 år er det FDB's eget arkitektkontor, der bogstaveligt taget såvel som i overført betydning har tegnet Brugsen, fra den helt spæde start 1. november 1929 med M.K. Michaelsen alene på tegnestuen og til i dag, hvor arkitektkontorets ialt 60 medarbejdere fungerer kollektivt under Michaelsen-eleven Hans Nielsens inspiration – og omvendt. „Vi inspirerer hinanden, og der er ikke tale om noget oneman-show. Det er ikke enkeltpersoner, men tegnestuen, der står bag projekterne“, siger Hans Nielsen, chefarkitekt siden 1964, nogenlunde samtidig med at FDB's hovedkontor flyttede fra Njalsgade i København til en pløjemark i Herstedvester. De syv store centralafdelinger og hovedkontoret er først og fremmest et resultat af arkitekterne Michaelsens og Nielsens fælles anstrengelser. Det har de hørt mange smukke ord om i årenes løb. Hans Nielsen har også måttet høre mindre pæne ord for en række af de brugser, der blev bygget som lyn og torden i „de glade, swingende 60'ere“. Hans Nielsen er ikke selv bange for at fremdrage denne periode, hvor det i højere grad var et spørgsmål om at bygge hurtigt og effektivt til lavest mulige pris end at se på byernes og forbrugernes tarv:

„Nu i 70'erne er handelen ved at flytte ind i byerne igen, og med de nye signaler om at prioritere de fysiske miljøer ret så højt – ja, så får vi også bedre muligheder for at gennemføre arkitektonisk gode løsninger“. Hans Nielsen tilføjer, at han og hans medarbejdere har den fordel frem for de fleste andre arkitekter, at de på et eller andet tidspunkt vender tilbage til „gerningsstedet“. Tit er udvidelser af eksisterende brugser resulteret i huse, der er blevet endog meget fint indpasset i gadebillederne.

I Farum nord for København var Arkitektkontoret også indblandet i en af de mest omdiskuterede byggesager, der nogen sinde har været ført. Farumborgerne vendte i 1974 tommelfingerne nedad ved en folkeafstemning vedr. opførelse af et regionalt center. Det var tegnet af FDB-arkitekterne for en privat bygherre. Arkitekterne lagde øre til den hidsige debat og brugte en række forslag og ideer fra den lokale befolkning ved udarbejdelsen af et helt anderledes lokalcenter bestående af små huse med spidse tage – en hel lille ny landsby. Det er i dag Bytorvet i Farum (bill.). Hans Nielsen korsner sig lykkelig for, at borgerne i Farum – og mange andre steder – er med til at forhindre den slags kapitalbrølere, som var lige ved at ødelægge Farum. ●

Rene naturblade.

De bedste indlægstobakker.

Ligesom de virkelig gode cigarer er Advokat cerut rullet af de fineste naturtobakker. Også i omblad og dæks. Kvalitetstobakkerne og den perfekte rulning giver Dem en udsøgt tobaksnydelse.

Prøv selv at sammenligne Advokat med andre cerutter i den store klasse. Blandt ca. 260 cigar-, cerut- og cigarillosmærker er Advokat den mest købte. Denne placering udtrykker rygernes dom. 10 stk. kr. 14,00.

Derfor nyder De Advokat cerut som en god cigar.

CR/1028

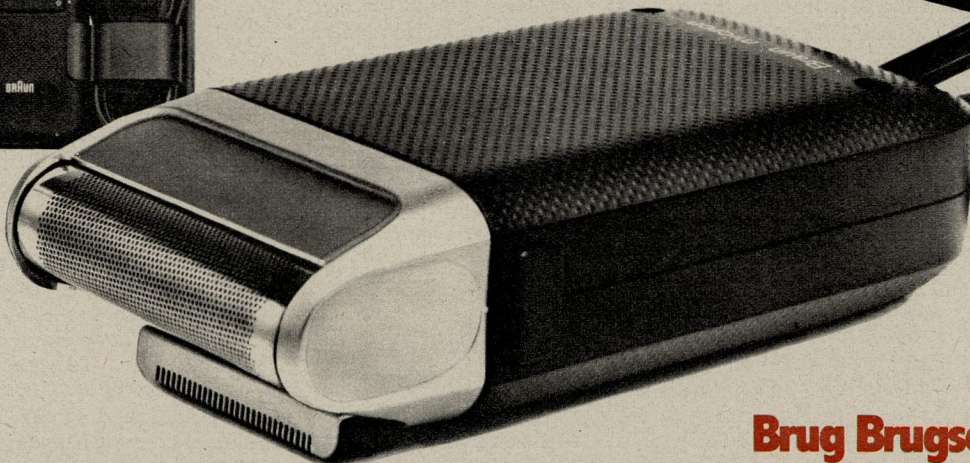
Brugsen

Eksklusiv, lækker julegave til ham, der mangler en god shaver

Braun Micron har et effektivt skærebladssystem – og smalt skærehoved, som gi'r en hurtig, tæt og behagelig barbering – selv på vanskelige steder. Braun Micron ligger i et elegant etui med spejl – lige til at lægge i kufferten eller week-end tasken. Kan også monteres på væg i medfølgende holder. Braun Micron har også en effektiv langhårsklipper. 3 års garanti.

428.-

Også på konto. F.eks. udb. 91,-
+ 8 mdr. à 45,-, ialt 451,-

Brug Brugsen

© copenhagen press

Guldalderdigteren

af ULVER FORCHHAMMER

„... I øvrigt regner De udmærket, hr. Oehlenschläger!“

Det var den stormægtige tyske bogforlægger Cotta, der skrev disse linier til den danske digter. De kan stå som motto for artiklen. Det er nemlig mest litterater, der hidtil har fortalt om Oehlenschläger. Denne artikel handler om, hvordan den entreprenante dramatiker, romanforfatter, lyriker, bedsteborger og familiefader klarede sig økonomisk.

Tiden var industrialismens gennembrud. Der var ekspansion i bog- og avisproduktionen. Litografien fra 1796, papirmaskinen fra 1799 og Königs hurtigpresse vandt snart udbredelse også til Danmark. Men det nye produktionsapparat krævede råstof, manuskripter. De blev produceret i et omfang, som tåler sammenligning med billigbøgernes gennembrud i 1950'erne.

I Paris satte romanfabrikanten Balzac rekord i hurtigskrivning. Han skrev romaner på stribe som i England Walter Scott, senere også Dickens (f.1812), i teaterverdenen succesfabrikanten Scribe og Kotzebue, der beherskede det europæiske teatermarked.

Nogle af disse „Vielschreiber“ („skrivekugler“ kalder vi dem nu) tjente formuer.

Herhjemme var tempoeet ikke så hektisk. Sprogområdet var lille. Bogkøbernes antal beskedent. Det var én af mange grunde til, at den flittige Oehlenschläger under sin store udenlandsrejse 1805-09 besluttede at underlægge sig tysk, „et sprog, der udvidede min læsekreds til 30 millioner mennesker“.

Oehlenschläger blev den første egentlige professionelle skønlitterære forfatter herhjemme. Han ville leve af sin pen, og leve godt.

Det er ud fra den synsvinkel man skal vurdere, at han fra 1800 til sin død i

1850 producerede mere end 32 trykte bind, 15-20.000 tryksider. I manuskript svarende til 2-3 skriveark pr. dag året rundt, når han hver formiddag sad ved skrivebordet.

En så enorm produktion var ikke set siden Holberg. Den muliggjorde et anstændigt borgerligt liv med kone og fire børn, udstrakt sel-skabelighed, l'hombre-aftenerne med Weyse, Worsaae og den åndsfraværende filosof Sibbern, som til Oehlenschlägers store moro gav kort i utide, ragede efter jetons i medspillernes kasser eller lå under bordet for at tage de kort op, han i ét væk tabte. I årenes løb steg Oehlenschläger som professor ved universitetet i anseelse, blev konferensråd i 1847, behængt med ordener, alt det der har kastet et lidt komisk skær over digteren med digtetid fra kl. 9-11.

Velklædt på kredit

Da den 26-årige digter tiltrådte sin udenlandsrejse i 1805, havde han tilsagn om rejsestipendier på 500 rigsdaler (rdl.) om året og et toårigt rejselegat på 125 rdl. Endvidere havde han optaget et lån på 200 rdl. i Låne- og Livrenteselskabet til afdrage kvartalsvis ved den hjertensgode faders bi-stand og kaution. I alt 825 rdl., dog ikke nok for en ung, smuk, forfængelig, ærgerrig og livslysten poet. Allerede i november samme år indhentedes kreditorerne ham. Hans ven og rådgiver, H. C. Ørsted, sad i København og ordnede økonomien for ham:

„Du har fået dit stipendium, men kun 500 rdl. årlig. Næste år har jeg håb om at kunne forskaaffe dig det Ehlerske rejselegat, som er 125 rdl. årlig på to år“.

Men så kommer det:

„Din gæld er større, end du havde forestillet dig den. Adskillige personer, som du slet intet har meldt om i din optegnelse, deriblandt en skomager Höek med en regning på næsten 30 rdl. ...“

og det daglige brød

Adam Oehlenschlägers 200 års dag er i den forløbne måned blevet fejret bl.a. med en festforestilling på Det kgl. Teater. Meget er i den anledning talt og skrevet om den store digter fra vor litterære „guldalder“, men man finder kun få oplysninger om det jordbundne problem, som har plaget så mange kunstnere til alle tider: hvordan lå det med økonomien bag digteriet – hvordan fik en digter dengang pengene til at slå til, når han levede et bedsteborgerliv som Oehlenschläger. Dette emne handler denne artikel om.

Alt i alt havde forfængeligheden sat Oehlenschläger i gæld før rejsen. Han skyldte over 300 rdl. – i nutids mønt cirka 15.000 kroner. Men så stor vægt lægger han på sin ekvipering, at han allerede næste år må skrive hjem, at

„jeg har igen næsten ganske måttet ekvipere mig. Jeg kommer i de brillianteste cirkler, og det er derfor absolut nødvendigt at være velklædt. Mit ophold i Halle, drikkepenge til alle tjenestefolk, barber, skrædder osv. koster, så jeg beder dig, skaf mig disse (omtalte) 100 rdl. straks. Thi jeg gyser ved den tanke at stå i et fremmed land uden penge“.

Tragedier økonomisk set

Men det er på tide at finde ud af, hvad en rigsdaler var

værd målt med vor tids mønt. Et voveligt forehavende, for vi har at gøre med en periode af rivende inflation, der i 1813 endte med statsbankerot. Vi har nogle få holdepunkter og forsøger:

Fra Halle, hvor det unge menneske slog sig ned hos sin gode ven, Steffens, skriver han til Ørsted:

„... formedelst Hanna (Steffens') barselsseng var jeg nødt til at flytte hen i værtshus de sidste 14 dage, hvilket kostede mig henved 30 rdl. ...“

Et hotelophold kostede altså omkring 2 rdl. pr. døgn, hvilket fra anden side finder bekræftelse i den oplysning, at en rejse fra København via Kiel til Altona på 20 dage kostede over 60 rdl., 3-4 rdl. pr. døgn alt inklusive.

Nu véd vi, at den i 1813 opskrevne rigsdaler ved det

hans vej gennem Tyskland, hvor han flittigt arbejder for sin sag. Han oversætter og sælger sine arbejder til tyske forlag, forhandler bl.a. med det store forlagshus *Brockhaus*, over for hvem han i 1808 gør det først kendte fremstød for ophavsretten. Han vil have procenter af citat-artikler i bladene, noget der først i de seneste år er blevet godkendt praksis. Historien affødte et interessant brev fra Brockhaus:

„Det er aldrig forekommet hos os, at en skribent og allermindst en digter foruden honorar for sit værk også forlanger honorar, når hans forlægger, til foreløbig kundskab, bekendtgør et par steder i en avis... Deres velbårenhed er den første, der ytrer sig således, hvilket strider mod skik og brug i Tyskland. Tillige synes Deres velbårenhed at have ganske gevaldige begreber om honoraret, vi får fra et morgenblad... Hele det indrykkede fragment indbringer i alt syv Gulden, som vi gerne overdrager til Deres velbårenhed, idet vi dog fradrager de to brevportoer med én Gulden“.

20. århundredes begyndelse blev anslået til 4-5 kroner. I 1979-inflationskroner omkring 50 kroner. Vi kommer da til det resultat, at Oehlenschläger til sin rejses første år havde udsigt til ca. 40.000 kroner eller 110 kr./dagl. For den sum kommer man ikke langt omkring i dag, medmindre man har gode venner og forbindelser at trække på. Det havde Oehlenschläger.

Vi har her en „nøgle“ til at forstå Oehlenschlägers idelige økonomiske bekymringer og til det brev, han i 1807 skrev til sin kæreste, Christiane:

„Jeg vil straks bede kronprinsen (den senere Frederik VI) gøre mig til professor ved Kunstakademiet med 500 rdl. (om året)... så kan jeg ved min hjemkomst atter søge om noget (ekstra). Thi på 500 rdl. kan vi ikke gifte os,

og giftes må vi, lige straks jeg kommer hjem. Du har længe nok været min kæreste. Det er tid, at du engang bliver min kone. Så skriver vi komedier og lever herligt og i glæde af pengene. Hver tragedie vil blive mig et sandt lystspil:

For den 1. akt køber vi lys og brænde. For den 2. akt logi. For den 3. klæder. For den 4. mad, og for den 5. gør vi traktament og køber hundene med sorte snuder, som kan lege med vore børn... Men noget (fast) må vi have straks. Thi blot på min pen bør vi ikke gifte os. Ingen af os er vant til armod...“

Omregner vi efter vor „nøgle“, svarer den omhandlede professorstilling til 25.000 kr., en sum to unge forvante mennesker ikke kunne leve på uden „armod“. Altså må der skrives skuespil, den sikreste vej til

hurtig succes og penge. Det havde også den entreprenante Balzac uden større held forsøgt sig med. Men Oehlenschläger var født dramatik, og det har vist sig, at alene bogudgaven af „Axel og Valborg“ indbragte netop 300 rdl. (60 rdl. pr. akt), hvoraf 2. akt skulle dække huslejen på 3.000 kroner årligt for en anstændig bolig i Københavns centrum. I alt kunne bogen således lægge 15.000 kroner til professorgagen, hvilket giver 40.000 kroner årligt. Nu begynder det at ligne noget, for Oehlenschläger er en skrivekugle, og netop i disse år flyder det fra ham. I 1807 var der god grund til optimisme. Billedet skiftede dog til det værre, som vi vil få at se.

Digteren som sælger

Men lad os følge digteren på

Pirateriet florerede dog til skade for Oehlenschläger, og pengesorgerne plagede. Den 16. november i brev til Christiane:

„De 300 rdl., din gode fader og den gode Rahbek forstrakte mig med, hjalp mig kun fra Paris. Et par venner skaffede mig lidt bal-last, og nu sejlede jeg til Thübingen til (forlægger) Cotta med mine oversættelser... Jeg sad dybt inde i Tyskland uden venner, uden penge, med tre ugers værts-husgæld. Endelig kom Cotta...“

Han blev Oehlenschlägers solideste tyske forlægger. Man kan forgæves efterlyst omfanget af denne forret-ningsforbindelse, blot an-tydet, at selv om Oehlen-schläger på tysk kun range-rede som en 2. klasses poet, så har indtægterne fra de tyske udgaver og teatre spil-

Med Major kan du nå det hele
- selv kjolen til juleaften...

Major 2000 C

Praktisk friarmsmodel, der kan det hele - fra rining til reparationer. Major 2000 har trenålestilling og trineløs regulerbar zig-zag. Den syr knaphuller i - den stopper, broderer, syr monogrammer og bisé-læg. Kuffert medfølger. Netto kontant.....**1.495,-**

Major Compact de luxe 4500

Avanceret friarms-symaskine med et væld af automatiske sømme - f.eks. stræksøm-sting, zig-zag, overlock, trestingszig-zag, stræk-blindsting, trapezsting - og selvfølgelig knaphulsautomatik. Major Compact syr i alle slags stoffer - den er nem at betjene og dejlig lydløs. Leveres med transportkuffert. Netto kontant...**2.095,-** Garanti: 10 år for fabrikationsfejl og 2 år på el-udstyr.

Fås også på afbetaling: F.eks. kontant 2.095,-
Udb. + antal mdr. å ialt

450,-	11	163,50	2.248,50
485,-	24	80,50	2.417,-

Kvickly og Brugsen

Guldalderdigteren og det daglige brød

Fortsat fra side 45

let en meget stor rolle. En flygtig gennemgang af vort Kgl. Biblioteks kartotek fortæller, at fra 1809-1850 må der være udkommet mindst 50 udgaver af den danske digters skuespil, romaner og digte på tysk, heraf 8 bind „*Dramatische Werke*“ (1818-22), atten bind „*Schriften*“ (1829-30), en samling „*Werke*“ (1839) og „*Lebenserinnerungen*“. Desværre var der mange piratudgivelser, som forfatteren ikke fik en øre for.

Inflationen hærger

Men i 1808 begyndte det ligesom at glide. Rahbek skriver til Oehlenschläger, at dramaet „*Palnatoke*“ snart vil blive antaget og betalt.

„... og pengene snart sendt, - lyder råbet fra udlandet, - thi før kan jeg ikke gå til Svejts“.

Her havde nemlig den berømte *Madame de Staël* indbudt Oehlenschläger til at bo på slottet *Coppet*.

Rahbek foreslår den sultne digter af oversætte. Han betaler 15 rdl. for en 1-akter, 25 rdl. for en 2-akter, 40 rdl. for en 3-akter.

„Prisen er, synes jeg, let fortjent. Når de er oversat af dig, findes der altid en forlægger, der giver en klat for manuskriptet“.

„*Palnatoke*“ indbragte 849 rdl., men Ørsted skrev til Oehlenschläger, at

„da kursen er så slet, at pengene langt fra ikke kunne have den værdi i fremmede lande, som de nu har her“.

så betaler han regningerne til skomageren, klædekræmmeren, skræddermester *Uttenreiters* enke, thi den berømte skrædder, der havde ekviperet Oehlenschläger på kredit, var i mellemtiden afgået ved døden. Det tiloversblevne tilgår Oehlenschläger - til kurs 50.

Heraf kan vi vurdere udhulingen af rigsdaleren. Lad os da forsøge at omregne rigsdaleren til kurs 25 kroner. Så ser det uægteligt mindre rosenrødt ud efter Oehlenschlägers hjemkomst

i 1809 og udnævnelsen til professor i 1810. Årslønnen fra universitetet beløb sig til 600 rdl. årlig, hvortil blev lagt et lignende beløb (600 rdl.) årlig fra Finanskassen (på Finansloven). Herom er det sagt, at 1200 rdl. årlig kun dækkede halvdelen af familiens årsforbrug. Det må forklares:

Ansætter vi købekraften 1810 af en rigsdaler til cirka 25 kroner p.gr.a. inflationen, er 1200 rdl. kun 30.000 kroner. De fire faste hovedposter, som i 1807-brevet blev anslået til 12.000 kroner, er nu steget til 24.000. Oehlenschläger må altså supplere sine indkomster. Det krævede en enorm arbejdsindsats, og det er da også helt utroligt, hvor det strømmer fra digterens og oversættelsespen i årene efter bankrotten 1813, hvor han som alle andre mister alle sine sparepenge.

Alligevel spørger man: var 60.000 kr. i 1810-13 da ikke en ganske smuk sum penge? Jo, sammenlignet med f.eks. en samtidig provinsskuespillers gennemsnitsindtægt på 10-50.000 kroner lå Oehlenschläger i den velbeslædede del af borgerskabet. Til gengæld måtte han betale rangskat. Men rig var han ikke. Det var til gengæld vennen, arkæologen *Worsaaes* far, amtsforvalter i Vejle. Han havde omkring 1815 7-10.000 rdl. (150-200.000 kroner) årlig.

Alt måtte altså forsøges. I 1810, da Oehlenschläger af et samlet oplag på 3.000 eksemplarer af „*Axel og Valborg*“ fik 300 rdl. (3 pct.) af indtægterne og følte sig ilde behandlet, besluttede han at udgive „*Digtninger. 1811*“ på eget forlag. Det var noget, han i længden ikke kunne magte. Ørsted havde advaret ham.

„Der skal sælges 300 eksemplarer, før man er skadesløs. Og 300 personer, som har energi nok til at give 3½ rdl. eller mere ud for poesi, er ikke så snart samlede“.

Oehlenschläger måtte erkende, at han ikke forstod sig på den slags forretninger. Så kastede han sig med desto større iver over skrivet, og nåede da i købet af 50 års virke at skabe nogle mesterværker, som har gylidighed den dag i dag.

ULVER FORCHHAMMER

Brugsen

Just skønne dufte til piger med temperament

Just er både deodorant og kropsspray med fire forskellige cologner. Fire skønne dufte, der passer til dig – og dit temperament.

Spraydåse **19⁷⁵** med 105 ml

Just Romantic

- er blid, romantisk og behagelig.

Just Wild har en temperamentsfuld duft med eksotisk karakter.

Just Ladylike

- en charmerende duft med stil og elegance.

Just Free

- en frisk, forårsagtig og sporty duft.

© copenhagen press

Brug Brugsen

Brugsen på Færøerne

Oven for Torshavn i Hoyvik (1) ligger Færøernes største brugs, bygget i 1978. Her er samtidig hovedkontoret for FK - Føroya Keypsamtøka (Færøernes brugsforening). Brugsens uddeler, danskeren John Eshøj er også direktør for FK. Flagskibet i Hoyvik er på 1.000 kvm butik samt et lige så stort areal til lagerrum. Brugsen har som den eneste på øerne delikatesse og cafeteria. Herfra er der en stor slået udsigt over fjeld og hav. Slagterafdelingen i Hoyvik fungerer som leverandør til de fire øvrige brugser. Butikken får varer en gang om ugen - mindst 20 tons ad gangen, så det er nødvendigt med store lager- og kølerum. Man regner med, at brugsen omsætter for omkring 20 mill. i år. Sidste år gik lidt dårligere end forventet på grund af den hårde vinter. Medlemmerne kunne ikke forcere sne-masserne på den ret stejle vej op til brugsen. I år er der kommet busforbindelse til Hoyvik, så nu kan medlemmer uden bil også komme hertil fra Torshavn.

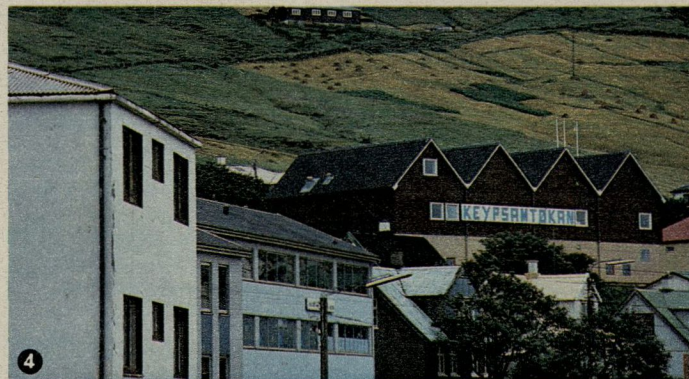
I Dr. Jacobsensgøta (2) midt i Torshavn ligger den ældste af de færøske brugser. Den nuværende butik er dog relativt ny - fra 1971. Den er på 390 kvm plus lager og var, indtil Hoyvik blev bygget, faktisk for lille til sine mange medlemmer. Omkring 75 pct. af Torshavns husstande er medlemmer i Brugsen. De to brugser i byen har et nært samarbejde. Hoyvik leverer fersk kød til sin lillebror hver morgen og fungerer i vis udstrækning som ekstra lager for bybutikken, som i år regner med en omsætning på 10 mill. Dagligvareomsætningen er ikke faldet væsentligt, siden Hoyvik kom til. Til gengæld er manufaktur og isenkram flyttet til den store butik, og brugsen i bymidten fungerer som nærhedsbutik. Uddeler er danskeren Ole Poulsen, der for godt et år siden kom til øerne fra Viby på Sjælland.

Brugsen i Klaksvik (3) på Bordø er lidt af en grim ælling i forhold til sine brødre, der alle har til huse i nye butikker. Den startede i 1961 og bor stadig til leje i en lav bygning midt i byen.

Der er i de senere år ikke gjort det store ud af butikkens forskønnelse, fordi man har planer om at bygge ny butik og endelig få foden under eget tag. Men endnu er der ikke opnået enighed med kommunen om, hvor den skal ligge. Trods sit handicap har brugsen 90 pct. af alle Klaksviks husstande som medlemmer og en omsætning på godt 6 mill. Uddeleren Torleif Sigurdson er født på Færøerne men uddannet i Danmark, bl. a. i brugerne i Fredensborg og Helsingør.

I Fuglefjord (4) på Østerø har der været brugs siden 60'erne. Den gik dog i flere år så dårligt, at det var på tale at lukke butikken, der havde til huse i lejet kælderlokale. Den årlige omsætning var dengang på godt 500.000. Siden vendte vinden, og sidste år blev en ny butik på 310 kvm taget i brug. Det er øernes tredjestørste brugs med en omsætning på omkring 7 mill. 80 pct. af husstandene i og omkring Fuglefjord er nu medlemmer. Brugsen får fersk kød fra Hoyvik hver uge og har desuden en dame, som kommer og laver rullepølse, fiskefars og den færøske specialitet, Knetter: Fiskefars blandet med fåretælle, krydret med peber og løg og kogt som boller. Uddeler Jørleif á Dalbø er oprindelig fisker, men gik i land for 10 år siden.

Den nyeste af de færøske brugser ligger i Midvåg (5) på Vågø. Den har været planlagt i flere år og åbnede i juni i år. Butikken er på 245 kvm. Det fremgår bl. a. af omsætningen, som siden åbningsugen har ligget på små 90.000 om ugen, at der var et stort behov for en brugs på øen. Den fungerer som „nærbutik“ for 2800 mennesker i tre bygder, og halvdelen af alle husstande er medlemmer af Brugsen. Hovedvægten i butikken ligger på dagligvarene, men der er også blevet plads til noget isenkram og manufaktur. Brugsen får fersk kød fra Hoyvik hver fredag og øvrige varer via Torshavn pr. båd om tirsdagen. Uddeler er færingen Pætur Hansen, den yngste uddeler på øerne.

	FRARØVE	RØG	REX	FØLELSE	TITEL	CHEF	BOR	METER		HJULDEL	ORDNE		SIGTE	VESEN	PIGE	NORD	OM-TRENT	DRENG	TAGET
Ø									PÅBILER			MØDER							
									ROM.TAL			GRÆS-GANG							
KORT			FÅ					RET								FUGL			
			DRENG					LED								SNÆVSET			
SYD		VÆGT				PIGE			DRENG				DYR				PLADE		
		SKRIFT							VOKALER				UDFLUGT						
TAL				GUD	AF-BRYDER				ANBE-FALET			LICENS-BETALER					SLID		
					ORLOV				SJÆLLEN	DERNE		MASSE					TÆPPE		
AKTUEL TRAVL-HED																			
LAVER OM							URDEL				IKKE LANDS-DELE			TO ENS	SPIST				
SMILE			ED				TONE		PILLE						TONE			VOLD	NORDBO
									DRENG						SKO				
SPILLER			STEDORD				SPANIEN	HENDE				REDSKAB					DRIK		
			UFRED														STOF		
	PAKKE	POST-DISTRIKT		TREEM				DRIL				URAN		ANSES					
		AGT		VEST				MELDING				MINE		FORTIDS-DYR					
ROVDYR					TONS		TRE				FARVE					SKIB			
					KLAG		ANMOD				VOKAL								
KANTON			JEG			ÅBNING							TIDS-FORK.			LØS			
			PIGE			HALSE							LITER						
LUXEMBOURG		FLOD							VOKAL		PIGE					UDEN INDHOLD			
		FJOLS							BÅD		STEDORD					INDRE			
RÆKKE			GROEDE					NIV					FORNAVN				FRED		
			RED-SKABER					SKIBS-BETEG.					REDSKAB				TIDSRUM		
BESØG-ENDE					BOLD-KLUB	KØD	DYR				ERBIUM			INSPI-CERE	RÆKKE		PIGE	AFSÆT-NING	
							FUGT				SKUD-KLAR								
ØSTRIG		SERVICE										FLOD			TAL				
		DRENG										HJØRNE			STEDORD				
UDSIGT			BITTER					G-IK									TONE		
			SMERTE					DVALE									HELLIGT STED		
DISCIPLE							VISNE					UNDER-DANIG							
							SKILT					RIDDER							
	VOKSET											VEST							

KODEORDET i Krydsordsopgaven i nr. 10/1979 var Løvfaldstiden. Blandt de indsendte løsninger med dette ord blev trukket lod om ti gange to dåser kaffe som sendes til følgende: Rita Iversen, St. Kongensgade 85, 2., 1264 København K. Jørgen Madsen, Dannebrogsgade 46A, 3.tv., 1660 København V. G. Andersen, Brønshøjgårdvej 23, 1., 2700 Brønshøj. E. Petersen-Dreier, Landemærket 6, 3700 Rønne, Bornholm. Holger Olsen, Sct. Hansstræde 10, st., 3700 Rønne, Bornholm. Marie Malev, Rørby, 4400 Kalundborg. Karen Hansen, Klintevej 15, 5935 Bagenkop. Josephine Maack, Bovvej 29, 6330 Padborg. Ebba Sonnichsen, Sønderho, 6720 Fanø. Sigurd Andersen, Østergade 16, 9460 Brovst.

I denne kryds er også gemt et ord. Vil De deltage i lodtrækningen om 10 gange 1 flaske Svendborg Bitter, må kodeordet findes og skrives i hosstående kupon senest 20. december.

Løsningskuponen sendes senest 20. december til Samvirkens kryds, postboks 89, 2620 Albertslund.

Indsendt af:

Segner vore børn under de anonyme pengebjerge ?

af MOGENS KORST

PÅ alle leder og kanter er vi ved at blive omgivet af fonde. Begrebet breder sig inden for erhvervslivet, i forbindelse med de faglige organisationer og i det offentlige – altså i tilknytning til staten og kommunerne.

Det er ikke for meget sagt, at en ny økonomisk magtfaktor hermed er ved at udvikle sig i vort samfund. Tilsammen forvalter disse fonde milliardformuer. Og hvor forskellige de end på mange måder er, har de dog alle ét fælles træk: Set fra de mange menneskers synspunkt, hvis daglige liv på den ene eller den anden måde berøres af disse fondes virksomhed, er deres ledelse uden for direkte kontrol. Ja, i adskillige tilfælde er det såmænd også småt med de offentlige kontrolmyndigheders indsigt i fondenes af-
færer.

Hævet over normal beskatning og kontrol

Det gælder f.eks. inden for erhvervslivet, at flere og flere store virksomheder er blevet fondsejede – oftest således, at hele deres aktiekapital eller dog en overvejende del heraf er blevet overdraget til en fond. Det vil typisk ske, når grundlæggeren (og hovedejeren) har nået den alder, hvor han vil trække sig tilbage – men ikke slippe tøjlerne. Han udpeger da en fondsledelse – og i denne øverste top er der ingen bestemmelser om repræsentation af medarbejderne. Fonden skal ikke betale skatter af aktiernes udbytte eller af renteindtægter. Den er heller ikke pligtig at aflægge regnskaber over for skattevæsenet – endsige

over for offentligheden. Den er kort sagt sat udenfor – eller over, om man vil – en række af de regler, samfundet har fastlagt for alle andre erhvervsudøvere.

Blandt de største og kendteste fonde, der driver erhvervsvirksomhed, er *Carlsbergfondet*, oprettet 1876. Det skal ifølge dets vedtægter eje mindst 51 pct. af aktierne i *De Forenede Bryggerier A/S*, som siden 1970 også omfatter *Tuborg*. Denne koncern er Danmarks største industriforetagende med en omsætning i fjor på 5,6 milliarder kr.

I årenes løb er der kommet mange lignende til. *Thomas B. Thriges Fond* ejer aktiemajoriteten i *Thrige-Titan* og *Scandia-Randers*; *Egmont H. Petersens Fond* ejer *Gutenberghus-trykkerierne* – og en række andre store virksomheder som f.eks. *Tjæreborg-koncernen*, *Danfoss*, *Otto Mønsted*, bladhuse som *Politiken* og *Jyllands-Posten* er ligeledes fondsejede. *Cheminova* ejes af *Aarhus Universitets Forskningsfond* – for at nævne blot ét eksempel på, at fondsejet ofte tjener andet end rent private interesser.

Også en række større danske godser ejes af fonde, undertiden oprettet som „fideikommiser“ engang i 1700-tallet – ja, *Sorø Akademi*, hvis ejendomsværdi er 118 mill. kr., stiftedes så tidligt som 1586, *Herlufsholms Skole* og *Gods endda* i 1565.

Offentlig, men godt skjult

Hundreder af fonde danner i vore dage rammen om erhvervsvirksomhed af den ene eller den anden slags. Yderligere tusinder er grundlaget for f.eks. legater og private stiftelser. Men det offentlige er såmænd også godt med.

Ved år 2000 vil af hver tyve danskere kun de ni være i de erhvervsaktive aldersklasser. Disse ni skal altså foruden sig selv forsørge elleve andre. Kan de det, når de vældige milliardbeløb, som i dag er ved at blive opsamlet i pensionsfonde o.l., for alvor begynder at komme til udbetaling og skaber en klasse af „velhaverpensionister“? Det er et af de spørgsmål, redaktør, cand. polit. Mogens Korst beskæftiger sig med i denne artikel om den nye, økonomiske magtfaktor, som er ved at blomstre op i vort samfund: fondene.

Statsbudgettet opererer med mange fonde, der hver for sig har en særlig – og ofte traditionsbestemt – funktion. Også kommunerne kender begrebet. Tag som eksempel *Det kommunale Momsfond*: Kun meget få danskere har som borgere i deres kommune nogen sinde hørt herom, og dets regnskabstal kan man heller ikke finde i de almindelige kommunale budgetter. Men det administrerer dog store beløb på borgernes vegne, i 1979 således en indtægt på 41,8 mill. kr., der indbetales dertil af staten som refusion af den moms, kommunale institutioner har betalt for varer og ydelser, der fremstilles eller præsteres til eget brug. Fondets midler an-

vendes til uddannelses- og forskningsvirksomhed af betydning for kommunerne og til andre fælleskommunale opgaver.

Der er naturligvis ikke noget lyssky herved. Men alligevel er *Det kommunale Momsfond* et eksempel på, at man ved selve fondsdannelsen ligesom har løftet en aktivitet og et økonomisk ansvar op over befolkningens umiddelbare indsigt og kontrol. Det er også en stærkt fortyndet og meget indirekte indflydelse, de enkelte borgere gennem deres flerledsvalgte organisationschefer har på de offentlige fonde, der samfundsøkonomisk virkeligt er af sværvægtsklassen: *ATP* og *Den sociale Pensionsfond*.

Magt med ni nuller bagefter

Penge er magt, siger et gammelt ord. Et milliardbeløb er altså magt med ni nuller bagefter – og det har derfor været nærmest uundgåeligt, at der er opstået en indædt kamp om, hvem der skal bestemme over de mange milliarder i de store offentlige pensionsfonde.

Kampens mest nærliggende genstand er de „indefrosne“ dyrtidspenge, der forvaltes af ATP. Indtil 1. september, da ordningen udløb, har staten indbetalt i alt ca. 7 milliarder kr. i overskydende dyrtidsportioner til godt to millioner lønmodtagernes pensionskonti hos ATP. Med påløbne renter – og det løber jo stærkt, med 14-15 pct. om året – drejer det sig nu om nær ved 10 milliarder kroner. Og striden gælder da, hvem der skal forvalte pengene, indtil de skal udbetales som pensioner: En nogenlunde neutral ATP-bestyrelse? – ledelserne af LO og af funktionær- og tjenestemandsoverenskomsternes toporgan FTF? – eller skal milliardernes egentlige ejere, de enkelte lønmodtagere, selv have en slags direkte medindflydelse?

Sådan illustrerer tegneren lidt forenklet, hvordan ATP-fonden havde anbragt sine midler ved udgangen af sidste år. Størsteparten af pengene anbringes i obligationer, men op til 25 pct. kan placeres i dagligt børsnoterede aktier. Det gør ATP til en kolossal magtfaktor på det danske aktiemarked, selv om fonden højst må eje 15 pct. af aktiekapitalen i det enkelte selskab (en grænse der allerede er nået i en række danske storselskaber – hvilke kan offentligheden ikke få at vide). Fra kooperativ side har man iøvrigt rejst spørgsmålet om, hvorfor kun aktieselskaber og ikke kooperationer kan få gavn af fondens store kapitalinvesteringer.

Den aktuelle strid drejer sig nok om disse dyrtidsmilliarder; men den rækker også videre til, hvordan der skal gøres godt med de yderligere 11-12 milliarder kr., der er opsamlet i ATP-fonden med dennes oprindelige formål for øje, nemlig tillægspension. Størsteparten af disse penge er anbragt passivt i obligationer, men indtil 25 pct. (indtil 1977 var det kun 15 pct.) kan anbringes i aktier.

Dette giver naturligvis mulighed for indflydelse, selv om ATP ikke må kontrollere mere end 15 pct. af aktierne i det enkelte selskab. ATP er herved blevet en stormagt på kapitalmarkedet, og at denne indflydelse ikke hidtil er blevet anvendt, siger intet om, hvad den kan blive i fremtiden. De nævnte procentgrænser kan ændres ved lov, som de

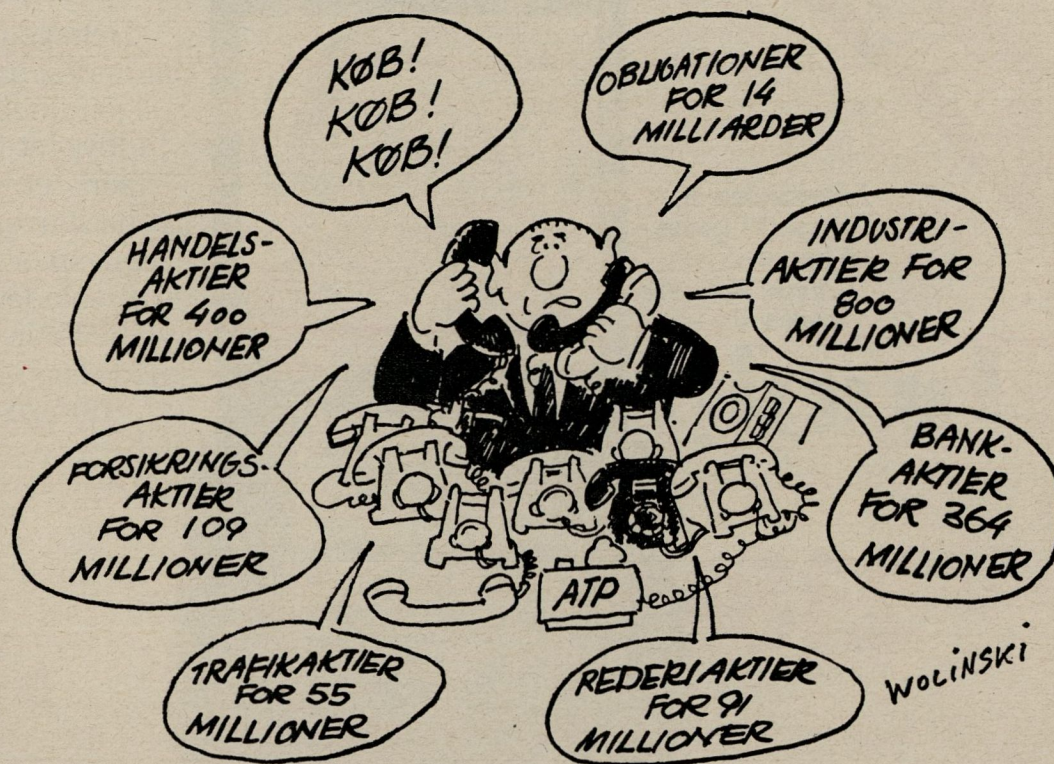
før er blevet det, og der kan blive fastsat nye spilleregler af ATP's bestyrelse, som består af ligelig repræsentation for arbejdsgivernes og lønmodtagernes organisationer samt én repræsentant for finansministeren.

Disse fonde er således blevet til et ømfindeligt politisk magtproblem, alene fordi de er blevet så store. Fra den enkelte „medejers“ synspunkt kan dette forekomme næsten utroligt. En enkelt dyrtidsportion, af dem der nu er hobet sammen hos ATP, udgør normalt 104 kr. pr. måned. Det månedlige, ordinære ATP-bidrag pr. lønmodtager er kun 36 kr., hvoraf arbejdsgiveren betaler de 24, lønmodtageren selv 12 kr. Og de mennesker, der er begyndt at modtage tillægspension fra ATP, føler sig næppe imponerede over beløbenes størrelse.

40 milliarder til private pensioner

Millioner af bidrag gennem lang tid og en høj forrentning har ligeledes gjort *Den sociale Pensionsfond* til et milliardforetagende. Gennem hele dette årti er et par procent af vore skattepligtige indtægter blevet opkrævet til denne fond (af nogle kaldet *Den særlige Pensionsfond*). I det hele taget er vort sprog slapt på dette område: nogle fonde er officielt fælleskøn, andre f.eks. Carlsbergfondet og Det kommunale Momsfond er intetkøn, og i flertal kan man sige fond, fonds eller fonde). Skatteydernes særlige bidrag til denne sociale pensionsfond udgør i 1979 3,1 milliarder kr., og den har desuden en renteindtægt på 2,6 milliarder. Ved årets udgang når fondens formue op

ATP - EN STORMAGT PÅ KAPITAL-MARKEDET

Vær lidt grovere. Spis Fiber Sund.

Mangelen på plantefibre giver os mavebesvær og problemer med fordøjelsen - og går dermed ud over vort velbefindende.

Derfor er det vigtigt, at du får det nødvendige tilskud af plantefibre! De er lige så vigtige som vitaminer.

Fiber Sund er et rent naturprodukt - sprød hvedekliid sødet med tørrede dadler. En ideel kombination af plantefibre og frugtfibre. 3-4 spsk. dagligt dækker behovet for fibre.

Segner vore børn under de anonyme pengebjerge ?

Fortsat fra side 59

på 23,7 milliarder kr., og alle disse penge er der købt obligationer for.

Ved siden af disse offentlige mammut-fonde fremvokser imidlertid en række private pensionsfonde, som især rummer erhvervslivets funktionærer og selvstændige. Det er altså en talmæssigt begrænset skare; men da det månedlige pensionsbidrag her ofte vil være på omkring 15 pct. af lønnen, bliver det alligevel til mange penge.

Sådanne private pensionskasser har en formue på i alt ca. 20 milliarder kr. Hertil skal endda lægges de pensionsordninger, som har

milliardbeløb bundet i forsikringsselskaber og hos banker og sparekasser. Måske tilsammen lige så mange penge.

Til alle disse milliardtal burde for fuldstændiggørelsens skyld lægges værdien af de (endda pristalsregulerede) pensioner, der er sikret tjenestemænd hos staten, kommunerne m.v. Nogle har gættet på et tal af størrelsen 18-20 milliarder kroner, men det er rent gætteværk, og nogen fondsdannelse herfor findes ikke.

Forholdet er imidlertid med til at anskueliggøre det store samfundsproblem, som de omfattende og massive pensionsordninger vil stille os over for i løbet af de kommende årtier:

Et uoverskueligt „forsørgelsesproblem“

Når den enkelte sikrer sig en pensionsordning, er det et rent privatøkonomisk problem: Hun eller han giver afkald på en kontant indtægt nu og sætter pengene til side for (med renter) at have så meget mere at råde

Brugsen

Julemanden er ekspert i gaver - så han ved nok hvad han selv ønsker sig

hugin

238,-
Netto kontant

Hugin Super 900

Behagelig og effektiv barbering med rundt skær i det dobbelte skærehoved.

Indbygget hårtrimmer, som let indkobles, mens shaveren arbejder.

Kniven er i rustfrit stål - skærebladet er ren nikkel.

Shaveren leveres med elegant etui med spejl. 110/220 volt.

over i årene som pensionist. Men når hundredtusinder gør det samme – ja, når hele befolkningen gør det igen – Den sociale Pensionsfond og ATP – så bliver det til et fremtidigt problem af samfundsøkonomisk format.

Hermed har nemlig fremtidens pensionistklasse sikret sig et forbrug, der er væsentligt større end det, pensionisterne som gruppe betragtet har i dag. Derfor opstår et endnu uoverskueligt „forsørgelsesproblem“: I de kommende årtier skal de, der aktivt arbejder i erhvervslivet, skabe værdier nok til at forsørge ikke blot sig selv, men også en pensionistklasse, der har voksende milliardformuer at bruge løs af. Og desuden skal de betale af på udlånsgælden.

Dette er endda ikke hele historien. Der vil samtidig blive forholdsvis færre erhvervsaktive i Danmark, altså færre om at frembringe den nødvendige produktion.

I dag er forholdet groft taget således: Af hver 20 danskere er de 11 i de aldersklasser, der kan regnes for den erhvervsaktive alder.

Disse 11 skal gennem deres produktion så at sige forsørge sig selv samt 6 børn og unge (under uddannelse) foruden 3 pensionister. I år 2000 vil forholdet være forskudt ganske føleligt: Af hver 20 danskere vil til den tid kun 9 være i de erhvervsaktive aldersgrupper, mens 7 af de 20 vil være børn og unge under uddannelse, og 4 vil være pensionister.

Det er altså fremtidens store problem: Der bliver flere pensionister, og med diverse pensionsfonde i ryggen mener de hver for sig at have sikret sig en væsentlig højere levestandard end den, der gælder for gennemsnitspensionisten af i dag.

Livsnødvendigt for byggeriet

Opsamlingen af de store pensionsfonde kan altså fremkalde vanskeligheder for samfundets økonomi i løbet af de kommende tiår. Men pensionsordningerne er samtidig blevet en af de vigtigste veje til opsparing i vore dage. En del af disse penge går direkte ud i byggeri; der er f.eks. pensionsfonde, som opfører boligblokke, og forsikringselskaber, som tilsvarende anbringer langsigtet kapital i butikcentre.

De fleste af pensionsmilliarderne anbringes imidlertid i de obligationer, som realkreditens institutioner (kreditforeningerne) sælger for at skaffe penge til byggeriet af bl.a. boliger, fabrikker og landbrugsbygninger. ATP og Den sociale Pensionsfond, forsikringselskaber og pensionskasser er langt de største købere: I 1978 overtog de tilsammen for over 17 milliarder kr. obligationer, dvs. to trediedele af det samlede udbud.

Det er næppe for meget sagt, at uden disse massive køb kunne obligationerne ikke sælges, byggeriet altså ikke opretholdes. Men også i en anden sammenhæng ville det have stærke virkninger, hvis denne opsparing til pensionsformål ikke fandt sted: Befolkningens aktuelle købekraft ville da være væsentlig større (selv om pengene jo da ville blive beskattet med 50-

60-70 pct.). Dermed ville Danmarks underskud over for udlandet formentlig vokse.

Man kan diskutere, om vi i princippet har indrettet os på den fornuftigste måde. Men som det er nu, tjener pensionsordningerne altså det dobbelte samfundsøkonomiske formål: at opretholde byggeriet og at lægge en dæmper på forbruget, og dermed på valutaforbruget til import.

Forholdet antyder, hvor svært det ville være at gribe ind over for pensionsfondenes vækst. Den nødvendige opsparing i det danske samfund er rent faktisk gjort afhængig af pensionsfondenes trivsel. Når man ikke har andre opsparingsformer at sætte i stedet, fungerer det hele i virkeligheden kun så længe, pensionsopsparingen stadig vokser. Og dette er måske kun som en udskydelse af problemet – der som nævnt vil melde sig med fuld styrke i løbet af få årtier, når pensionsfondenes milliarder for alvor begynder at forfalde til udbetaling.

MOGENS KORST

Brugsen

Mini Risk beskytter ikke blot den sarte hud -men også vores miljø!

Mini Risk er Brugsens serie af miljøvenlige vaske- og toiletartikler med fuld varedeklaration og uden unødvendige tilsætningsstoffer som parfume, farvestoffer eller optisk hvidt.

Mini Risk er fremstillet af så få enkle komponenter som muligt – ikke blot for at beskytte den sarte hud -men også vores miljø.

Mini Risk håndsæbe
100 g
2.95

Mini Risk saæbe tvål
17.25
pris pr. 100 ml 39.20

Mini Risk antiperspirant
virker hæmmende på sved og svedlugt.
pH-værdi 4.5.
Roll-on med 44 ml
1.75
pris pr. 100 ml 39.20

Mini Risk shampoo
pH-værdi 4.5.
Flaske med 1/4 liter
9.25
pris pr. liter 37.00

Mini Risk hudcreme
pH-værdi ca. 7
pris pr. 100 g 16.81

Brug Brugsen

© copenhagen press

forbruger SIDEN

Redigeret af Ellen Munkgaard

Lov om citrusfrugter

Skallen på appelsiner, citroner og andre citrusfrugter bliver i reglen af eksportørerne behandlet med midler mod mug og skimmel. Denne overfladekonservering skal butikkerne nu give oplysning om gennem mærkning eller skiltning. Det kræver miljøministeriet i en bekendtgørelse, som desuden angiver, hvilke stoffer der må forekomme og i hvor store mængder.

Loven medfører ikke større ændringer for Brugsen, hvis citrusfrugter allerede i nogle år har været mærket med ordene „Behandlet med mughæmmende middel. Skallen bør ikke spises rå“. Nu ændres ordlyden blot i overensstemmelse med ministeriets bekendtgørelse til „Overfladekonserveret“. FDB er gået med til at slette advarslen, fordi den nye lovs grænser for konserveringsmidlerne sikrer, at skallerne uden betænkelighed kan anvendes i mad, og Statens Levnedsmiddelinstitut fremhæver, at mærkningen ikke er tænkt som en advarsel, kun som en oplysning på linie med andre om tilsætningsstoffer.

Banan-kontrol

Banener er også omfattet af de nye regler for overfladekonservering, men undtaget fra kravet om mærkning, fordi bananskræller ikke spises hverken i mad eller rå.

Både Brugsens citrusfrugter og bananerne er som hidtil under rutinemæssig kontrol af FDB's centrallaboratorium, der sikrer, at grænserne for konserveringsmidler overholdes.

Slukker selv

Levende lys, bånd og tørre grene er en risikabel sammensætning, og decembers traditionelle hyggespredere,

adventskransen, juledekorationerne og selve juletræet kan blive uhyggelige brandmaskiner, hvis man ikke passer på. Risikoen kan dog begrænses noget med selvslukkende lys, og det har Brugsen i år større udvalg af. Helt nyt er knudrede, hvide „snelys“ til 6,95 for to stk. på 27 cm. Glatte lys i samme størrelse fås hvide, røde eller lilla til 7,65 for seks. Med adventslysene følger i år pyntebånd (6,85 for fire) og juletræslysene er blevet kraftigere.

Sneskader

Dåsesne på ruderne er også populær pynt i december. Men det må absolut frarådes at sprøjte julesne på forsatsvinduer af plexiglas, da de kan få varige skader af opløsningsmidlerne i sneprodukterne.

Risengrød fra fryser

Dybfrost-risengrød vil traditionens vogtere måske anse for et alvorligt anslag mod gammel skik. Men for dem, der gerne vil spare tid eller måske undgå bekymringer for, at julegrøden skal brænde på, er Brugsens dybfrosne risengrød i kogepose en vel-smagende løsning. Posen lægges i en gryde med kogende vand, og når vandet atter koger, skal grøden koge cirka 15 minutter fra op-tøet og 25 minutter fra frosen stand. Prisen er 6,95 for 600 gram risengrød. Det rækker til 3 portioner, dog næppe hvis grøden serveres som eneste ret på en grøddag.

Bulgur

I det tyrkiske køkken spiller knuste hvedekærner, bulgur, nogenlunde samme rolle som ris. Derfor har nogle Brugser oprindelig taget bulgur ind af hensyn til gæstearbejdere. Produktet var dog i forvejen også kendt af vegetarer, og efterhånden var interessen så stor, at Brugsen nu har besluttet at forhandle det i pakninger med dansk tilberedningsanvisning. Den er trykt i Tyrkiet og rummer derfor visse sproglige overraskelser, blandt andet foreslås det at røre med en hulske. Meningen er dog klar nok. Bulgur tilberedes omtrent som pilaff-ris – kommes i en gryde med lidt smeltet smør, tilsættes vand eller suppe, koger 10 minutter og står

derefter og trækker cirka 10 minutter under låg. Bulgur kan serveres alene, som tilbehør eller med kød og grønsager iblandet.

Bulgur fås i to udgaver – naturel og med tomat. Begge koster 2,95 for en pakke med 250 gram. Det rækker til 4 personer, så bulgur er billig mad og ernæringsmæssigt mere værdifuld end ris, fordi indholdet af både protein, kalk, jern, B₁ og B₂ vitamin er højere end i ris – også de brune, som bulgur nok minder mest om med sin saftige konsistens og lidt nøddeagtige smag.

Bouillon i blokke

Bulgur får naturligvis mest smag, hvis den tilberedes med suppe, og det kan udmærket være Brugsens oksebouillon i terningform. Den koster 3,25 for en pakke med seks terninger (netto 70 gram), der hver rækker til 1/2 liter suppe.

Spaghetti fra Tyrkiet

Ikke al hvede i Tyrkiet bruges til bulgur. Brugsen importerer også tyrkisk spaghetti. Den fås i pakker med 500 gram til 3,95, mens Brugsens italienske spaghetti findes i 1 kilos pakker til 7,85. Kiloprisen er altså omtrent den samme, og kvaliteten er ens. Begge er fremstillet af den hårde Durumhvede, der regnes for den bedste til spaghetti.

Pasta-former

Kær kost har mange former, og spaghetti er kun et af de mange produkter, som italienerne med et fællesnavn kalder *pasta* – dej. I alt findes der omkring hundrede faconer på pasta, hver med deres navn. Ti af dem, alle små, indgår i en pasta-serie, som nu fås i Brugsen til enhedsprisen 4,95 for 500 gram. Her er stjerner, rør, konkylier, muslinger, hjul, skruer, horn, båndstykker, alle festlige og sjove, men den sikreste favorit blandt børn og barnlige sjæle må blive de små bogstaver, som især er beregnet til at komme på suppe.

På emballagen, der er ens for dem alle, er deklaration og tegninger med kogetid angivet for de forskellige former. Udmærket, men desværre ret ulæseligt, fordi det står trykt med grønt på gennemsigtig bund. Det vil blive rettet i næste oplag af emballagen.

Et bæger mere

Samtidig med, at Brugsens minarine kom i den nye udgave med mælkeprotein ændredes emballagen til et 250 grams bæger. Flere forbrugere har imidlertid ønsket at få den nye minarine i 400 grams bægre. Ønsket vil blive opfyldt hen omkring juletid. Prisen bliver 4,15, mens 250 grams bægret, der bibeholdes af hensyn til mindre husholdninger, fortsat koster 2,95. I kilopriser bliver det 10,38 for minarinen i det store og 11,80 i det lille bæger.

Der har også været spørgsmål om prisforskellen på den nye og den udgåede minarine. Den nye er dyrere. FDB's margarinefabrik oplyser, at det skyldes mælkeproteinet, som i den nye udgave har erstattet en del af vandet.

Let og lunt

Varmt undertøj er aktuelt i disse energisparetider, og skal det være både varmt og let er ulden uovertruffen. Derfor har Brugsen nu i sit sortiment indført en serie dameundertøj i kamgarn – halvt uld og halvt bomuld. Det er ubleget og tåler maskinvask ved 40°. Serien er i øvrigt ganske enkel, faconstrikket med et lille hulmønster. Der er to modeller i trøjer, en med brede og en med smalle stropper, mens benklæder fås med ben eller i trussefacon med høj talje. Kamgarndundertøj findes fortrinsvis i Kvickly og Brugser med tekstilafdeling. I størrelserne 38-46 koster trusserne 26,50, og i størrelserne 48-50 er prisen 29,50, mens seriens øvrige dele i tilsvarende størrelser fås til henholdsvis 34,85 og 37,85.

Ruller og forme

Et bagesæt indgår nu også i Brugsens udvalg af varedeklareret legetøj. Måske var det en idé til gave-julekalendere, så børnene kan have glæde af det til julebagningen. Sættet, der koster 16,85, kan meget vel deles op i flere gaver til et par søskende, for det omfatter to kageruller af bøgetræ, to kageforme af aluminium og en figurform. Opskrift til kagefigurer følger med. Men den kan i øvrigt også findes på FX-siden (s. 64), hvor en ny kagebog fra Brugsen omtales.

Yderst til venstre:
Brugsens eget mærke i oksebouillon-terninger fremstilles i Italien.

Billedet i midten:
Den dybfrosne risengrød er emballeret i kogepose, så man undgår problemer med påbrænding.

◀ Bagesættet er beregnet til børn fra 4 års alderen.

◀ To af delene i Brugsens kamgarnsundertøj, som også omfatter trusser og en trøje med brede stropper.

▲ Selvslukkende lys gør juleudsmykningen mindre risikabel.

Herunder til venstre:
Bulgur – knuste hvedekærner, der kan tilberedes som pilaff-ris.

De ti varianter i Brugsens pasta-serie. Kogetiderne er for de tre grupper fra venstre: 8-10 min., 10-12 min., og 11-14 min.

▲ Citrusfrugterne – ny lov kræver mærkning om overfladekonserveringen.

Kagebog

Kager er det forlokkende emne for femte bind i serien af små kagebøger fra Brugsen. Så det passer fint, at udgivelsen falder sammen med kagebagningens højsæson. I *Kager fra Brugsen* findes opskrifter på brune kager, klejner, pebernødder og alt hvad et juleherte ellers kan begære plus mange andre kager, som er aktuelle året rundt. Småkager og store bradepandekager, lagkager, roulader, kager til kaffe og te, kager til dessert og også bagværk uden sukker som madtærter og forskellige former for ostebro. Der er billige kager og nogle fyldt med dyre sager som mandler og marcipan. Meget nemme og lidt mere krævede opskrifter. Ialt omkring 130 forskellige slags – dog ikke gærbrød, som allerede har fået et særskilt bind, *Gærbrød fra Brugsen*.

Kager fra Brugsen har ligesom forgængerne i serien næringsberegninger til opskrifterne og til indledning et afsnit om ernæring illustreret med madpyramiden. Kager falder ganske vist uden for pyramidens sunde program, men man skal heller ikke blive fanatisk. Hvis man ellers i det daglige følger madpyramiden, må der

ind imellem være plads til at skeje lidt ud fra det sunde, mener de to eksperter fra FDB's prøvekøkken, *Hanne Flensborg Thomsen* og *Anne Skovgaard-Petersen*, der har redigeret både kagebogen og

seriens tidligere bind om kød, grønsager, frugt og gærbrød.

I kagebogen som i de øvrige bind bidrager *Jes Buusmanns* fotos til den smukke helhed, der ikke bliver

mindre tiltalende af den beskedne pris – 10 kr. Det samme koster seriens andre bind i Brugsen.

Fra kagebogen er her gengivet to opskrifter, der snart kan blive brug for.

Kagefigurer

150 g (2½ dl) farin
250 g (1¼ dl) sirup
150 g margarine
1 tsk. ingefær
3 tsk. kanel
½ tsk. nelliker
2 tsk. natron
1 æg
ca. 550 g (9 dl) Safir mel.
Glasur:
1 æggehvite
ca. 150 g (3 dl) flormelis.

Farin, sirup og margarine smeltes sammen i en gryde. Krydderier og natron røres i. Massen afkøles til den er lunken.

Æg og mel røres i, og dejen æltes sammen.

Dejen hviler i køleskabet til næste dag eller længere.

Hvis dejen ligger i køleskabet i længere tid, tages den ud nogle timer, inden den skal bruges, og æltes igennem, inden den rulles ud.

Dejen udrulles i ca. ½ cm tykkelse og udskæres til figurer.

Bagetid: Ca. 8 min. ved 200°. Lad kagerne stå et øjeblik på pladen, inden de lægges til afkøling på bagerist.

Glasur:

Æggehvite og flormelis røres sammen.

Glasuren skal være så stiv, at den beholder formen, når man tegner med den.

Glasuren sprøjtes ud på kagerne gennem et kræmmerhus af smørbrødspapir med et meget lille hul.

Energi: 21210 kilojoule (5070 kalorier) fordelt på 6 procent fra protein, 24 procent fra fedt og 70 procent fra kulhydrat.

Tips: Honning- og sirupskager er ret seje, når de er nybagte.

Kagerne skal helst stå mindst 1 døgn, inden de spises. Honning- og sirupskager kan opbevares i plastpose 2-3 uger.

Honningkage med fyld

450 g honning
125 g (2 dl) farin
125 g margarine
3 æg
2 tsk. kanel
1 tsk. ingefær
½ tsk. nelliker
1 tsk. hjortetaksalt
1 pose (40 g) sukat
1 pose (40 g) syltet appelsinskal
50 g smuttede, hakkede mandler
500 g (8½ dl) Safir mel.

Honning, farin og margarine varmes i en gryde og afkøles lidt.

Æggene røres i. Krydderier, hjortetaksalt, sukat, appelsinskal, mandler og mel blandes og vendes i dejen. Hældes i en lille bradepande (ca. 20×30 cm).

Bagetid: Ca. 1 time ved 175°.

Energi: 21460 kilojoule (5130 kalorier) fordelt på 7 procent fra protein, 27 procent fra fedt og 66 procent fra kulhydrat.

Juletid er Timextid

1. 199,-

2. 358,-

3. 338,-

4. 198,-

5. 119,-

6. 119,-

1. Pige/dameur. Gulddublé.
Almindeligt optræk. Overtræksikret.
2. Herre LCD digital. Chromstål.
6 funktioner. Konstant visning af
timer/min./sek. eller dato.
Tryk for skift til måned og natlys.
3. Dame quartz. Gulddublé. "Rocking
motor" med ultra lydsvag gang.

TIMEX®
Verdens mest købte ur.

4. Herre quartz. Chromstål. Dag/dato.
Præcis gang.
5. Stor og talstærk. Chromstål.
Overtræksikret. Almindeligt optræk.
Sekundviser og store tydelige tal.
6. Lille og talstærk. Chromstål.
Overtræksikret. Almindeligt optræk.
Sekundviser og store tydelige tal.

Børnenes kirke

Kirken skulle være børnenes kirke. Men de kommer der ikke ret meget og føler sig sjældent velkomne. Foran børneårets afslutning udtaler to religionspædagoger og en sognepræst sig om, hvorfor det er sådan, og om, hvad de mener, der bør gøres for at skabe en børne- og familievenlig kirke.

af EVAN-TH. VESTERGAARD

„– Og om børnene siger han: „Lad de små børn komme til mig; dem må I ikke hindre, for Guds rige hører sådanne til.“ – Hvem kender ikke de berømte Jesus-ord, udtalte lang tid før FN tænkte på at erklære 1979 for børneår.

Men er børnene også velkomne i kirken? Og føler de sig velkomne? „I kirken kan man ikke føle, at man hører til, for man sidder bare og glør,“ siger et lidt større barn, en 14-årig, der har gået til konfirmationsforberedelse.

Det er en kendt sag, at hvis der er noget i samfundet, der er beregnet på voksne, så er det kirken, og kirkegængerne skal da også søges blandt de ældre årgange. Som én af kirkens egne folk har sagt det: „Der er næppe en almindelig søndag flere mindre børn til højmesse, end der er børn på de danske alderdomshjem uden for besøgstiden.“

Umulig situation

Men kirken er altså pr. definition børnenes kirke, og der kan da også i disse år iagttages en voksende forståelse for problemerne omkring børn og kirke. Man har på både officielt og uofficielt plan sat et stort arbejde i gang for at få problemerne kulegravet, og flere religionspædagogiske eksperter arbejder på at gøre børnenes kirke mere børnevenlig.

En af dem er seminarieadjunkt Edith Aller, selv mor til tre og kandidatstipendiat med børns religiøse sprog som speciale. For hende

starter hele problemet ved den kristne opdragelse. Den flyder. Er det kirken, skolen eller hjemmet, der skal tage sig af den? Skolen er det i hvert fald ikke mere. Den nye folkeskolelov af 1972 er den første i den danske historie, der i sin formålsparagraf ikke nævner kristendomsopdragelsen.

Men kan og skal man overhovedet give børnene en kristen opdragelse?

– Det kommer an på, hvad der menes med „man“, siger Edith Aller. – Jeg tror, vi har den skole, vi fortjener – det vil sige den skole, der afspejler samfundets „holdningsblanding“ eller måske snarere holdningsløshed – det vi med et fint ord kalder den pluralistiske skole. Det kan ikke være anderledes.

– Men hvis der med „man“ menes de hjem, der har ladet deres børn døbe, så stiller sagen sig helt anderledes. I konfirmandklubben er der børn, der skal konfirmeres, fordi deres forældre ønsker det. Men forældrene har aldrig selv vist børnene, at kristendommen spillede den mindste rolle for dem. Det er og bliver en umulig situation at sætte et barn i.

– Er forældrene overhovedet i stand til at give børnene en kristen opdragelse?

– Både – og. Mange forældre i dagens Danmark ved i grunden ikke selv, hvad kristendom er, og hvordan den kan leves, så der er et enormt stort behov for un-

Dramatik i mange former indgår i voksende udstrækning i Kirkens børne- og ungdomsarbejde. Billedet her er fra kirkespillet „Langfredag“ opført af elever fra Lucas-kirkens søndagsskole i København.

er mest for voksne

dervising og samtaler om børn og kristen opdragelse – et behov, som mange flere menighedsråd burde erkende og gøre noget for at opfylde.

Alt for mange voksne mener jo, at en kristen opdragelse, det er noget med at udstede en række forbud og påbud, noget med at holde lange prædikener og så i øvrigt holde både børnene og sig selv borte fra verden. Men det er ikke kristen opdragelse.

Gud og hverdagen

– *Hvad er kristen opdragelse så?*

– Det er at lade Gud være en naturlig del af hverdagen – og så for resten gå ud og gøre noget ved tingene i tilid til, at vi er sat her for at leve livet til glæde for vore medmennesker og os selv.

At være kristen forælder vil sige at sidde i skolenævnet og slås for en bedre skole. Det vil sige at stemme på et politisk parti, der vil støtte de svage i samfundet, herunder børnene. Og så videre. Og så vil det naturligvis sige, at man ikke lægger skjul på over for børnene, at modet og kræfterne til det hele, dem henter vi om søndagen i kirken.

– *Hvordan bliver Gud en naturlig del af hverdagen i et hjem?*

– Ja, det er svært, det vil jeg gerne indrømme, for det bliver så let til noget med for mange ord. Hvor har jeg tit ønsket, at der var et sted, allerhelst i den lokale sogne-menighed, hvor vi kunne hente støtte og gode råd til opdragelsen af børnene, foruden masser af lejlighed til muntert, kristent samvær med andre familier. Så lyk-

kelige har vi ikke været hos os. Vi har selv måttet finde ud af det.

Da børnene var små bad vi aftenbøn med dem, og vi beder stadig bordbøn. Men jeg tror, at det er lige så vigtigt, at den kristne synsvinkel drages ind i de daglige samtaler, og det, hvad enten de drejer sig om sidekammeraten, naboens nye bil eller bådflugtningene. I en kristen opdragelse må liv og lære altid høre sammen. Man kan ikke takke Gud for maden, bede for dem, der ingen mad har – og så have to-tre biler i garagen.

– *Dine børn er 14-18 år, så du må jo kunne måle resultaterne af jeres opdragelse; er resultatet, som I ønskede det?*

– Det har jeg meget svært ved at svare på. Den ældste kommer ikke i kirken. Jeg vil indrømme, at det ville jeg gerne, han skulle – samtidig med, at jeg godt forstår ham. For i hele hans barndom har kirken aldrig vist ham, at det betød noget, at netop han kom, at han var en del af et ægte fællesskab. Han skulle bare sidde stille og kigge ind i nakken på de voksne foran ham.

– *Kan kirken overhovedet gøres børnevenlig?*

– Ja, både børne- og familievenlig. Vi ser det i vores kirke, Bistrupkirken i Hjørring, hvor der på et eneste år er vokset et virkeligt menighedsfællesskab op, der prøver at inddrage hele familien. Her er børneklub med 75-80 børn, hvor de voksne er sammen med børnene på deres præmisser, både til hobbyaktiviteter og til gudstjeneste. Og her er festlige og alvorlige familiegudstjenester, hvor alle kan være med, fordi meget er gjort billed-

ligt. „Jesus er verdens lys“, siger det barn, der har fået lov at tænde det store alterlys, der er sat ned på gulvet, så barnet kan nå. Det er anskuelighedsundervisning, og det er gudstjeneste. Og kom så ikke og fortæl mig, at de voksne ikke kan få noget ud af det, når det er for børn. Der er mange, mange voksne, der kun kommer i kirken, når der er familiegudstjeneste. Jo, for så kan de også være med og føler sig ikke kirkefremmede, slutter Edith Aller.

Helt unaturligt

„Gudstjenesten er den kristne menigheds centrale livsyttring“, siger cand. theol. Kaj Mogensen, der er lektor i kristendomskundskab ved Danmarks Lærerhøjskole. Han har gennem flere år arbejdet med problematikken børn og gudstjeneste. Mener han, Folkekirken er børnevenlig?

– Gudstjenesten er i hvert fald ikke børnevenlig nok, siger Kaj Mogensen. – Den danske højmesse er efter min mening en god gudstjenesteordning, men den er i det store og hele beregnet for voksne. For det første er gudstjenesten som regel for lang. For det andet spiller den teologiske prædiken en for stor rolle, og for det tredje siges der simpelt hen for meget, som børn og unge ikke forstår eller forbinder med noget. Forældre, der har prøvet at tage mindre børn med til gudstjeneste, oplever det ofte som noget af et mareridt.

– *Hvorfor har man ikke indrettet gudstjenesten på børn?*

– Det kan hænge sammen med, at vi – til trods for

barnedåben – ikke regner dem for „rigtige kristne“. Men det er i bund og grund en forkert tankegang. Det er dåben, der gør os til kristne og ikke noget som helst andet. Hvis vi altså for det første virkelig tager børnene alvorligt som kristne mennesker, og for det andet tager gudstjenesten alvorligt som det kristne livs centrum og udgangspunkt, ja, så er det fuldstændig unaturligt, at der er et skel mellem børnene og menighedens gudstjenesteliv. Gudstjenesten må være for alle kristne, og derfor er det urimeligt, at den specielt er indrettet for voksne.

Meget kortere

Løsningen på problemet er efter min mening ikke at lave særlige børnegudstjenester. Derimod skal man arrangere familiegudstjenester. I princippet burde hver gudstjeneste selvfølgelig være en familiegudstjeneste, men det er sikkert urealistisk at forestille sig, at det kan gennemføres. Jeg mener så, at der bør være to gudstjenestetyper i Folkekirken. For det første den „almindelige“ højmesse, der sikkert ikke behøver de store ændringer. For det andet nogle regelmæssige familiegudstjenester.

– *Hvordan skal en sådan familiegudstjeneste udformes?*

– Det er vigtigt, at familiegudstjenesten får en nogenlunde fast og stilfærdig form. Den kan følge højmessens form i store træk, men den skal være kortere. Mange bønner må skrives om. Der må vælges bibeltekster, der kan fortælles i stedet for at blive læst op. Der kan

Brugsen

Luma farve-tv med indbygget fremtid

Alt tyder på at TV via satellit og kabel om få år er en realitet og 16 kanaler en selvfølge, så alle i dette land kan få glæde af

de mange nordeuropæiske programmer.

Så har du lyst til at glæde familien med et farve-TV nu til jul, er det klogt at vælge et med indbygget fremtid. Luma 26" LF H 90 har 16 kanaler, automatisk kanalhukommelse, digitalur, 10 watt Hi-Fi højttaler, video-tilslutning og sidst, men ikke mindst elektronisk kanalvælger, så du kan betjene alle 16 kanaler fra lænestolen. Luma er Brugsens eget mærke.

Af lige så høj kvalitet som de store europæiske. Prisen er bare lille, fordi Luma er indkøbt på sam-nordisk basis til alle nordens brugere.

Teak eller palisander. Kontant 7.395,-

Rate-eksempel: Udb. 1.710,- 24 mdr. à 285,- Ialt 8.550,-

Der er 3 års billedrørsgaranti.

Og skulle du få brug for det, er det altid muligt at få fat i en højt kvalificeret tekniker fra vor landsomfattende serviceorganisation.

Luma

- med indbygget fremtid

Brug Brugsen

Børnenes kirke er mest for voksne

Fortsat fra side 67

veksles mellem børnesalmer og kendte salmer fra salmebogen. Der kan være dåb og nadver, og man skal acceptere, at børn ikke altid kan sidde stille. Endelig skal prædikenen for alt i verden være ganske kort. Mange præster begår den fejl, at de prædiker længe ved familiegudstjenester, fordi de gerne vil forklare alt så udførligt som muligt for børnene. Men det er forkert. Præsten må lære at forstå, at kristendommen ikke blot er teologiske og intellektuelle udredninger, men i ligeså høj grad en umiddelbar oplevelse af en fortælling. Hvis præsten fortæller den bibelske historie og ganske kort forsøger at sætte den i relation til vores dagligdag, så må det være nok, slutter Kaj Mogens.

I øvrigt betoner han, at *holdningsændringer* omkring børns og unges plads i menigheden er lige så vigtig som gudstjenesteændringer. Men han er, som Edith Aller, bange for alt for megen „omklamrende, sentimental og påduttende“ kristelig opdragelse.

Tøndeslagning og gudstjeneste

Et er de folk, der præger Folkekirkens børnesyn med teoretiske studier, noget andet præsten, der står i det praktiske arbejde til dagligt.

Jørgen Børghlum Larsen er på tredje år sognepræst i de to mindre sogne *Hellevad* og *Ørum* i Vendsyssel. Det er udpræget landsogne, og de tæller i alt 2.500 sjæle. Hellevad er et sogn i vækst, især mange unge flytter dertil, så der er en del børn. – Hvad har præsten og kirken at tilbyde dem?

– Hele kirkens fremtid afhænger af, om det lykkes os i dag at få børnene i tale, siger Jørgen Børghlum Larsen. Derfor forsøger vi at arran-

gere børnegudstjenester og familiegudstjenester. Vi skelner mellem disse to former. Børnegudstjenesterne finder sted lørdag formiddag, og de er helt frie i formen med brug af billeder, samtale og nye sange. Men det afgørende er, at vi efter gudstjenesten samles i præstegårdens have, hvor vi fortsætter samværet. F. eks. holder vi fastelavnslørdrag tøndeslagning og får cacao og boller. Om sommeren er der løb, lege og film.

– *Hvad har den slags aktiviteter med gudstjeneste og kirke at gøre?*

– Det vigtige er, at vi ser dem som en del af gudstjeneste-fællesskabet og ikke blot som underholdende trækpilastre. I forbindelse med børnegudstjenesterne oplever vi virkelig, at gudstjenestens fællesskab fortsætter i et menneskeligt fællesskab efter gudstjenesten. Det er noget, som vi sjældent oplever ved de „voksne“ gudstjenester, så det kan vi lære af. Vi mærker en stadig tilslutning til disse børnearrangementer, sådan at hovedparten af byens børn under 13-14 år er med. Sidst var der 150 børn plus en hel del forældre. Familiegudstjenesterne finder sted om søndagen. De er mere moderate med hensyn til ændringer, men børnene og de unge medvirker altid selv aktivt. Landsognene har på dette område færre muligheder end by-sognene, men muligheder har vi så sandelig altid.

– *Er det muligt at være „børnens præst“?*

– Det er vanskeligt, for ikke at sige umuligt at være lige god som præst over for alle alders- og erhvervsgrupper i et sogn. Vi trænger i høj grad til flere præster i kirken. Ikke mindst miljøpræster. Det er præster, som f. eks. er særligt uddannet til at være præster for børn, for ældre, for studenter, for industribejdere osv. Med hensyn til børnene er det helt uacceptabelt, at kirken ikke har sine egne pædagoger. Hvad angår embeder kører kirken som i middelalderen. Men tiderne skifter, og imens tabes meget på gulvet. Vi må have præster og pædagoger for børnene inden for kirken! slutter Børghlum Larsen.

EVAN-TH. VESTERGAARD

Brugsen

Gaveideer fra Hugin, som hele familien har glæde af i lang tid

Hugin er Brugsens eget kvalitetsmærke for el-husholdningsartikler – og det fås kun i Brugser i Norge, Sverige, Finland og Danmark. Inden vi sender vore produkter ud til forbrugerne, er de gennemtestet i samtlige fire lande. Derfor er vi så sikre på kvaliteten!

Hugin er indkøbt på samnordisk basis til alle Nordens Brugser. Det store indkøb giver naturligvis lavere priser – og det kommer forbrugerne til gode. Derfor kan vi sælge god kvalitet så billigt!

Hugin dampstrygejern

Hugin dampstrygejern har indbygget spray til stækning af tøjet, regulerbar termostat og kontrollampe. Effekt 1000 watt. Fås i gul eller hvid. Netto kontant **185.-**

Hugin mixer

Med bordstativ og skål, som selv roterer, når maskinen arbejder. 3 hastigheder. Leveres med 2 dejkroge og 2 piskeris. Tilsluttes 220 volt. Effekt 150 watt Netto kontant **268.-**
Hugin håndmixer – uden stativ og skål **168.-**

Hugin støvsuger 907

Effektiv støvsuger med sugeevne helt i top. Støvindikator viser, når posen trænger til udskiftning. Automatisk ledningsoprulning, regulerbar sugestyrke, effekt 725 watt – DVN-deklareret. Fås i rød, gul eller grøn med følgende standardtilbehør: Kombineret fuge- og møbelmundstykke, universalmundstykke, tæppe/gulv-mundstykke, stræk slange, 6 meter ledning, aluminiumsforlænger-rør og 5 poser. Netto kontant **895.-**

Eller på rate, f.eks.: udb. 189,- + 8 rater à 94,50, ialt 945,-

© copenhagen press

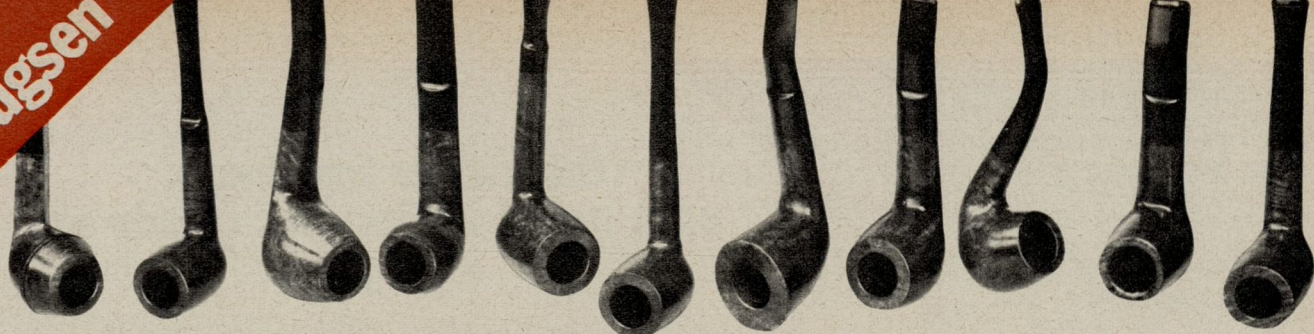
Brug Brugsen

– Ekstra udstyr
Motordrevet tæppemundstykke med roterende børster, som effektivt børster støv, og snavs op fra tæppet. Netto kontant **350.-**

Luftdrevet tæppemundstykke **160.-**

Brugsen

Er du gift med en samler?

Så er det ikke helt uoriginalt at give en god pipe og noget godt tobak til jul. F.eks. en af de franske Winston kvalitetspiber fra det gamle pibehus Jeantet, og en velafbalanceret Baker Street tobak. Et godt sæt, som selv kræsne piberygere vil blive glade for. Du kan vælge mellem 12 Winston piber og 2 Baker Street tobakker. Flakecut for dem der kan li' at nulle og ægte Mixture for dem der ønsker at gå lige til piben. Blandet af den fineste modne Virginia, tilsat ægte Latakia og sort Cavendish. Med en behagelig krydret smag og mild styrke. God jul til dig og din samler!

Winston piber

49¹⁰

Mixture 50 g **12⁵⁰**

Flakecut 50 g **12⁵⁰**

© copenhagen press

Brug Brugsen

EVA skiver det hele - sparer det halve!

Kraftig 110 W motor klarer både pålæg og det hårde danske rugbrød.

EVA har alle de fordele der tæller:

- Finindstilling.
- Aftagelig klinge - let at rengøre.
- Sammenklappelig - fylder kun 12 cm.
- Praktisk ledningsoprul i bunden.

348,-

**økonomi
skære-
maskine.**

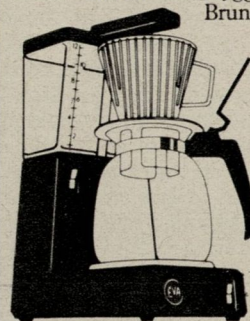
Kontantpris juni 1979 incl. 20,25% moms, forbh. mod cendr.

EVA holde-varm-plade. Sikrer varm kaffe ved bordet til sidste kop kr. **99,50**

Ny robust
EVA - El kødhakker
200 watt
kr. **510,-**

Ny stor 12 kops 1,4 ltr.
EVA økonomi kaffebrygger
Brun kun kr. **298,-**

SESAM luk dig op

Samvirkes børnemagasin redigeret af
Kari Sønsthagen og Torben Weinreich

Indesneet

„Jeg var indesneet på Lille-øen i 14 dage, før jeg kom med en isbryder til fastlandet.“ Sådan fortæller en dreng fra 6. klasse på Borgerskolen i Maribo. Det, han fortæller om, skete sidste vinter, hvor voldsomme snefald isolerede store dele af det sydlige Danmark fra resten af landet.

Værst gik det ud over Lolland-Falster, men også på Sydsjælland og i Sønderjylland var der store problemer.

Det første kraftige snefald kom imellem jul og nytår og varede 4-5 dage. Og så bare fortsatte det. Så sent som 1. maj faldt der sne på Midsjælland.

Og sneede det ikke, så blæste det så kraftigt, at sneen fæg af markerne og hen til træer og huse. Mange veje var lukkede igennem længere tid, og flere steder måtte man hente folk i helikoptere, hvis de skulle på hospitalet. Skoler blev holdt lukkede i flere dage.

Sesam-redaktionen har talt med to klasser, 5. c og 6. b, på Borgerskolen i Maribo om snevejret.

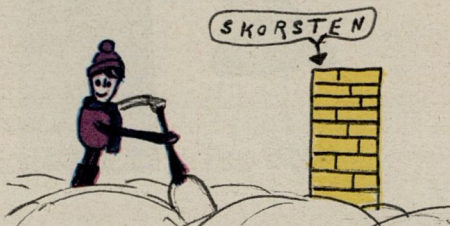
Værst vinteren 78-79

„Der har været strenge vintre før, bl.a. i 40'erne og i 60'erne, men det har ikke været så slemt som denne gang,“ fortæller en fra 6. b. „Et barn som kun var 14 måneder gammelt måtte klare sig 14 dage uden mælk. Folk måtte bage brød selv, fordi brødbilen ikke kom frem, og så måtte vi klare os med den mad, som vi havde i fryseren,“ fortæller en anden fra 6. b.

Brød pr. fly og 13 timer i bil

„Ja, og så fik ismejeriet brød ved hjælp af fly,“ er der en, der husker.

En pige fortæller: „Min far måtte sidde i

– Sådan var der nogle, der havde det på Lolland (tegnet af Claus, der dengang gik i 5. klasse).

13 timer i bilen uden varme. Han kører med øl, og ved Tappernøje kørte bilen fast. Da han fik hjælp til at komme ud af bilen, var det alligevel umuligt at komme hjem, så han måtte overnatte på en kro i flere døgn. Bilen måtte bare blive stående, og øllerne frøs i stykker.“

Branden

„Der var flere gårde, der brændte helt ned, fordi brandvæsenet ikke kunne komme frem. Der var især en bestemt gård, det gik hårdt ud over. Der døde 96 køer. Kun tre overlevede. Mange af køerne måtte de skyde, og ved branden smeltede gummi-hjulene på traktoren.“

Sne i mængder

„Nogle steder nåede sneen helt op til toppen af telefonpælene,“ fortæller en pige fra 5. c. „Helikoptere hentede folk, som sad fast i bilerne rundt omkring. Mine forældre var på besøg i København, da sneen begyndte, og de kunne ikke komme hjem i flere dage. Så var vi børn alene derhjemme og måtte hente mad hos naboen.“

En dreng fortæller: „Militærets bæltebiler kunne heller ikke komme frem overalt.“

Bøde for ikke at skovle

„Her i Maribo var der mange mennesker, der faldt og brækkede arme og ben på de glatte fortove. De, der ikke havde skovlet deres fortove, fik bøder af politiet.“

„Hjemme hos os ødelagde haren alle frugttræerne,“ fortæller en anden pige. „De spiste al barken på de grene, som stak over sneen.“

Nytårsaften

„Det var værst nytårsaften. Hvis vi åbnede døren, fik vi sneen lige ind i hovedet. Strømmen gik også. Far havde gummi-bukser på ned til naboen, hvor vi var til fest. Da vi skulle hjem, gik han foran, og så fulgte vi efter i hans spor. Sneen nåede os til skridtet, og vi kunne ikke se en hånd for os.“ Sådan fortæller en pige.

„Vi måtte grave os ind til købmanden.“

„Jeg var indesneet i otte dage efter nytårsaften hos min farmor, og jeg havde ikke ekstra tøj med, så jeg kunne ikke komme ud og lege.“

„Taget blæste af vores lade nytårsaften, så alt kornet blev ødelagt,“ siger en dreng fra 5. c.

Vanskelige veje

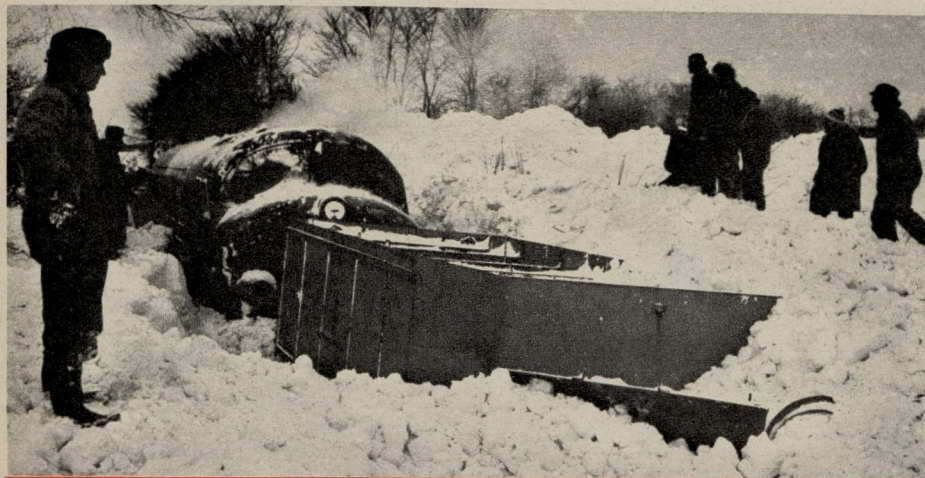
„Brødbilen kørte fast lige uden for hos os. Vi spurgte, om vi godt kunne købe hos ham. Da han sagde ja, var bilen tømt, før han fik set sig om. Vejvæsenet måtte også låne en speciel sneplov i Norge. Men selv den kunne ikke klare sneen her på Lolland!“

Svært at være brugsuddeler

„Vi måtte slæbe varerne på kælk en 200 meter, fordi bilerne ikke kunne komme helt frem til butikken,“ fortæller brugsuddeler Knud Olesen fra Over Vindinge lige nord for Vordingborg. „Det var efter det voldsomme snevej, som begyndte den 28. december. Mælk og brød fik vi ikke en uges tid. Alt vores gær solgte vi med det samme. Folk bagte selv. Og mælk fik jeg fra en gård. Øl og vand kunne vi derimod ikke få gennem længere tid. Bælte-køretøjerne kom med nogle varer til os, frugt og grøntsager og sådan. Hvad vi havde af skovle og kælke solgte vi på ingen tid. Benzin var der jo derimod ikke salg i!“

Og folk kom ikke som sædvanlig og handlede med deres tasker og kurve. Nej, de havde fundet rygsækkene frem, så de kunne have hænderne fri, når de gik.“

– En jernbanesneplov er indesneet vinteren 1978/79 lige uden for Fakse (foto: Villy Pedersen).

De samme problemer som Karl

Pia fra Ringsted har skrevet dette brev, som en slags svar på historien „Okay, så tager vi Karl“. Denne historie kunne man læse på Sesam-siderne i august. Pia gik ud af skolen sidste sommer.

„Jeg er kun en blandt mange, der havde de samme problemer som Karl. Jeg var en lille og spinkel pige, kun god til at undgå bolden . . . Aldrig til at gribe eller kaste. I atletik var jeg helt ubrugelig. Mine ben var for korte, og jeg havde ingen kræfter i armene.

Prøvede at gemme os

Men jeg var ikke den eneste, der havde det sådan. Vi var en del, som prøvede at gemme os bag ved ribberne, når vi spillede bold, eller som forsvandt stille, når vi var udendørs.

Vi kunne sagtens have været med i gymnastiktimerne, hvis programmet havde været lagt an på alle. Men øvelserne var baseret på dem, som tog sølv- og guldmærker, kunne spille håndbold, fodbold osv. *DE*, der var gode. Idrætsdagene var de værste. Når man var skyld i, at klassen blev nummer sjok på et klassetrin. Når den klasse, der havde vundet, stod dér . . . hoverende, overlegne . . . og lo ad

Denne tegning har Elisabeth fra 2. c på Fryndesholmskolen på Als lavet.

en. Så var det, at man blev enig med sig selv om, at det var sidste gang, man viste sig på idrætspladsen. Aldrig mere!

En del holdt løftet. Som de blev ældre, blev deres undskyldninger for at undslå sig for gymnastik bedre og bedre. Hurtig blev gruppen større. Det var dem, der klodsede som yngre, og som aldrig blev opmuntret.

Jeg var en af de få, der blev ved. Trælse timer, uendelige.

Læser-breve

Men i stedet for at resignere, ville jeg gøre noget ved det. Jeg skrev læserbreve, hvilket resulterede i, at jeg blev interviewet til Lokalradioen.

Sikken en ballade!

Gymnastiklærerne optog min kritik som et personligt angreb. Jeg skulle til samtale med skoleinspektøren, fordi jeg havde nævnt skolens navn. (Han var blevet ringet op af en fra skole-kommissionen, der fortalte om det med skolens navn). For at gøre det endnu værre, blev jeg også kritiseret af de andre elever. Men hvilke elever?

Dem, med guld- og sølvmærkerne selvfølgelig.

Joh, det blev nogle livlige uger, for der var skabt debat, og det håber jeg også denne serie om folkeskolen vil gøre.

Lege

Det sker, at man får spist for meget i julen. Derfor kan det måske være en god idé at få rørt sig lidt oven på flæskestegen og risengrøden. Disse to lege kan både voksne og børn være med til, selv om „krabbeløb“ måske nok vil volde en del voksne kvaler.

At lege jæger

Her skal man helst være omkring 4 personer. Legen skal foregå inden for et afgrænset område, som man er blevet enig om på forhånd. En person er jægeren, og de andre er vildtet, han eller hun skal jage. En kan være en hare, en anden en hjort, en tredje en bjørn osv. Men ikke nok med det. Under legen skal man bevæge sig som en hare, en hjort eller en bjørn. Jægeren skal helst lave et eller andet i hånden: en pind, en træske eller lignende. Jægeren siger: „Nu går jeg på jagt“ eller laver en lyd som et jagthorn, og så flygter dyrene i alle retninger. Jægeren skal nu forsøge at „skyde“ dyrene. Det gør han ved at røre ved dem med pinden (ikke slå, kun røre!). Så dør dyret og skal blive stående på stedet. Det sidste overlevende dyr bliver jæger i næste omgang.

Krabbeløb

Kan leges af ned til to personer. Navnet krabbeløb stammer fra, at man ser ud som en krabbe, når man leger legen. Man sætter sig nemlig på gulvet, placerer hænderne på gulvet bag ryggen og løfter så bagdelen. Så går man på hænder og fødder med maven opad (se tegningen). Jo højere man holder maven, jo sværere er legen. Nu kan man lave kapløb tværs gennem stuen eller gennem flere værelser. Det er ikke tilladt at sætte bagdelen ned til gulvet undervejs. Man kan også lege et-tag-fat på denne måde, men det er svært, for man taber nemt balancen. Eller man kan smide med eller sparke til et garn-nøgle. Man kan da danne to hold og lave mål. Men husk: Man skal gå som en krabbe hele tiden!

Sådan løber man krabbeløb.

Hvem har kastet med sten?

Tre drenge er hos skoleinspektøren, og de bliver skældt ud.

„Nå,“ siger skoleinspektøren. „Hvad er det jeg hører om jer? I smider sten ind gennem vinduerne. Hvad har I at sige til det? Nå, ud med sproget! Indrøm hvad det er I har gjort!“

Ingen af drengene siger noget.

Skoleinspektøren henvender sig direkte til en af dem: „Kan du give et svar! Har du smidt sten gennem vinduet?“

„Jah,“ svarer drengen forsigtigt.

„Så du indrømmer altså. Har du også smidt sten gennem vinduet?“ spørger skoleinspektøren den anden dreng.

„Jah,“ indrømmer han.

Skoleinspektøren henvender sig nu til den tredje dreng:

„Har du smidt sten gennem vinduet?“

„Nej,“ svarer den tredje dreng.

„Javel, så du prøver på at lyve dig fra det og lade dine kammerater få hele skylden!“ brøler skoleinspektøren.

„Nej,“ gentager den tredje dreng. „Det er mig, der er Sten.“

Et lille leksikon

A *Adventskrans* begyndte man først at bruge omkring år 1900 i Sønderjylland. Skikken kom fra Tyskland, hvor kirken allerede i 1500-tallet havde forsøgt at forbyde den slags pynt i hjemmene. At bruge krans som pynt er i øvrigt en skik, som er langt ældre end kristendommen. Først omkring 1940 blev det helt almindeligt med adventskrans i Danmark.

E *Engle* – eller specielt jule-engle – blev mange steder opfattet som dem, der kom med gaver til børnene. I den dansk-norske digter Louis Moes „Julemandens bog“ er jule-englen den, der fortæller julemanden, at han skal se at samle sine ting og tage afsted ved juletid. Jule-englen hjælper så julemanden frakken på, og tager selv afsted for at hjælpe til med at dele gaverne ud.

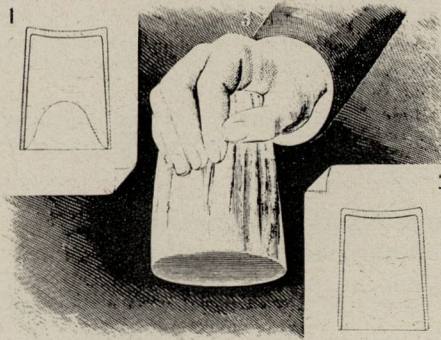
G Gaver til børn har været almindeligt lige siden Middelalderen. Men at voksne giver hinanden gaver, og at børn giver de voksne gaver, det er af nyere dato. Man begyndte først på det i forrige århundrede. Før den tid var det kun det, de rige mænd kunne tænke sig at give deres tjenestefolk, som blev kaldt for julegaver blandt de voksne.

J *Jul* – hvad dette ord betyder er ikke kendt. Ordet har været den nordiske betegnelse på den gamle hedenske fest for solen, som man glædede sig til skulle vende tilbage. Nogle mener, ordet betyder „lystig“, andre at det faktisk betyder „hjul“ (= året der drejer).

K *Kager*, specielt småkager, er noget der hører julen til. I hedensk tid havde julekage-figurerne en speciel betydning. Man bagte billeder af dyr og guder som man tilbad ved solfesten. De ældste julekager er vist nok pebernødder og klejner. Klejner kender man helt tilbage fra Middelalderen.

R *Risengrød*. I 1800-tallet var det virkelig svært at få fat på risengryn. Derfor blev risengrød betragtet som en virkelig luksus-ret. Man plejede ellers at lave grød af gryn, mel og sødmælk, når man havde fest. Hverdagsgrøden blev kogt på vand. Omkring 1900-tallet kom så ris a l'aman-de. Selv om navnet ser fransk ud, er det en helt dansk opfindelse!

S *Solen*. At netop solen havde en vigtig placering i fejringen af julen i Norden, er ikke underligt. Endelig begyndte dagene at blive længere. Vintersolhverv kaldes det, og det er omkring den 21.-22. december. Solhvervsfester blev fejret længe før Kristi fødsel.

Et trick: På kogepunktet

Dette trick er svært, men det kan lade sig gøre, og man kan da få andre til næsten at tabe både næse og mund. Man tager et glas og et lommeterklæde. Glasset fylder man trekvart med vand, hvorefter man dækker det med lommeterklædet. Man pakker nærmest glasset ind i lommeterklædet. Nu løftes glasset med venstre hånd, og man trækker lommeterklædet ned omkring bunden på glasset. Så presser man med højre hånd en bule ned i det udspændte lommeterklæde, sådan at det kommer til lige at berøre vandoverfladen. Og så vender man glasset om og holder det som på tegningen.

Og nu sker det spændende! Vandet løber ikke ud. Og lommeterklædet bliver ved med at bule indad.

Nu er det tid til at gå videre i næste del af „tryllekunsten“. Nu trækker man lommeterklædet stramt omkring glassets kanter, mens glasset stadig vender på hove-

„Trylleriet“ og illustrationen er hentet fra „100 fantastiske trick“. (Borgens forlag).

det. Vandet vil nu løbe ned mod lommeterklædet, men det vil stadigvæk ikke løbe ud (der er nemlig skabt et undertryk i bunden af glasset, som gør, at luften uden for glasset presser vandet på plads). Luften vil dog langsomt sive igennem lommeterklædet og der vil dannes en hel masse små bobler. Det ser helt ud som om det koger og lyder også sådan! Man kan lade tilskuerne få glasset helt hen til øret. Så kan man jo prøve at bilde de andre ind, at det er ens hånd, der er så varm, at vandet kommer i kog.

Et svært trick, som man må øve nogle gange.

Vivi har tegnet denne tegning af en, som netop har fået skovlet sig igennem snemasserne. Vivi tegnede den i 6. klasse på Borgerskolen i Maribo.

Julelæsning for dem der er over 10 år

Katrine bor uden for København og er 12 år. Hun har læst fem bøger, som hun selv har udvalgt. Alle bøgerne er kommet i 1979, og de kan lånes på de fleste biblioteker. Vi har sat Katrines omtale af bøgerne i rækkefølge, efter hvad hun synes om dem. Den første kan hun allerbedst lide. Den anden næstbedst osv.

Katrine, 12 år, med bøgerne, hun anmelder.

Per Kristian Nielsen: Dolfis venner

Dolfi er en klub, nogle piger og drenge har lavet. De er altså Dolfis venner, og er egentlig en gruppe rockere. Klubben har de lavet i et gammelt vandværk, de har fået. Her holder de deres møder og fester. Hovedpersonen, Jørn, fejler næsten altid noget. Hvorfor ved jeg ikke. Og så er han enormt klodset. Bogen er enormt skæg! Og god. Den var let at læse. Der er ganske store typer (bogstaver) i den.

Sven Wernström:

Manden uden ansigt

Manden uden ansigt er en mand, man overhovedet ikke møder i bogen. Det er en mand, som sælger ting, for mere end de er værd – som snyder folk. Det er en mand, der har ansigt, men man ser ham aldrig, derfor er det som om han er uden ansigt. Hovedpersonen hedder Knud og skal besøge sin morbror Aksel på en gård. Men da han kommer frem, er Aksel væk, og så begynder det hele at ske.

Bogen er god, spændende og sjov. Men

jeg synes, det var lidt dårligt, at man ikke fik alle tingene fortalt færdig. Den var let at læse.

Inge Fischer Sørensen:

Det sku' være så godt

Hanne og hendes klasse 9. c skal til Vesterhavet i sommerferien, men ikke alle vil med. Det koster 350 kroner, og Linda i Hannes klasse har dårligt råd. Derfor forstår Hanne og hendes venner ikke, hvordan hun har kunnet skaffe sig 350 kroner fra den ene dag til den anden. Og det bliver der også problemer med. Mens de er på ferie snakker de om, hvad de skal lave senere. Om de skal fortsætte i 10. eller hvad? Slutningen på bogen er god, fordi den ikke på liv og død skal være lykkelig. Bogen er god og sjov – og spændende, hvor en i klassen, Bjarke, løber væk. Den er let at læse.

Kirsten Holst: Safty og smuglerne

En pige er død af en overdosis narkotika. Hende finder Safty og co. nede ved stranden. En af dem har en far, der er læge. Ham henter de. Saftys mor arbejder på en restauration. Hun bliver snydt for penge af en italiener, der opfører sig mystisk. Safty hedder egentlig Søren og er 14 år. Michael er en anden fra gruppen, og han finder mystiske billeder hjemme hos italieneren. Han tager kopier af dem og lægger billederne tilbage. I det hele taget opfører disse 14-årige sig som voksne. Det er helt uvirkeligt, at 14-årige kan løse kriminalgåde. Men bogen var mange steder ganske sjov og spændende. Også let at læse.

Maud Reuterswärd:

Tag skridtet, Elisabeth

Elisabeth er 16 år og bor på en ø med sin mor, far og lillebror. Hendes mor er lærer, og faren, som egentlig er kunstner, arbejder som snedker. Denne bog var så dødkelig, at jeg ikke gad læse den færdig. Det fine ved den var, at den ikke var urealistisk og vrøvlet, men holdt sig til sandheden hele tiden. Det er muligt, at nogle, der er ældre end mig, ville kunne lide den. Den var tung at læse.

P. K. Nielsen: Dolfi's venner.

(Borgens forlag, kr. 54,-).

S. Wernström: Manden uden ansigt.

(Høst & søns forlag, kr. 48,-).

I. Fischer Sørensen: Det sku' være så godt.

(Høst & søns forlag, kr. 44,-).

K. Holst: Safty og smuglerne.

(Gyldendal, kr. 44,50).

M. Reuterswärd: Tag skridtet, Elisabeth.

(Jespersen & Pio, kr. 37,30).

Koen har fire hjørner

„Koen har fire hjørner“ hedder en bog, som er en samling af mere eller mindre tossede tekster. Jean Charles hedder han, der har samlet teksterne. Og teksterne har han blandt andet taget fra børns stile og fra ting, som kendte mænd og kvinder har sagt.

Vi vil i nogle kommende numre af Sesam gengive nogle af de tossede tekster fra denne bog.

Denne gang er det Martin Bigum fra Brøndby Strand uden for København, som har lavet tegningerne.

Koen

Koen er et pattedyr, hvis ben når helt ned til jorden. Koen er ikke en okse, og den lægger ikke æg som hønsene. I dens hoved vokser der cirka to øjne. Koen har lange æselører, og ved siden af kommer der to krumninger ud af hovedet. Der er også noget bag ved ryggen. Det er halen med en stump til at jage fluerne væk.

Det indvendige spiser man, og af det

udvendige laver skomageren læder. Man kalder ikke koens unge ko. Derfor kalder man den kalv.

Koen spiser ikke meget, men det den spiser, spiser den to gange, og på den måde får den nok. Når den er sulten brøler den, og når den ikke siger noget, er det, fordi den er helt fuld af græs indvendig.

Under koen er der mælken. Den er indrettet sådan, at man kan malke den. Inden bondekongen gør det, vasker hun hænderne, yveret og spanden. For at undgå at bakterierne kommer ind, må man lukke staldøren.

Bønderne lider tab, fordi okserne, der trækker kærreerne, bliver trætte og giver mindre mælk.

Koens hud tjener hovedsagelig til at holde hele koen sammen.

Kvien er en kalv, der ikke er ko endnu.

Koen får en kalv hvert år, takket være tyren, der er en ko uden yver.

Jean Charles: Koen har fire hjørner.

(Borgens forlag, kr. 27,05).

STILLES ANONYM

-anderledes behagelig og sikker beskyttelse.

Hvad enten du bruger tampon, vat eller bind, får du det lidt rarere med Anonym.

Du skal virkelig stille krav, når du vælger menstruationsbeskyttelse. Dit bind skal have stor opslugningsevne, være blødt og behageligt, blive siddende - og det skal sikre dig 100% mod gennemblødning. Stilles Anonym opfylder alle disse krav.

Sådan er STILLES ANONYM opbygget

Vi har gennemtænkt det-lag for lag.

Under det bløde lag af uvævet tekstil og rayonvat har Anonym et spredningslag, der leder blodet ned i en kraftigt opslugende kerne. Derfor føles Anonym altid behageligt tørt mod huden.

Desuden har Anonym et spærrelag, der giver dig ekstra sikkerhed mod gennemblødning selv ved kraftig mens.

Det sikre er forenet med det behagelige.

Du undgår udtørring og irritation af skeden, når du bruger Anonym. Og så har du føling med, hvornår det er på tide at skifte.

Du er også sikret mod lugt, fordi Anonym smyger sig tæt til huden - ligesom din trusse.

MoDo
KONSUMENTPRODUKTER A/S

Anonym sidder - og ingen ser det.

Den skumplaststrimmel, der sidder på bagsiden af Anonym lige frem låser bindet fast til trussen - uanset hvordan du bevæger dig.

Og Anonym kan ikke ses, selv om du har nok så stramme bukser på.

Du kan også få Anonym små.

Anonym små er et meget lille bind med meget stor opslugningsevne - ideelt i periodens sidste dage, hvor mensen er mindre, hvis du har lidt udflåd, lige har født eller vil være helgarderet, når du bruger tampon. Måske kan du nøjes med Anonym små i hele perioden - f.eks. hvis du bruger p-piller eller er i dine første mens-år.

Du bliver glad for Anonym.

Du føler dig ikke pludselig i topform, fordi du bruger Anonym. Men du får det lidt rarere med dig selv, fordi du føler dig sikker og velplejet netop de dage, hvor du har mest brug for det.

Anonym små.

Et meget lille bind med meget stor opslugningsevne.

Anonym normal.

Sikker beskyttelse selv ved kraftige blødninger.

STILLES ANONYM

-anderledes behagelig og sikker beskyttelse.

PS STILLES ANONYM skifter om nogen tid navn til STILLES FAMITA. Men du kan være sikker på, at det vil være nøjagtig det samme gode bind - i den pakning, du kender.

Det er da **vores** teater og ikke de kongeliges

– Vi bliver et fattigt land, hvis vi ikke har råd til en nationalscene, selv om den giver et drønende underskud, siger Kurt Johansen, som indtrådte i udvalget om Det kgl. Teaters fremtid for at varetage sit fagforbunds interesser, men kom til at se på sagen også fra andre sider.

af NAN HENNINGSEN

DET KONGELIGE TEATERS fremtid er stadig uvis. Men debatten om den har snart stået på i mange år. For mere end 100 år siden blev teaterbygningen på Kongens Nytorv i København opført, og den har i alle disse år været uegnet til at være rammen om både skuespil, ballet og opera.

At man for mere end 50 år siden byggede *Nye Scene*, også kaldet „Stærekassen“, hjalp i virkeligheden ikke ret meget. Den nye scene var fra starten en fiasko, og fremtiden for den, som for det gamle teater er uvis. I skrivende stund i hvert fald.

Der er udskrevet en arkitektkonkurrence, og som oplæg til den, nedsatte kulturminister *Niels Mathiasen*, i juni 1978, et udvalg, der i løbet af mindre end et år

skulle skrive en betænkning om teatrets fremtid. Udvalget klarede opgaven, og arkitektkonkurrencen kunne udskrives med blandt andet denne betænkning som grundlag.

Formanden for udvalget var *Hilmar Baunsgaard*. Den nye teaterchef *Henrik Bering Lisberg* var med, desuden formanden for Det kongelige Teaters tilsynsråd, *Mette Madsen* fra partiet Venstre, den fungerende teaterchef *Henning Rohde*, forfatteren *Ulla Ryum*, rådmænd *Thorkild Simonsen*, amtsborgmester *Erling Tiedemann*, lærer *Edith Veistrup* som forbrugerrepræsentant, og som repræsentant for Det kongelige Teaters personale, operasanger *Tonny Landy*. Endelig var formanden for Lager- og Handelsarbejdernes Forbund, KURT JOHANSEN med. Hvorfor mon?

Det handler dette inter-

view om. Selve betænkningen er der skrevet meget om, men hvad skal formanden for *Anker Jørgensens* gamle forbund (det hed dengang Lager og Pak) i det selskab?

Scenens lagerarbejdere

I en lys kælder på Vodroffsvej på Frederiksberg, bor Lager- og Handelsarbejdernes Forbund. I formandskontoret sidder nu Kurt Johansen, der afløste *John Mølgaard*, der afløste *Anker Jørgensen*, der afløste *Kaj Petersen*, den senere hovedkasserer i LO, der nu er afløst som hovedkasserer af *Max Harvøe*, fra HK. Et stærkt og kendt forbund, men måske ikke ligefrem kendt for nogen udpræget teaterinteresse? Med denne lidt flabede bemærkning sætter jeg mig ned over for Kurt Johansen og giver ham ordet:

– Jeg skal gerne indrømme, at det ikke er på grund af min teaterinteresse, eller på grund af forbundsmedlemmernes teaterinteresse, at netop jeg kom med i det udvalg.

– Hvorfor skulle du så med?

– Simpelt hen fordi vi har ca. 140 medlemmer ansat på Det kongelige Teater. For at varetage deres interesse sagde jeg ja, da Kultur-Niels spurgte, om jeg ville med i udvalget. Jeg sagde til ham, at han måtte være klar over, at jeg kunne komme i modsætning til det, jeg ellers stod for, i sådan et udvalg. Nok er jeg glad for at gå i teatret, også i det kongelige, men jeg er først og fremmest formand for et forbund, som nødig skulle have flere arbejdsløse, og siden 1969, hvor nedskæringerne begyndte, er det især gået hårdt ud over vore folk på Det kongelige Teater. Skulle

Kurt Johansen: – Jeg har fået andre øjne i de ret få sæsoner, jeg har gået i teater. Det vil jeg ikke længere undvære.
(Foto: Ambroos)

udvalget nu komme frem til flere besparelser for at få råd til forbedringer og ombygninger, så var det ikke mig! Arbejdet i udvalget kom nu til at gå sådan, at mine synspunkter blev hørt, og jeg følte ikke, at jeg var med til at falde mine egne i ryggen.

– *Hvad er det for medlemmer, I har på Det kongelige Teater?*

– Det er sceneteknikere, rekvisitfolk, kapelbetjening (der skal sørge for at instrumenter og noder er parat til prøver og forestillinger), og så er det belysningsfolkene.

– *Er det ikke elektrikere?*

– Jo, de fleste af dem er uddannede elektrikere, men de meldte sig ind hos os, for

at de sammen med dem jeg har nævnt kunne stå stærkere over for teatrets ledelse. Vi fik også en sag på halsen fra elektrikerforbundet, en såkaldt grænsesag. Vi tabte sagen, men vi vandt alligevel, fordi elektrikerne ikke ville flytte fra vores organisation.

Teatret fra en ny side

– *Hvor tit holdt I møde i det udvalg?*

– Næsten hver tirsdag. Og det var arbejdsweekender. En avis skrev om os, at det var et hurtigtarbejdende udvalg og et af de mindst drikken-de, den havde hørt om. Og så var det endda kun vand, vi drak. Men de vand'ere havde avisen altså talt! Jo, der bliver holdt øje med os! De eneste gange, vi fik spiritus, var da vi havde tre weekender på Kollekolle ved Farum. Arbejdsweekender, men lørdag aften skejede vi lidt ud med snitter og øl og snaps, og så gik snakken endnu bedre end ved møderne, som for øvrigt altid var en stor oplevelse. Jeg gik faktisk i det år, det stod på og glædede mig til de tirsdage. Jeg kendte jo nok noget til Det kongelige Teater gennem vore medlemmer, men det var jo mest vrøvlet. Det var f.eks. de manglende prøvelokaler. Det var besværet med arbejdstiderne, der skiftede sådan, at de folk, der skulle arbejde sammen, ikke var der på samme tid. Det var forhandlinger, som vi ikke fik, men havde krav på ifølge vores overenskomst og al den slags. Nu fik jeg pludselig indblik i en masse andet: I teaterdrift. I skuespillernes, balletfolkenes og operasangernes vilkår, som i øvrigt var mindst lige så slemme som vores.

Burde hedde Folkets Teater

– *Har du altid holdt af at gå i teatret?*

– Når jeg skal være helt ærlig, og det skal jeg vel helst nu, hvor du sidder der og spørger så pænt, så var det faktisk først ret kort tid før, jeg blev inviteret med i udvalget, at min kone sagde, at nu skulle vi altså være med i Arte og så i hvert fald komme i teatret seks gange om året. Jeg var da glad for det, for før i tiden kom jeg ikke meget i teatret. Men du startede med at spørge om medlemmernes teaterinteresse, og så kan jeg da fortælle, at der har i hvert fald været meget stor tilslutning de gange, hvor vi har købt en hel forestilling til vore medlemmer.

– *Hvad var det for stykker?*

– Det var såmænd „Bal i den borgerlige“ og „Hvor gik Nora hen, da hun gik ud?“

– *Var der nogen, der blev fornærmede over „Bal i den borgerlige“? Aviserne skrev en del om „krænkede arbejdere“.*

– Det var ikke vore folk. Var nogen krænkede, var det måske pingerne, for det var vel nærmest dem, Ernst Brun Olsen skød på og ikke de menige arbejdere. Når vi købte „Hvor gik Nora hen, da hun gik ud?“ så var det dels, fordi det gik så godt med „Bal i den borgerlige“, men vel især, fordi det var vores fane, den gamle lager- og pak-fane, der var med i stykket. Det var et bevægende øjeblik, da den blev båret ind, og det var da også et fint stykke. For resten ville jeg så gerne have haft, at vi havde droppet det med Det kongelige Teater. Det er da for pokker ikke de kongeliges

teater. Det er da vores! Jeg foreslog, det skulle hedde Folkets Teater, men det var jeg alene om, derimod så det ud til, at vi måske kunne enes om Nationalscenen, eller Nationalteatret, sådan som det hedder i Norge. Der snakker de da ikke om, at det skulle være de kongeliges teater, selv om de også har et kongehus.

Alt for høj en pris

– *Det er jo en dyr spøg med sådan et teater. Tror du, der er stemning i dit forbund, for at der bruges så mange millioner på et teater, der besøges af så få og som regel kun af københavnere eller velhavende provinsboere?*

– Alle de indvendinger har vi været igennem, og alt det kan du læse i betænkningen. Naturligvis skal der turneer til, og naturligvis skal der transmissioner i TV til, men samtidig skal vi bevare det levende teater. Vi bliver et fattigt land – skønt vi er det tredjerigeste i verden – hvis vi ikke har råd til en nationalscene, selv om den giver drønende underskud. Alt kan ikke gøres op i penge. Vi kommer til at betale en alt for høj pris for vores såkaldte økonomiske vækst, hvis vi sløjfer Det kongelige mener vores Nationalteater. Vi skal ikke bare hæn-ge foran det fjernsyn og se det hele revl og krat, kritikløst. Vi skal se teater i TV, transmissioner i TV, men vi skal også se levende teater. Vi skal se den ægte vare. Så ser man med andre øjne på det, TV bringer. Så kan man stille krav til kvaliteten. Jeg har selv mærket, at jeg har fået andre øjne i de ret få sæsoner, hvor jeg har gået regelmæssigt i teater. Det vil jeg ikke længere undvære ●

Ved Otto Riis

Hilsen fra Aphrodite

Her steg Aphrodite af havet.

Bag lejlighedskomplekserne ses Asteria Beach.

Teatret i Curium, udgravet i de sidste årtier.

Vor rejsemedarbejder Otto Riis, tog til Cypern, fandt sol, varme, fortidsminder – og den skønneste af alle kvinder.

● ● ● APHRODITE kender jeg nu. Jeg møder hende igen og igen under en uges ferie på Cypern. *Petra tou Romiou* hedder klipperne i strandkanten, hvor gudinden skumfødt steg af havet. Noget derfra kommer jeg til hendes tempel, den skønneste af antikkens helligdomme med en skov af statuer. Nu: en uendelighed af brudte søjler og sten. Et sted under alt dette gemmer sig den store hvide sten, der var Aphroditedyrkelsens allerhelligste, men hvor? Alt dette ser jeg ved *Paphos* på sydkysten. Selv står hun, hvid i sin skønne nøgenhed i museet i *Nicosia*, den græsk-cypriotiske hovedstad. Hvert år efter påske fester man i *Larnaca* (østligt på øens sydkyst) for "den dejligste kvinde fra havet". Præster messer for Maria, men alle tænker på Aphrodite.

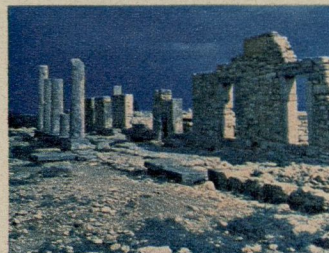
● ● ● I PAPHOS bor folk mellem eller ovenpå kulturlag. Alle stormagter i middelhavsområdet har i tidens løb sat sig spor på Cypern. Hver ny erobrere rev ned og byggede sit eget. Derfor ser jeg i *Paphos* (såvel som i *Curium* i *Limassol*s udkant, men der i mindre omfang) rester af bronzealderhuse, græske templer og teatre, romerske villaer, byzantinske basilikaer, korsridderborge. Meget er afdækket, men der findes stadig mere. Kulturministeren var næsten grædefærdig, da han fornyligt fortalte om fund af endnu en fortidsby ved *Paphos*. Hvem skal nu betale? Ministeren ved, at Cypern knap har råd til beva-

ring af allerede afdækkede fund.

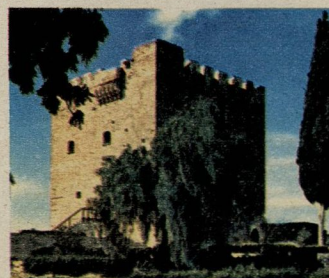
● ● ● VOR TIDSALDERS bidrag til kulturlagene på Cypern bliver vel hotelbygninger, som står langs *Limassol*s middelhavsstrand. Som nu *Asteria Beach*. Her kommer jeg en tirsdag aften i oktober ind i et smukt udstyret værelse. Der er køligt, altandøren åbnes, men så vælter varmen ind. Omkring svømmebassinet er folk let påklædte. Belyste træer spejler sig i svømmebassinet blå-grønne vand, et passagerskib sejler oplyst forbi ude på havet. Det er som et wide-screen filmbillede, men virkelighed alt sammen.

Asteria Beach er et af de hoteller, Stjernerejser byder på. Nyt, moderne, ikke særligt stort, men derfor hyggeligt. Som aftenen er, møder gæsterne først til dinner henad ni, samtidig med at *Greco's* orkester begynder at sende græske rytmer ud i natten. Maden er god, cypriotisk og "international", og således får jeg f.eks. en paté på ristet brød, derefter en *tavvas*, og det er noget med mørt, stegt lamme-kød, overhældt en tyk krydder sovs. Dertil stegte kartofler, til slut dessert og kaffe. En god flaske rosé går ned sammen med kødet, et glas af den dejlige *Cammandaria* ledsager desserten. Stjernerejsegæster kan på *Asteria Beach* selv bestemme, om de vil have halvpensionen i form af lunch eller dinner. De fleste foretrækker dinner.

● ● ● LUNCH nydes under vinløvs skygge på smårestauranter. I et gadekryds nær *Asteria Beach* er der et spisested på hvert af tre hjørner, *Klima Tavern* med sit cypriotiske køkken er det bedste. Her oplever jeg cypriotisk *meze* (udtales *mezé*), som viser sig at være ialt

Byzantinsk borg i Paphos.

Korsridderborg ved Limassol.

femten retter, serveret tre ad gangen. Sære ting: vinblade svøbt om fars, småkrabber, der såvel som blækspruttearme og bitte små fisk er ristede, rejer svøbt i bacon, ost. Det er let nok at klare retterne 1 til 12, men så kniber det, nr. 15 må lades urørt. For to koster denne herlighed fire pund (= ca. 60 kr.). En hverdagslunch med en ret koster omkring 15 kr pr person. ● ● ● TIL LIMASSOL er der fra *Asteria Beach* fire kilometer, 85 miles (= ca. 1,25 kr.) pr. tur med linje 6. De småbutikker, der trækker, er dem med kniplinger fra *Lefkara*, en bluse i "træt bomuld" og med håndgjorte kniplinger koster 4¼ pund (= 62,50), ikke meget, hvis alle led fra den kniplende kone i *Lefkara* til mellemhandlere skal have lidt. Da jeg kommer op i *Lefkara*

og ser de kniplende koner sidde ude på gaden mellem byens azurblå huse, stilles jeg overfor den oprigtige venlighed som er et særligt tegn for cyprioter. Knap er bilen standset, før vi er halet ind i et lille hus' stue, budt en kop kaffe og et glas vand. Så må vi fortælle om vor nordiske herkomst med arme og ben, for græsk er en gåde for os. At sige nej, ville være en fornærmelse mod indbyderen. Det er i *Lefkara* let for alle at se, at vi er fremmede. Vi kommer i en udlejningsbil, og den slags har et Z i nummerpladen.

● ● ● CYPERN er badet i sol 340 dage årligt. Derfor står to skråt-stillede plader oven på alle familiehuses tag. Det er solfanger. Når de først er installeret (for ca. 3000 kr.) kan husets beboere for tid og evighed glemme alt om brændselsudgifter til varmt vand. – Men så er der jo 25 dage tilbage, og dem får man i rater, næsten aldrig som heldagsregn. Cypern har tal på, at fra december til marts' begyndelse har ingen uge haft mere end to-tre regndage. Og når det regner, kan man tage op til sneen i *Troodos* bjergene i øens midte. På en time kører man op til tovbaneler, der trækker én op til løjperne. Bagefter kan man sole sig ved stranden.

● ● ● STJERNEREJSERS program giver god besked om hoteller og lejligheder og de i sæsonens løb varierede priser. Jeg sætter et særligt kryds ved *Asteria Beach*, hvor to kan få rejsen og bo sammen i et værelse i en uge for mellem ca. 2000 og 2500 kr. pro persona (alt efter afrejsetid), 850 mere til hver for næste uge. Af lejligheder fortjener *Park Beach* et kryds. De lave husrækker ligger lige ud til havet, og herfra rækker en smuk strandpromenade næsten helt ind til *Limassol*. En lejlighed til to (samt rejsen) koster pro persona i en uge mellem ca. 1850 og 2350 kr., 650 kr. mere for næste uge. Her må man selv klare kosten, men tre supermarkeder ligger lige i nærheden, og der er ikke langt til gadekrydset med de tre restauranter.

● ● ● JET'EN går hver tirsdag til og fra Cypern. På hjemrejsen får jeg en bakke med alt godt til fem stykker smørrebrød: sild, leverpostej, pølseskiver, ost. Dertil køber jeg en lille(bitte) flaske *Svendborg Gylden* for at skåle: På gensyn, Aphrodite! ●

5 pct. rabat til brugsmedlemmer og deres husstand ydes på alle tilbud i Stjernerejsers vinterprogram (rejsemål i mange lande). Henvendelse direkte til Stjernerejsers kontorer i København (tlf. (01) 22 23 22) eller Århus (tlf. (06) 19 01 00).

Kodak Ektra[®] kamera -gaven, der får smilet frem!

Juletilbud:

Gavepakning med film
-og blitz
ekstra. **198,-** vejl. pris

Kasettekameraet med indbygget, elegant etui. Det åbnes til et håndgreb, der gi'r et godt hold på kameraet og sikrer mod rystede billeder. Det er så nemt: Ingen indstillinger, men skarphed fra 1,2 m til uendeligt.

Kodak Ektra kamera kan udnytte såvel den normale Kodacolor-film som den ny, endnu mere lysfølsomme Kodacolor 400, der følger med kameraet. - Læg den i og Ektra indstilles automatisk på hurtig lukkertid: 1/250 sek., eller stil om til 1/40 sek., og få klare, skarpe farvebilleder selv i mørkt vejr!

3 års garanti!

Kodak Ektra[®] kamera - ønsk dig et !

Brugsen

**Din gamle kaffedåse
er sikkert køn,
den pynter bare ikke
på kaffens smag**

I gamle dage malede man kaffen nede i Brugsen. Kom den i pose og hældte posens indhold i kaffedåsen, når man kom hjem. I dag lader man kaffen blive i vacuum-pap-dåsen. Her er dens aroma nemlig beskyttet af kuldioxid, en luftart der opstår under og efter ristningen.

Den forsvinder kun, hvis kaffen iltes gennem luften, på vejen fra kaffe-pakken over i kaffedåsen. Ikke hvis kaffen bliver i sin pakning. Heller ikke når den er åbnet.

Brug pap-dåsen som kaffedåse og din gamle kaffedåse som pynt. Den pynter nemlig ikke på kaffens smag.

Brug Brugsen

© copenhagen press